Liviu Rebreanu

Calvarul

Editura Bestseller

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Calvarul. Avertisment

Acum câteva luni s-a stins un poet foarte tânăr şi foarte necunoscut. Ziarele, atât de grăbite să descopere fapte diverse, nici măcar nu i-au înregistrat moartea. Adevărat că moartea aceasta n-a prea fost senzaţională. Un om şi-a curmat viaţa în clipa când a înţeles limpede că, între el şi oamenii spre care năzuise din toate adâncimile sufletului său, s-a deschis o prăpastie – atâta tot. Ce poate să însemne moartea unui om în vremea atâtor bătălii înverşunate în care se topesc zilnic mii de vieţi? Ş-apoi moartea însăşi nu e dureroasă; îngrozitoare este numai calea până la ea. Căci pe calea aceea se spulberă speranţele, sângerează inimile, se sfâşie sufletele...

În urma poetului mort de bunăvoie a rămas un teanc de file stropite cu sânge. Le-am răsfoit din curiozitate. Pe urmă am citit cu luare-aminte. Era povestirea unei agonii zbuciumate, zvârlită pe hârtie într-o grabă înfrigurată, în ultimele ceasuri ale scriitorului. Mi s-a părut interesantă, mai ales că este sinceră ca o spovedanie.

Războiul e o tragedie uriaşă, alcătuită dintr-o complexitate de tragedii mărunte. Câte milioane de oameni a înghiţit măcelul, atâtea milioane de drame a stârnit în lume, unele zdrobind numai trupurile, altele strivind sufletele. Şi poate că cele mai tăcute, ascunse, zăvorite în tainiţele inimii, au fost cele mai cumplite. Gloanţele, obuzele şi toate uneltele născocite spre a omorî cât mai mulţi oameni au cel puţin silinţa de-a ucide repede, de-a sfârşi mai curând chinurile trupeşti; pe când suferinţele sufleteşti rod îndelung temelia

vieții, ca o ceată de carii flămânzi, până ce izbutesc s-o sfărâme.
În paginile acestea, găsite în fața unui mort, războiul nostru, prea bogat în dureri, e mai mult decât un leit-motiv sforăitor. Nu i se văd zvârcolirile muiate în bălți de sânge, nu i se aud fanfarele eroice, nici vaierele de doliu, dar i se simt pretutindeni palpitațiile vijelioase, atotcuprinzătoare. Trece peste un om, îl calcă în picioare, i se încuibează în inimă, îl stăpâneşte şi, în cele din urmă, îl aruncă în ocna morții.
Ar fi fost poate potrivit să dau în vileag manuscrisul întocmai. Ar fi avut însă o înfățişare de actualitate care i-ar scade prețul omenesc. De aceea am schimbat mai toate numele, care în original sunt purtătoarele unor persoane mai mult sau mai puțin cunoscute; am lăsat numai câteva, de-ale acelora ce, din diverse considerații, îmi închipuiesc că vor supraviețui frământările de astăzi. Am suprimat apoi unele pasagii care mi s-au părut că îngreuiază fără folos mersul povestirii, precum şi, pe cât s-a putut, supărătoarele repetări de fapte şi expresii. De asemenea, nu m-am sfiit să îndrept pe ici-colo stilul, fără totuşi a altera forma generală, care, prin spontaneitatea şi chiar prin neglijențele ei, constituie o parte bună din farmecul cărții. Şi, în sfârşit, spre a înlesni citirea, am grupat povestirea în capitole cu titluri pe care le-am desfăcut iarăşi în părți numerotate.
Se cuvine să mai adaug, pentru încheiere, că toate câte le povesteşte poetul dispărut sunt lucruri întâmplate aievea. Dacă totuşi pe alocuri cartea pare un roman, de vină este numai viața – care, orice s-ar zice, este cel mai iscusit romancier din lume.
L. REBREANU
martie 1919

De ce?

1

Mă numesc Remus Lunceanu. Sunt de treizeci şi unu de ani. Unii mă cred mai tânăr, fiindcă sunt slăbuţ, iar alţii mai bătrân, poate pentru că părul mi-e alb ca oaia... Multă lume mi-a spus că aş fi simpatic uneori. Cu toate acestea, puţini m-au iubit. Aş putea zice chiar că nimeni nu m-a iubit cu adevărat. Am o sumedenie de prieteni când îmi merge bine, şi n-am niciunul când aş avea nevoie.

Sunt convins că am talent... Acuma, la marginea prăpastiei, îmi pot îngădui toată sinceritatea. Da, deseori, în sufletul meu, mi-am zis că sunt poate genial. Cine ştie?! E posibil să fiu, sau cel puţin ar fi fost posibil. Noroc însă n-am avut în viaţă. Numele meu a circulat numai în cercul acela prea strâmt care se cheamă „lumea literară şi artistică", şi încă şi în cercurile acestea!... Viaţa te îndoaie, te suceşte, te îmbrânceşte şi-ţi impune compromisuri de care ţi-e silă. Inima ta te mână spre înălţimile albastre şi soarta te târăşte în noroiul ulicelor fără soare.

Am fost modest şi timid totdeauna. Gălăgia m-a îngrozit. Poate dacă n-aş fi fost aşa, azi n-ar trebui să mă recomand cu atâta stăruinţă şi nici să scriu ceea ce scriu. Dar revolverul e aici, lângă mine, acum. Dacă întorc puţin ochii, îi văd gura neagră, cocoşul ameninţător... Trebuie să mă

grăbesc. Ceasurile îmi sunt numărate. Mi-au mai rămas atât de puține! Nici să mă înduioşez nu mai am vreme... Se apropie zorile şi nu se mai poate să văd răsăritul soarelui!... Nu, nu! E hotărât. M-am hotărât! Înainte, înainte!...

Cusururi multe mi-a hărăzit Dumnezeu. Şi multe păcate. Şi multe slăbiciuni. Mi le-am cunoscut totdeauna fără înconjur, ceea ce nu fac niciodată cei isteți în viață. Istețimea mea în viață, vai de ea... N-am ştiut să mă apropiu de oameni. Aşteptam să se apropie ei de mine. Şi nici ei nu prea s-au apropiat. Eram o fire de veşnică opoziție. Contraziceam cât puteam. Aceasta n-ar fi rău. Asemenea temperamente răzbesc şi se impun în lume când sunt însoțite de căldură şi mai ales de vehemență. Eu însă am fost contrazicătorul calm, agasant, plicticos, care, izbândind, lasă ură sau indispoziție în urmă. De multe ori, în discuții, după ce opoziția mea triumfa, simțeam cum se aşază gheața în sufletele celor convinşi, şi parcă-i auzeam cum gândesc cu toții: „O fi având dreptate, dar e scârbos”...

M-am silit să-mi schimb firea. Şi n-am izbutit. Din pricina aceasta apoi s-a urzit în jurul meu o atmosferă stranie, în care se prind prea lesne toate bănuielile, toate învinuirile, toate săgețile otrăvite. Un prieten, care se înfuria când îi imputam că nu mă iubeşte îndeajuns, odată, plângându-mă că cutare m-ar fi ponegrind, mi-a zis zâmbind cu un înțeles adânc:

— Ce-are a face, dragul meu? Ție nu-ți pasă de nimic...

Niciodată n-am ştiut să protestez şi să mă revolt la vreme. Jicnirile mă amuțeau în loc să mă facă să izbucnesc cu emfază. Mă durea zile întregi cea mai neînsemnată aluzie răutăcioasă, mă frământa şi mă chinuia, dar nu eram în stare s-o abat cu furia spontană care retează ascuțişurile. Mă mulțumeam în cele din urmă cu conştiința cinstei, uitând că cinstit nu e acela care e cinstit, ci acela pe care ceilalți îl consideră cinstit, chiar dacă inima lui ar fi mai

neagră ca postavul pompelor funebre...
M-am însurat la o vârstă când alții visează amante, care se schimbă ca şi cămăşile. Nevastă-mea e drăguță şi bună, şi e singura ființă de care sunt aproape sigur că mă iubeşte, afară de mama, care mi-a păstrat, sărăcuța, un cult special, fiindcă îi seamăn în toate privințele. Tina mea mă vede cuceritor şi genial, mai ales când e în toane bune. Mă ridică în slavă pretutindeni unde poate, ceea ce face impresie asupra unora, căci admirațiile mereu repetate sunt molipsitoare, ca şi calomnia. Trei sferturi din confrații mei de azi şi-au făcut celebritatea lăudându-se singuri în scris şi prin viu grai, până ce a sfârşit şi lumea să creadă cum cred ei.
Mai am şi trei copilaşi, o fetiță şi doi băieței. Nevasta şi copiii îmi sunt toată mângâierea în viață şi toată averea, adică îmi erau... Poate că e cam caraghios s-o spun. Dar acuma pentru mine nimic nu mai e caraghios, acuma, când peste câteva oare...
Nu, nu vreau s-o iau înainte. Am nevoie de ordine, oricât îmi vine de greu să fac ordine în mintea care în curând nu va mai trebui să se zbuciume...
Aş fi vrut să trăiesc cel puțin atâta să-mi văd mărişori copiii. Mă gândeam fetița s-o fac dansatoare, fiindcă e frumoasă, mlădioasă şi grațioasă. De multe ori ne-am certat cu nevastă-mea din pricina aceasta, căci ea ține foarte mult la traiul liniştit, burghez, cu leafă fixă şi sigură... De-acuma va putea face orice cu ea. Eu nu voi mai avea niciun amestec...
Pierd şirul, iată... Spun lucruri fără importanță, când am atâtea, însemnate, pe care trebuie să mi le scot din inimă înainte de a-i opri bătăile. Ce greu este să coordonezi când sufletul îți geme de povara durerilor!
De-abia acum îmi aduc aminte că am uitat să spun tocmai ceea ce ar fi trebuit să arăt în primul rând: sunt ardelean. Asta-i tot. De vreo zece ani am venit în țară. Dincolo

fusesem un biet nimic îndrăgostit de scrisul românesc. Sună a frază goală adaosul acesta, şi totuşi, câte doruri naive cuprinde... Numai cel ce a trăit între străini vrăjmaşi ştie şi poate simţi şi preţui cu adevărat nostalgia cea mare şi copleşitoare. Mi-a trebuit o sforţare cumplită ca să mă arunc în necunoscut cu o poezie proastă în buzunar şi speranţe măreţe în minte. De câte ori n-aş fi avut dreptul să regret sforţarea aceea, de câte ori! Şi n-am regretat-o nici chiar azi, când...

Deziluziile au venit curând, veşnic noi.

N-am găsit iubirea pe care o aduceam eu de-acasă. Am fost nevoit s-o închid bine în inima mea, s-o tăinuiesc şi s-o apăr de glume şi de ironii. Pe-atunci care dintre profeţii de azi ar fi îndrăznit să proclame ceea ce se împlineşte? Pe-atunci alte lozinci aveau căutare, şi visătorii erau puşi la colţ...

În lume numai cel ce ţipă are dreptate. Şi mie, vai, urâtă mi-a fost gălăgia de orice fel... Şi frazele care înlocuiesc sentimentele şi astupă golurile!

M-am uitat împrejur şi am văzut, şi multe speranţe am pierdut din cele frumoase. M-am retras în ungher, umil, irosindu-mi visurile ca un sihastru. Şi anii au trecut peste mine şi m-au călcat în picioare şi mi-au înăbuşit glasul. Ce mai putea rămâne din visurile de odinioară?

Măcar de-aş fi avut temperament de luptător. Războinicii se adună, se frământă în gura mare, se îmbulzesc, înaintează... Dar lupta nu mă ademenise niciodată. Se vede că mă născusem în zodia învinşilor lipsiţi de îndrăzneală şi de vigoare. Dacă aş fi fost astfel, poate că nici nu mai veneam aici, poate că rămâneam acolo unde războiul era o stare normală, unde e veşnic nevoie de luptători...

Războiul!

Am ajuns, în sfârşit. De-acuma va merge mai lesne. Nu-mi va mai fi teamă că voi pierde şirul...

2

A venit sub forma unui afiş mic, pe care scria cu litere roşii: mobilizarea... L-am văzut întâia oară în geamul tutungeriei de-alături. Şi inima mi-a tremurat, şi ochii mi s-au umplut de lacrămi. În sfârşit! De câte ori n-am visat eu clipa aceasta, deşi, sau mai ales că gura-mi fusese mută!

Niciodată n-am simțit mai mare fericire. Trebuie să fi fost chiar cam ridicol puțin. N-aveam răbdare şi nici stare. Mă întorsei repede acasă. Nevastă-mea s-a uluit văzându-mă cu ochii aprinşi, cu obrajii îmbujorați...

— S-a făcut, Tinico! A sosit ceasul...

Dar nu am putut sta acasă. Bucuria cere s-o plimbi ca şi o haină nouă. Am hoinărit toată ziua mişcat, zăpăcit, răguşit de însuflețire... A fost ziua cea mai veselă şi mai fericită din toată viața mea, care se încheie acuma...

A doua zi veni doctorul Aurel Neamțu, un prieten şi consătean, îmbrăcat în uniformă.

— Ei, ce faci? îmi zise, zâmbind cu mulțumirea ce strălucea pe fețele tuturor atunci.

— Cum, ce fac? Merg. Mai încape vorbă?! Eu nu-s patriot de cafenea, mă ştii...

— Da, dar nu e atât de simplu cum îți închipui... Ceilalți sunt toți aranjați...

— La biroul de informații? Mulțumesc! N-am ştofă de informator şi-mi repugnă meseria asta. Cred că pot pretinde să mi se îngăduie să-mi fac datoria întreagă la locul de onoare!

Mă aprinsesem, şi omul aprins e totdeauna declamator puțin. Se oferi să meargă cu mine la Ministerul de Război de

îndată. El, cu uniforma, răzbea mai uşor.
Am pătruns la un căpitan foarte ocupat. A aruncat o ochire în hârtiile ce i le prezentam şi mi-a răspuns grăbit:
— La Statul-major, domnule, nu aici... Noi n-avem vreme acum să ne ţinem de d-astea. La Statul-major, în strada...
Ieşii contrariat puţin.
— Nu ţi-am spus că va merge greu? îmi zise tovarăşul.
— Haidem la Statul-major!
Am scris degrabă altă petiţie, am adăugat actele. Am izbutit să intrăm numai în curtea reşedinţei Statului-major. Trebuia să vorbim cu un colonel. Mi-a luat însă hârtiile un maior dintr-o fereastră. Dar mi le-a înapoiat numaidecât, zicând:
— Treci d-ta la Ministerul de Război, în strada... Acolo se rezolvă chestiile acestea...
— Tocmai de-acolo vin, domnule maior... Mi s-a spus că aici...
— Da?... Foarte rău... Aici avem alte dara veri... în orice caz, aşteaptă câteva zile, sau o săptămână, două, până se vor linişti puţin lucrurile, şi încearcă din nou la minister, în strada...
Convorbirea s-a sfârşit. Alt client mi-a luat locul sub fereastră.
Ce să fac?... Să aştept? Bine, să aştept. Într-adevăr, primele zile de mobilizare impun sarcini uriaşe autorităţilor militare. Nu-i de mirare că n-ajung să se ţină de asemenea mărunţişuri. Voi aştepta. N-am ce face. Trebuie să aştept...
Am aşteptat. Am găsit şi o consolare. Tiberiu Cordoveanu, un locotenent de dincolo, refugiat în timpul războiului, un luptător cunoscut de toată lumea, aştepta ca şi mine, fiindcă de asemenea nu voia să se războiască la partea sedentară. Dacă el trebuie să aştepte, de ce n-aş putea aştepta şi eu?
Am aşteptat două săptămâni, şi pe urmă m-am înfiinţat iar

la Ministerul de Război. Acelaşi căpitan grăbit m-a întâmpinat. Doar că acuma părea ceva mai nervos.
— Nu ți-am spus să mergi la Statul-major?
— Am fost şi m-au trimis înapoi aici.
— Aici? Aici? Aici? scandă căpitanul, fluturându-mi hârtiile cu mirare. Aici degeaba vii... Cel puțin acuma e degeaba. Poate mai târziu! Mai aşteaptă şi d-ta nițel. N-avea frică, nu se isprăveşte războiul aşa repede...
— Atunci cel puțin să las actele, să mă aveți în vedere?... Îmi dați un număr ca să ştiu să le iau urma şi...
— Nu-i nevoie... Hârțoage avem destule... Când va veni rândul d-voastră o să se anunțe.
Peste o săptămână m-am îmbulzit din nou în cabinetul căpitanului. De astă dată mi-a zis zâmbind, compătimitor:
— Bine, domnule, d-ta de ce nu te astâmperi? Ții cu orice preț să mori? Du-te şi-ți vezi de treabă! Avem noi grije de d-voastră...
— Cu toate acestea, aş vrea să-mi văd situația clarificată. O să las actele, sau poate mai bine să le trimit prin poştă, ca să am o dovadă?...
— Aşa să faci... Bună ziua!...
Am împachetat bine toate hârtiile. M-a costat nouăzeci de bani expedierea. Recipisa mi-a rămas în portofoliu. O amintire. Cu atâta m-am ales de altfel.
Cu căpitanul n-am mai îndrăznit să dau ochii. Mă temeam că în cele din urmă o să mă dea afară. Observasem că-i devenisem o obsesiune. Dar peste câteva zile am aflat de la un sergent mai milostiv că hârtiile mele au sosit şi că au căzut chiar în mâinile căpitanului. Îmi închipuiesc cum m-a blagoslovit văzându-le...
De-acuma totuşi mă mai linişteii. Bine că sunt actele sub ochii celor hotărâtori! De rezolvat trebuie să se rezolve. Când e atâta nevoie de oameni, s-ar putea să se înlăture?
Cu toate acestea, inactivitatea, în momentele când se vedea

că e nevoie de puterile tuturor, mă omora. Aş fi dorit să fac orice în aşteptare. Aveam ceasuri de disperare aproape. Toată lumea să fie oare folositoare, numai eu nu?
Credeam că voi fi chemat undeva, oriunde. Dar când am văzut că chemarea nu vine, m-am hotărât să mă ofer singur: Cine ştie cât poate să ţină rezolvarea în care îmi pusesem nădejdea? Până atunci să stau cu mâinile în sân?
Într-o zi văzui că e nevoie de desenatori la direcţia muniţiilor.
„Până una-alta şi aici aş putea fi de folos! mi-am zis. Mă pricep la desen puţin, şi, în orice caz, nu sunt prost”...
Am bătut, şi poarta nu mi s-a deschis...
Iarăşi văzui că se caută, la serviciul supravegherei internaţilor sau prizonierilor, oameni cari să cunoască mai multe limbi străine...
— Bravo! Iată un loc unde trebuie să fie nevoie de mine!
Am bătut, şi porţile au rămas închise...
Mi-am luat inima în dinţi şi m-am oferit la serviciul care-mi era cel mai urât, la cenzură. Şeful de cabinet, un băiat foarte cumsecade, mi-a primit cererea şi tot el mi-a înapoiat-o peste câteva zile.
— Mai aşteaptă şi tu niţel... Trebuie să se aranjeze şi situaţia voastră azi-mâine! mi-a spus dânsul cu o căldură care voia să fie încurajare sau consolare.
Azi-mâine! Când aud acuma vorba asta, mi se pare o ironie usturătoare. Săptămâni întregi, luni de-a rândul a ţinut acel „azi-mâine”.
Şi războiul îşi urma calea însângerată şi glorioasă, începea să ne zgâlţâie frontierele, să ne zguduie munţii ocrotitori. O ameninţare mare plutea în văzduh, cutremurând sufletele, răspândind înfrigurarea. Vrăjmaşul se năpustea cu furie să ne puie genunchiul pe grumaz. Vitejia se fărâmiţa în faţa puhoiului cotropitor. Loviturile alternau când ici, când colo. Nicio jertfă nu li se părea prea mare, atâta le era de

cumplită setea de răzbunare... Braţele noastre prindeau să slăbească. Ne împuţinam parcă văzând cu ochii. Se astupa colea un gol, şi dincolo se ivea îndată altul; povestea antireului lui Arvinte. Lumea toată ne privea, ne compătimea şi ne trimetea fraze. Şi vlaga noastră se scurgea din mii de răni...

3

Casa noastră luase foc, şi eu trebuia să privesc neputincios...
Mă revoltam acasă, singur, amărât. Devenisem plictisit, posomorit... Doar câte un zvon optimist mă mai înviora, chiar dacă vedeam că nu poate fi serios, în ceasurile grele speranţa e cea mai vie şi mai mângâietoare şi se agaţă bucuroasă de toate închipuirile. Nu se poate să ne prăbuşim când avem dreptatea în frunte. Nu se poate! Nu se poate!
Şi aşteptam mereu...
Azi-mâine!
Din când în când, mai călcam pe la Ministerul de Război. Nu mă mai duceam la căpitanul meu. Îmi dădeam seama că, în zilele acelea, ar fi avut dreptate să mă poftească să închid uşa pe dinafară. Dar aveam acuma pe sergentul blajin, cu ochii speriaţi, cu glasul blând... îl îndrăgisem... La dânsul mă opream. Părea că-mi înţelege sufletul. Îmi zâmbea când mă vedea intrând în odaia veşnic plină de oameni cu feţele îngrijorate. Şi mereu îmi şoptea cu o nădejde curată în voce:
— Nimic... Tot nimic... Mai ai răbdare...

Primejdia

1

— Vin nemții!...

Când au început să se răspândească vorbele acestea de groază, duşmanul încă nu ne spărsese Carpații. Se şopteau însă pretutindeni, pe stradă, în localurile publice, cu o stăruință aproape suspectă, ştiri grozave. Otrava disperării se picura în suflete ca să le înmoaie, să le încovoaie. Oameni care avusese gura plină de măceluri la întruniri, în vreme de pace, se strecurau acum discret la gară, umpleau trenurile, înarmați cu paşapoarte pentru toate continentele. Ironiile şi tiradele ziarelor împotriva guzganilor care părăsesc corabia erau zadarnice.

— Vin nemții!...

Dar nu veneau. Se părea chiar că norocul armelor ne zâmbeşte. Veni o victorie, uşoară poate. Veni. Şi deodată toate sufletele care se pitiseră se înălțară iar. Refugiații remarcabili se întoarseră în grabă să-şi reia rolurile conducătoare. Toate fețele se înseninară. Parcă simțeai cum şapte milioane de oameni respiră uşurați, cum li s-a luat de pe inimi o piatră de moară. Dispăruseră aproape de tot corbii care-şi cârâiau veşnic nemulțumirea la toate urechile. Ne necăjeam că comunicatele sunt atât de zgârcite. Ne-ar fi trebuit amănunte ca să putem ticlui mai bine planurile nădejdilor noastre. Umblam cu harta la subțioară, s-o am

mereu la îndemână, să pot explica îndată cum o să-i învăluim, cum o să-i aruncăm, cum o să-i strivim...
Apoi deodată s-a întunecat iar cerul. În acelaşi loc unde avusesem izbânda pleznire munții, se revărsă puhoiul. Un zvon gâdilitor; cu o nouă şi decisivă victorie a noastră, s-a spulberat în câteva ceasuri. Zăgazurile se prăbuşeau cu o iuțeală fulgerătoare. N-apucai să-ți închegi speranța că potopul se va opri ici, când te şi pomeneai cu vestea oficială care-ți destrăma brusc încrederea de-abia înfiripată. Au luat Târgu-Jiu, au ajuns la Filiaşi, la Craiova, la Olteț, au trecut Oltul!...
Într-o clipă, Bucureştii se cutremură ca un furnicar uriaş în care un păgân ar fi lovit cu piciorul.
— Vin nemții! răsuna surd în fiecare colțişor...
Acuma veneau. Din creşterea disperării oamenilor puteai citi cum se apropie, îi auzeai şi-i simțeai* Lacrimile şi zvonurile soseau înaintea lor... Colo au dat foc satelor, dincolo au împuşcat bărbații, au tăiat mâinile copiilor... Au declarat că vor să distrugă pentru totdeauna neamul românesc, să nu-i mai rămână nici pomenirea...
Străzile Bucureştilor gemeau, se frângeau. Drumul spre gară, ziua-noaptea, era un şir neîntrerupt de trăsuri, căruțe, automobile, camioane... Părea că o țară întreagă a pornit să se mute aiurea, îngrozită de o primejdie nemaipomenită. Frica cuprindea pe oameni brusc, îi îndemna să plece, ca şi când fiecare minut de întârziere ar fi adus moartea sigură. Boccele uriaşe acopereau în trăsuri pe băjenarii înfricoşați. O avere muncită toată viața se strângea într-un geamantănaş şi într-o colivie goală. Femei bătrâne fugeau de ici-colo căutând o trăsură, cu zbârciturile udate de lacrămi proaspete...
Era panica... Nimic n-o mai putea mulcomi. Şi ca un refren cumplit, care îngheța inimele, toate buzele şopteau, fără

încetare:
— Vin nemții!...

2

Atât de mare-mi era credința, sau poate naivitatea, că frica încă nu-şi făcuse loc în sufletul meu niciun moment până acuma. Nu îmi putea intra în minte că s-ar putea lua cu adevărat Bucureştii, Am avut totdeauna o încredere oarbă în fatalitate, în minunile necunoscutului. Ziua de mâine aproape niciodată nu m-a îngrijit. Vom vedea ce va aduce. În orice caz, puterea întâmplării e necuprinsă. Un minut poate să schimbe brusc toate. Binele poate veni tot atât de brusc ca şi răul...
Acuma însă realitatea cea mai cumplită zgâlțâia uşa:
— Vin nemții!...
Trebuia să mă deştept, să înțeleg că primejdia se apropie în goana mare.
Vedeam în fiecare zi, în fiecare ceas cum dispăreau figurile cunoscute. Azi-dimineață a plecat cutare, aseară a plecat cutare, mâine pleacă ceilalți. Dar eu? Eu ce fac?
Întâia oară mi s-a pus întrebarea aceasta într-o vineri seara, la cafeneaua obişnuită, unde veneau aducătorii de veşti noi. În loc de veşti, în seara aceea au venit cu toții uluiți.
— Peste patru ceasuri plecăm! Adio!... Adio!...
Era cenzura, care pornea. În cafenea, lumina obişnuită. Şi fețe multe, speriate, îngrijorate. Şi zgomotul surd de glasuri răguşite, grăbite, şi scene de despărțire, triste, cu zâmbete de încurajare silite, cu vorbe de nădejde necredincioase...
Am ieşit zdrobit. Prin creier îmi hăuia asurzitor întrebarea:

„Eu ce fac?... Ce fac”...
Afară se lăsase o ceață grea, foarte umedă. Oamenii păreau niște stafii zăpăcite. Luminile caselor se zbuciumau, se gâtuiau. Macadamul duduia sub roțile trăsurilor cari alergau în aceeaşi direcție, spre aceeaşi țintă, care nu se vedeau şi în care, totuşi, parcă zăreai fețele înfricoşate de amenințarea vrăjmaşă. Vin acasă mâhnit de moarte. Aripile speranțelor sunt frânte. Sufletul e ca o casă pustie în care bate viscolul mai furios decât pe câmpul deşchis.
— S-a sfârşit tot... Mâine plecăm... Mâine, negreşit... Strânge ce crezi, pregăteşte... Ne ducem... O, ce vremuri deznădăjduite!
Nevastă-mea s-a uitat la mine cu niște ochi de groază. A căutat să mă descoasă, să afle ceva. N-a izbutit. Nu puteam vorbi. Amărăciunea mă înveninase cu trup, cu suflet. Mi-am îngropat obrajii în jurnalele de seară, scormonind vreun rând barem care să-mi redea încrederea, care să abată lovitura nenorocirii. Dar ziarele erau searbede, pline de aceleaşi fraze convenționale, de aceleaşi îndemnuri la liniște, încredere... Vorbe goale, care te întristau mai mult, îți profanau parcă durerea...
Pe urmă, noaptea fără somn, fără visuri, fără odihnă... Ce noapte!
Gândurile se năpusteau asupra mea din toate colțurile creierului, înfricoşătoare, chinuitoare, amenințătoare... Numai atunci mi se lămuri situația crâncenă în fața căreia mă aflam... Şi nicio ieşire, niciuna!
Dar parcă hotărâsem... Da, da... Mâine plecăm... Mâine!... Unde? Cum?
Întrebări îmi răscoleau tot sufletul... Unde? Cum?
În seara aceea toată averea noastră era de şasesprezece lei şi treizeci şi cinci bani... Nu mi-e ruşine s-o spun. Am fost un biet calic toată viața. Sărăcia lucie s-a răsfățat în casa mea totdeauna. De multe ori nu ştiam dimineața ce vom

mânca seara, iar ziua de mâine era veşnic o problemă. De câte ori nu am stat seara ceasuri întregi aşteptând pe vreun prieten sau cunoscut căruia să îndrăznesc a-i cere împrumut câțiva lei pentru coşnița de mâine...
Urâte sunt mărunțişurile vieții, şi totuşi, ele alcătuiesc temelia, ele ne îndreaptă năzuințele şi paşii. Se pot face fraze multe şi frumoase despre minciuna materialismului, despre trebuința de-a nu ține seama de daraverile materiale, de-a trăi pentru ideal... De obicei frazele sunt făcute de cei ce au din belşug de toate. În realitate, grija stomacului e cea mai cumplită, ea îți iroseşte trei sferturi din viață...
Când hotărâsem că mâine plecăm, uitasem mărunțişurile acestea. Fusese idealul care vorbise. Realitatea a venit pe urmă şi a decretat că nu se poate pleca mâine. Mai întâi trebuie să avem cu ce să plecăm...
Deci nu vom porni mâine. Mai trebuie să zăbovim câteva zile, până ce încherbălim măcar atâta să putem ajunge până-n Moldova. Acolo vom vedea ce va mai fi... Va să zică, e hotărât: mai stăm câteva zile. Nici primejdia nu e încă imediată... Se poate chiar ca luptele de acuma să se întoarcă în binele nostru, şi atunci...
În vremea când asemenea gânduri îmi ardeau în minte, prin noaptea umedă, apăsătoare, huruiau neîncetat camioanele grele, grăbite. Casa se hurduca în răstimpuri, ca o amenințare. Nevasta suspina prin somn, iar copiii zâmbeau visând cine ştie ce frumuseți. Candela, în colț, între iconițe ieftine şi afumate, se zbuciuma luptându-se cu întunerecul. Lumina slabă, roşcată, tremura mereu în ritmul roților care zdruncinau strada într-o goană furioasă...

3

Zilele următoare mă duceam mai întâi la gară, apoi la minister. La gară îmbulzeala nu contenea, poate chiar sporea. Oamenii se repezeau orbeşte asupra vagoanelor, îşi lăsau bagajele, ţipau, se ghionteau, plângeau, se căţărau pe scări, pe coperişe, se rostogoleau prin murdărie şi noroi... Nicio sforţare nu era prea mare pentru a dobândi un locşor. Trenurile plecau unul după altul, şi mulţimea totuşi creştea neîncetat, mulţimea, care n-avea alt gând decât plecarea... La minister încetase orice activitate serioasă. Funcţionarii se adunau prin câte un birou, cu feţele îngrijorate, spăimântate, discutând plecarea sau rămânerea. S-a aflat că directorii au plecat împreună cu câte două-trei ajutoare, aproape pe furiş. Toţi ceilalţi rămân aici, din ordin... şi sub ameninţare de destituire... Totuşi, discuţiile continuă, şi în fiecare zi sunt mai puţini cei ce iau parte. Nicio ameninţare nu e în stare să-i oprească... Se vor plăti lefurile pe trei luni... în curând; se lucrează la state... Pe urmă? Pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu!...

În fiecare seară viu acasă cu hotărârea că mâine plecăm, şi în fiecare dimineaţă amânăm... Sfaturile nopţii sunt îngrozitoare, ele îţi arată argumentele, mizeriile, nenorocirile.

— Cred că mâine luăm leafa... Atunci poimâine plecăm, irevocabil!

Asta miercuri seara.

Noaptea am petrecut-o pe jăratec. În noaptea aceea de-abia mi-am adus aminte că sunt ardelean. Şi când mi-am adus aminte, mi-a venit să sar din pat, să pornesc pe loc, oricum, pe jos, numai să nu mai fiu aici. Mi se părea mereu că aud, înfundate, bubuituri de tunuri. Poate că mâine nemţii vor intra. Cine să ştie? Comunicatele sunt atât de zgârcite... Şi

atunci? Am început să blestem pe căpitanul de la Ministerul de Război, pe cel ce m-a amânat până ce azi am ajuns în halul în care sunt...
Nenorocirea cea mai mare, când ai vreme s-o cântăreşti, parcă se mai uşurează. M-am pus s-o cântăresc fără să vreau. Adică ce-ar fi dacă m-ar prinde aici nemții? Au venit singure răspunsurile.
În cazul cel mai rău, m-ar considera dezertor austriac, deşi nu sunt, m-ar mai face agitator iredentist şi cine ştie mai ce, m-ar trimite la un tribunal militar, sau poate nici nu m-ar mai judeca, şi m-ar împuşca sau m-ar spânzura, după cum ar crede de cuviință. Sau, presupunând un caz mai puțin rău, m-ar înrola la austriaci şi m-ar trimite în foc, să mă bat pentru ei, undeva, poate chiar pe frontul nostru... Dar dacă aş avea vreun noroc mare? Dacă nici nu s-ar sinchisi de mine? La urma urmelor, s-ar putea şi asta. Sunt doar de-atâta vreme în țară şi de atâta vreme nu mai am nicio legătură cu „patria" ungurească... Pentru dânşii eu nu pot fi decât un zero care nu multiplică şi nu împarte...
Da, dar... Nu se va găsi, oare, nimeni să mă denunțe, din răzbunare sau din simplă plăcere?...
Pot eu să-mi încredințez soarta unei speranțe atât de deşarte?
Nu, nu... S-a hotărât! Îndată ce luăm leafa, pornim. Cel puțin acolo voi fi scăpat de amenințarea aceasta... Cel puțin atâta.
În clipa următoare, însă, răsare întrebarea: dar acolo, ce?
Şi răspunsurile, cu toate că nu sunt atât de precise, sunt tot negre. Ziarele repetă într-una să stea lumea pe loc, să nu plece decât cei cu obligații militare. Şi dau argumente, multe, de ce să nu plece. Eu la ce plec? Obligații militare? Cât le-am dorit, cât le-am cerut, cât m-am silit să le am! Zadarnic! Hârtiile mele, săracele, poate că obsedează şi astăzi pe bietul căpitan. O, dacă ar fi fost rezolvate, n-aş mai

avea acuma frământările acestea. Aş fi şi eu mândru... Dar aşa... Cum plec, de ce plec, la ce plec? Numai fiindcă vine primejdia mea? Ce să fac acolo? Singur nu pot merge. Sau poate că da? S-ar simplifica grozav... Cum rămân însă aici nevasta şi copiii? Cum?... Şi dacă-i iau cu mine, unde-i duc, la ce?... Poate că totuşi se va rezolva situaţia mea acolo... Poate? Trei luni de zile n-au fost de ajuns să se rezolve aici, unde era ordine. Ce va fi acolo?...

Şovăirea aceasta mă sugruma. Iată începutul sfârşitului. Şovăirea ucide.

Cu o sforţare bruscă, am întrerupt-o. A doua zi m-am repezit la gară, să iau bilete. Ce să mă mai gândesc, să cumpănesc? Trebuie să plecăm deocamdată, pe urmă vom vedea ce-o fi... Trei ceasuri m-am zbătut în faţa ghişeelor închise.

Se anunţase că nu se mai liberează bilete, şi totuşi ne-am războit acolo sute de oameni, cu acelaşi gând, cu aceeaşi nădejde. Pe urmă, încetul cu încetul, ne-am potolit, ne-am rărit. Unii îşi croiau drum spre peron, să se caţăre de tren oricum, alţii ne-am întors pleoştiţi acasă... Vom reveni. După amiazi, mâine... Mai e încă vreme...

Cotesc din Calea Gri viţei pe Calea Victoriei. Trăsurile sunt mai rare. Ţârâie o ploaie plicticoasă. Deodată se aude o răbufneală surdă, foarte depărtată. Câţiva oameni se opresc în drum, se uită pe sus... De-abia mai fac câţiva paşi, altă bubuitură, tot înfundată... Geamul unei vitrine tremură... Da, da, tunurile... îmi grăbesc mersul... Nu mai e vreme... Nu mai e...

Şi bubuiturile grele, rari urmează toată ziua, îndoliază sufletul capitalei înfricoşate...

4

Tunurile se aud toată noaptea, şi a doua zi, şi apoi mereu, mereu, până ce se împlineşte soarta...
În bubuiturile lor vrăjmaşe se amestecă apoi ceata de zvonuri. Cutare tren cu refugiaţi s-a ciocnit cu un tren militar, mii de morţi... Femei, copii sunt striviţi în trenuri, se aruncă pe câmp cadavrele din vagoane... Aeroplanele nemţeşti bombardează trenurile şi sunt măceluri cumplite... Sute de oameni plecaţi s-au întors înapoi... Grozăvie ne aşteaptă aici, dar grozăvie ne pândeşte şi dincolo...
Tramvaiele cară toată ziua răniţii din spitale, în faţa Ateneului e plin de amputaţi, de muribunzi... Lumea îi înconjoară, plânge de suferinţele lor...
Ce mai aşteptăm oare? Ce mai aşteptăm?... Se spune că chiar mâine nemţii vor intra în Bucureşti. Dar ziarele tot parcă mai au o rază de speranţă... Ce aşteptăm?
„Trebuie! Trebuie!... Aici mă pândeşte moartea!”... îmi ziceam mereu, chinuit de nehotărârea ce se făcuse stăpână pe mine.
Umblam acuma pe străzi, fără ţintă, căutând un leac nerăbdării. Capul îmi vuia de gândurile cari se ciocneau, se întreceau ca apa în clocot într-o oală nouă. Simţeam că zilele, poate chiar orele, sunt numărate. Dacă mai urmează ezitarea, voi fi surprins...
O mână uşoară mă apucă de umăr prin faţa palatului. Era Nicolae Iota, un prieten de cafenea, băiat tânăr, frumuşel, cu o mustaţă foarte îngrijită.
— Ei? făcu dânsul, parcă mi-ar fi ghicit frământarea.
— Sunt în situaţia cea mai cumplită din viaţa mea, îi spusei, cu o trebuinţă vie de-a împărtăşi cuiva turburarea ce mă rodea. Mă înăbuş şi nu găsesc ieşirea. Simt că trebuie să plec, simt lămurit. Asta-i datoria, asta-i cinstea şi scăparea!

Şi totuşi... Pot să-mi părăsesc nevasta şi copiii? Sau poate să-i iau cu mine? Răspunderea aceasta mă doboară şi mă face să şovăiesc. Ca să mă acoper pe mine, mi-e îngăduit oare să primejduiesc pe ai mei?

Iota zâmbi cu superioritate, mă luă de braţ şi-mi vorbi foarte simplu, foarte calm:

— Adevărat, pentru ardeleni urmează zile crâncene. Cel mai cuminte e acela care poate pleca. Ce-i aşteaptă aici, cine poate şti?! Fii sigur însă că nemţii nu sunt canibali. Barbari da, dacă vrei. Dar o barbarie modernă. Nu vor scoate ochii nimănui, nici n-o să taie braţele copiilor... Nu. Ei o să le cumpere, înţelegi diferenţa? Obţii acelaşi rezultat prin mijloace mai... ştiinţifice... în sfârşit... Crezi că ei numai de voi au să se ocupe? Ar fi ridicol. A, da, pe cei care au ţipat în gura mare, dintre ardeleni, da... Ceilalţi?... Poate dacă ocupaţia va ţine prea mult. Altminteri, poţi dormi pe-o ureche... Crede-mă pe mine. Eu judec rece. Nu zic că nu-i primejdie. Aceeaşi primejdie te pândeşte însă şi în Moldova sau poate în Rusia, căci de unde ştii unde se opreşte vijelia?... Azi voi, ardelenii, nu sunteţi tocmai... dezirabili. De ce să ne astupăm urechile? Trei sferturi din cei ce fac opinia publică aici sunt convinşi că voi şi ovreii sunteţi pricina înfrângerii. Un general strigă în gura mare că în Ardeal n-a găsit decât trădători... De ce nu v-a admis înarmată? De ce? Nu ţi-ai pus întrebarea? Cu multe stăruinţe au fost primiţi doi-trei. Atât. Încolo, la o parte, sau la spionaj. Noi am plecat să liberăm Ardealul, iar acuma ne vedem cotropită ţara. Trebuie ţapi ispăşitori. Voi sunteţi... Ce vrei? Mâine, de s-o întoarce soarta, veţi fi iarăşi divinizaţi. Deocamdată, însă, asta-i situaţia... Va să zică, trebuie să tragi consecinţele, fără sentimentalism şi fără speranţe deşarte. În Moldova, sau unde se vor opri, vei fi un câine al nimănui şi în calea tuturor. Şi încă cu familie... Dac-ai fi numai tu, hai, treacă-meargă... Nici aici nu-ţi va merge mai bine,

evident. Poate mai rău. Dar cel puțin vei suferi numai tu, orice s-ar întâmpla. Aici mai rămân cunoscuți şi prieteni. Acolo toți sunt împrăştiați în toate unghiurile țării şi poate ale lumii. Atunci ce mai alegi? Stai, ia-ți inima-n dinți, aşteaptă. Poate să ai noroc şi să treacă apele peste tine fără să te clintească.
— Dar tu? îi zisei deodată.
— Eu? Aş pleca, mărturisesc. Nu pot. Am ordin special să stau pe loc. Aş pleca, evident. N-am putut suferi niciodată robia, chiar trecătoare... Cu toate astea, voi rămâne, voi înghiți... Ei, vom fi împreună... Vom mai vorbi... Salutare!
A intrat într-o prăvălie şi n-a mai ieşit. Nu-mi spusese nimic nou. Aceleaşi lucruri mi le repetam eu însumi, de-o săptămână, ziua-noaptea. Şi totuşi, după ce a dispărut, simțiii ca şi când mi-ar fi dezvăluit cine ştie ce taine. Poate pentru că îl cunoşteam având legături cu zeii guvernanți, şi că, astfel, este ecoul părerilor lor?
Dar în aceeaşi zi cel puțin zece alții îmi şoptiră vorbe la fel: un perceptor, un actor, un deputat, un ziarist, un judecător, un negustor, un avocat... Parcă s-ar fi înțeles cu toții să mă doboare tocmai în clipele de cea mai aspră şovăire. De ce nu mi-au vorbit astfel ieri sau acum o săptămână? Sau poate de-abia acum s-au hotărât şi dânşii.
— Vom fi cu toții împreună... Şi ce-o vrea Dumnezeu, să vie!
Acasă mă întâmpinară două geamantane şi două valize de mână, pline, gata. Nevastă-mea mă privi întrebătoare, iar când nu scosei nicio vorbă, îmi zise încet:
— Noi suntem gata... De-acuma, cum zici tu...
— Nu ştiu... Nu ştiu...
— Poate ar fi bine să pleci singur... Noi vom face ce-om putea... Am auzit că se întâmplă grozăvii cu ardelenii pe unde-i prind nemții.
— Aş... grozăvii... Astea-s nerozii de mahala! răspunsei.
Credeam, însă, şi eu neroziile de mahala, în sufletul meu.

Mă arătam voinic nevoie-mare, zâmbeam de zvonurile ce alergau din gură-n gură, dar inima-mi tremura. Necunoscutul e totdeauna chinuitor...
Câteva ceasuri am stat în mână cu recipisa actelor mele militare. Şi-mi ziceam mereu că n-am avut niciun noroc în viaţă. Şi-mi închipuiam ce fericit aş fi acuma aflându-mă undeva cu oştirea noastră mutilată, împărţindu-i durerile şi jalea. Pe când azi, ce dureri mărunte mă sfâşie?... îmi părea rău că n-am încercat chiar la faimosul birou de informaţii, cu toată oroarea ce mi-o inspira. Cel puţin aş fi avut o menire, oricât de puţin mândră... Adevărat, se spunea că la Iaşi vor fi înlăturaţi toţi ardelenii, şi de acolo... Dar, oricum, la Iaşi... aş fi la Iaşi...
Duminică, pe la prânz, nevastă-mea veni acasă plângând cu sughiţuri.
— Trebuie să pleci numaidecât! murmură de câteva ori desperată.
Nu pricepeam. Mi-a explicat. Zvonurile o chinuiseră prea mult. Mă visa mereu mort, visa nemţi şi unguri... N-a mai putut. S-a dus la Marghiloman, să-i ceară un sfat sau barem o informaţie.
— Trebuie să pleci imediat, aşa mi-a spus. Marghiloman, înţelegi? Imediat. Nemţii unde ajung adună pe toţi ardelenii, îi pun la zid şi-i împuşcă, fără nicio judecată... Trebuie să pleci, Remule dragă... Fie-ţi milă de noi!... Uite, mi-a dat şi o hârtie de la Crucea roşie să ajungi până la Roman. Acolo vei face ce vei putea... Dar trebuie să pleci numaidecât... Ultimul tren porneşte după amiazi. Mi-a dat şi-o adresă unde să mergi. A fost foarte cumsecade... Pleacă... Pleacă!... Altfel ne ameninţă o soartă cumplită...
Obrajii îi erau scăldaţi în lacrămi. Îşi frângea mâinile. Deznădejdea o cuprinsese întreagă.
— Dar tu?... Voi? îi zisei, sculându-mă brusc şi grăbindu-mă să-mi strâng ce-mi va trebui pe drum.

— Noi, a spus să rămânem negreşit aici, fiindcă acolo vor fi greutăţi şi mai mari... De noi să n-ai grije. Vom trăi sau vom muri, ce-ţi pasă? Curajul ei mă mişcă. Mă oprii. Înţelesei numai atâta, că vrea să se sacrifice pentru mine, ea şi copiii, că primeşte să se despartă, rămânând cu câţiva gologani şi cu casa goală, numai ca să mă scape pe mine... Răspunsei liniştit deodată, parcă o mină nevăzută mi-ar fi ridicat toate şovăirile şi toată teama:
— Nu, nu... Rămân aici cu voi... Ce-o fi să fie!
— Or să te omoare!
— De moarte nu scapi nicăiri... Cel puţin veţi şti şi voi c-am murit... Cum mi-o fi scris...
Mă potolisem pe deplin. Acuma ştiam ce fac. Eram liniştit...
În colţurile ochilor ei mai luceau lacrămile. Pe buzele ei flutura, însă, un zâmbet poate de mulţumire, poate de frică. Vedeam că a înţeles lupta mea. Simţeam puţină mândrie. Mă gândeam că am făcut, într-un fel, un eroism... Se învârti câteva clipe pe lângă candelă, se închină de câteva ori, apoi murmură cu tristeţe:
— Cât te-ai chinuit, sărmane de tine! Şi cine ştie cât va mai trebui să te chinuieşti!... Doamne, ajută-ne şi fereşte-ne de cele rele!...

5

Veni agonia...
Duminică după amiazi trecu pe Calea Victoriei un convoi de prizonieri germani, un convoi lung, jalnic. Curioşii îi priveau cu o teamă ciudată. Un perceptor însă începu să ţipe în gura mare:

— Uite cine ne bate pe noi! Uite! Nemâncații, golanii ăştia!... Ptiu!..
Scuipă, se înfurie, dădu din mâini. Era un om tinerel, tuns până la piele, cu fața rotundă şi cu mustăți englezeşti. Îl indignase înfățişarea prizonierilor slăbuți, perpeliți, murdari, frânți de oboseli... Nimeni nu-i ținu isonul. Doar câțiva copii râseră mirați...
Tunurile băteau într-una. Bubuiturile păreau mai apropiate, să le poți număra. Totuşi, seara se răspândi vestea că nemții au fost bătuți cumplit, că fug mâncând pământul... Noaptea tunurile amuțiră, ceea ce părea a întări vestea... Câte speranțe nu s-au făurit atunci în Bucureştii torturați de înfrigurare?
A doua zi n-au mai apărut jurnale. În schimb, pe toate zidurile se lăfăia ordonanța generalului Mustață, care în fiecare rând te împuşca de trei ori dacă vei face cutare sau cutare. În alte vremuri ar fi râs oamenii de atâtea amenințări; acuma citeau pâlcuri-pâlcuri, clătinau din cap şi şopteau spăimântați:
— Va să zică, tot vin?...
Echipe speciale erau însărcinate să rupă toate afişele, afară de ordonanța cu împuşcările, să dispară orice urmă de-a celor plecați. Mulți însă au sfâşiat şi afişul generalului-prefect, încât iar s-a împrăştiat bucuria:
— Nu mai vin...
Spre seară, prin unele localuri s-a împrăştiat ultimul comunicat oficial, tipărit pe o fițuică albă. Avea numărul o sută. Fericiți şi invidiați am fost cei ce am avut norocul să-l putem înfăşură şi păstra ca o relicvă scumpă!
Oraşul s-a luminat seara şi luminile au ars toată noaptea, în vreme ce tunurile bubuiau iarăşi, neîncetat. Luminatul era în ordonanță. Pe la miezul nopții, sergenții au sculat oamenii din somn pe la mahalale, să aprindă lămpile şi să deschidă uşile, căci vin nemții... Aşa cerea în ordonanță...

Nemții însă nu s-au arătat nici a doua zi. A venit totuşi o nouă ordonanță, în care se vorbea de intrarea trupelor imperiale germane în capitală şi de trupele duşmane, adică române...

Lumea nu-şi mai putea stăpâni frigurile. De ce nu vin? Sau, poate, nu mai vin de loc? Unii jurau că azi-noapte au intrat patrule de ulani în cutare mahala şi au plecat iar. Alții ştiau sigur că vestea victoriei noastre e adevărată, că n-are să calce picior de neamț în Bucureşti...

Mulți îşi schimbase peste noapte convingerile. Până ieri făceau spume când vorbeau de nemți; azi căutau să-ți dovedească ce popor mare sunt nemții şi cât sunt de blânzi...

Carp se plimba pe Calea Victoriei, pe jos. Convertiții cei mulți îşi scoteau pălăria până la pământ, cerându-i parcă protecția şi simțindu-se fericiți dacă vedeau c-au fost observați. Şi Marghiloman umblă numai pe jos, grăbit, de-abia biruind a răspunde la saluturile ce-l întâmpină din toate părțile...

Ce rari sunt oamenii care n-au crucea roşie la braț sau măcar la butonieră!

După amiazi, ieşind în oraş, întâlnesc pe stradă pe bătrânul poet Mihail Dorna. Cine nu-l cunoaşte şi nu-l admiră! E îngrijorat. Bastonul îi tremură în mână. Mustața cănită, neagră-corb, zvâcneşte la fiece vorbă.

— Bine că te întâlnesc... Am să-ți vorbesc ceva foarte grav...

— Mă sperii, maestre?

Mă trage într-un gang, lângă o cafenea. Vorbeşte cu o seriozitate regală:

— Uite ce este... Bandiții ne-au prăpădit țara. Vezi acuma în cel hal am ajuns. Trebuie s-o salvăm, să luăm noi frânele în mână. Până când să ne ție de căpăstru numai incapabili şi mişei?... Germanii vor veni. Trebuie să fim pregătiți, să nu ajungem iar pe mâinile hoților... De-acuma m-am hotărât să

ies din rezerva vinovată în care am stat până acuma. Vom forma noi guvernul... Am şi eu legăturile mele. Chiar azi voi întâlni pe episcopul catolic, care-i prieten cu Mackensen. Mă voi pune în contact şi vom face lovitura de stat. Nu mai vrem să ştim de aceia care ne-au târât în dezastru. Vom alcătui o gardă naţională. Voi merge chiar eu în fruntea ei. Să poftească să mai vie apoi Brătienii şi ceilalţi să ne reclame puterea! Gloanţe le vom da... Eu îmi rezerv deocamdată portofoliul Finanţelor, fiindcă tot stau cam slab cu finanţele, de altfel probabil ca şi d-ta... M-am gândit la d-ta pentru portofoliul Cultelor... De ce adică n-ai fi şi d-ta ministru, care ai talent, chiar geniu, şi ar fi alde fârţângăi?... Să nu şovăi, căci vremea presează... Gândeşte-te bine şi mâine să-mi dai răspunsul definitiv... Acuma haidem să luăm un şvarţ. Şi discreţie, nu-i aşa? Momentele sunt critice
Şi în cimitire se fac glume...

Sabia lui Damocle

1

Miercuri...
Cerul e plumburiu. Nişte nouri murdari, grei şi leneşi se lăfăiesc în văzduh. Plouă o ploaie zgribulită, stăruitoare. O tristeţe nespusă s-a coborât pretutindeni, peste tot oraşul, în toate sufletele, în aerul umed şi înăbuşitor. Ochii sunt

parcă porniți pe lacrămi...
Dis-de-dimineață, un cumnat al meu vine galben la față să ne spună răguşit:
— Azi la ora unsprezece intră nemții pe la Bragadiru... Toată poliția e concentrată pe străzile de la Dealul Spirei, încoace, pe Calea Rahovei, pe strada Carol... Ordin sever să nu fie nimeni pe străzi, nici chiar la ferestre...
Ne-au podidit lacrămile pe toți. Ne uitam unii la alții, cu ochii roşii, uluiți, fără să mai schimbăm o vorbă. Ce ne-am mai fi putut spune? Groaza bătea la uşi, se pregătea să intre în casă, o aşteptam să ne strivească...
Pe urmă i-am văzut...
Au venit pe Calea Griviței, pe unde nu erau aşteptați. În frunte, un ofițer roşcovan, cu un băț în mână. Pe urmă, un vierme cenuşiu de oameni, poate vreo două sute. Păşeau rar, obosiți şi se uitau împrejur mirați. Unii aveau brațele încărcate cu flori, alții cu turtă-dulce, primite pe drumul până la Palat, de la cete de femei care alergau nebuneşte pe trotoare, se aruncau deseori asupra soldaților şi-i îmbrățişau. Altminteri, Calea Victoriei îşi pierduse animația. Curioşii se piteau pe la geamuri. Pe-afară se vedeau numai străini, care parcă nu mai fuseseră niciodată pe-aici, care au răsărit acuma din cine ştie ce bârloguri. Nu se mai auzea decât vorbă nemțească şi urale stridente. De unde atâta nemțime aici? La bodega „Hig-Life", în semietaj, agățat într-o fereastră deschisă, un omuleț slab, cu cioc negru, țipa din răsputeri: „Ura, ura!", fluturând o batistă. Era vânăt de însuflețire... Cine-o fi fost?
Detaşamentul de soldați a intrat în curtea Palatului. Ofițerul a rostit o comandă, sau poate o cuvântare, apoi toți au strigat de trei ori: „Hoch!" Femeile cele entuziaste au năvălit pe urmă printre dânşii, i-au înconjurat, i-au mângâiat, i-au giugiulit. Una voinică, înaltă, ca un jandarm, alerga de la unul la altul, strălucitoare de fericire şi repetând într-una:

— Nu ți-e foame, drăguțule?... Vino cu mine la mama să-ți dăm o cafea cu lapte!
În aceeaşi vreme bucătarii de campanie s-au instalat chiar dinaintea sălii tronului. Toată curtea era plină de fel de fel de oameni şi de căşti ascuțite, întrebările şi răspunsurile curgeau. Şi ce vesele toate fețele acelea, ce vesele! Îți umplea sufletul de durere şi de ruşine veselia aceea. Câțiva români, prea curioşi, se strecurau umili prin babilonia străină, iar alții încremeniseră pe stradă, pe trotoare, cu fețele înlăcrimate, cu batistele la gură, ca să-şi înăbuşe plânsul. Nu mai aveai voie acuma nici să plângi. Începe robia. Străinii se aşezau la masă. Trebuia să te oploşeşti într-un ungher, tăcut, să aştepți să treacă furtuna...
Un automobil soseşte din jos în goana mare cu un uruit ascuțit, care te pătrunde până-n măduva oaselor. Trece... Pe la Biserica Albă opreşte, şi un ofițer întreabă pe un trecător, care salutase umilit, unde e Palatul regal. Automobilul întoarce brusc. Omul rămâne cu pălăria în mână, ploconit, parcă ar cere pomană. Era un funcționar cunoscut.
— Cum îți vine să-i saluți?
— Da' ce vrei, să fiu mojic? S-au uitat la mine. N-ai văzut? De ce să creadă că suntem barbari şi prostcrescuți?
Avea atâta convingere în glas, că m-am speriat. M-am depărtat repede, cuprins de o frică stranie...
O domnişoară mă întâlneşte. Are ochii plânşi.
— Ce nenorocire! Ce jale! ciripeşte ea tremurând.
Facem câțiva paşi. Soldații germani se amestecaseră printre lumea de pe trotoare, sporită. Unul vine drept la noi. Întreabă ceva, o stradă sau o adresă. Domnişoara, foarte amabilă, se grăbeşte să-i explice pe nemțeşte.
— De ce vorbeai nemțeşte? îi zic cu mustrare.
— Cum să nu vorbesc? Dacă ştiu? Să creadă că suntem proşti?
Am părăsit-o.

Înțelesesem. Jalea noastră nu va putea avea nici măcar puțină mândrie...
Perceptorul, care acum trei zile se indignase văzând prizonierii, mă întâmpină într-un colț de stradă cu acelaşi glas aspru:
— Ei, domnule? Ai văzut oameni cumsecade? Ce-ți spuneam eu?!
— Ce?
— Cum ce?! D-ta nu ții minte de la gură până la nas? Ori vrei să spui că n-am dreptate?... Priveşte, priveşte! ăştia sunt oameni civilizați, da, zic şi eu! Cel mai mare popor din lume, domnule!... Nu-ți dau voie să mă contrazici...
Treceau tocmai nişte soldați. Perceptorul se răstea la mine, țipa, ca şi când ar fi vrut să oprească în loc toată strada. De-abia am izbutit s-o şterg. Poate că de n-o ştergeam, m-ar fi dat îndată pe mâna mosafirilor...
Da, da, trebuia să-mi dau seama. Robia noastră va fi mai tristă. Noi nu ştim cum se poartă doliul. Nu ştim. Încrederea? O, cum s-a mai dus, cum a mai dispărut! Poate că n-a mai rămas nimeni cu credința neştirbită!
Înfrângerea aceasta e cea mai grea, fiindcă ucide sufletele...

2

A doua zi, după amiazi, puținii cari rămăsesem din cercul obişnuit ne adunarăm la cafenea să schimbăm impresii, adică mai curând să ne încurajăm reciproc, în dosul cuvintelor nepăsătoare tremura aceeaşi teamă. Simțeam parcă întinsă deasupra capetelor noastre o gheară nevăzută, ce ne amenința cu sugrumarea. Zâmbeam mult, ca şi când

prin aceasta am fi vrut să ne arătăm nepăsarea, deşi zâmbetele erau silite şi ofilite. Făceam haz de soldaţii duşmani, care năpădeau oraşul oprindu-se cu duiumul în faţa vitrinelor în care se mândreau încă atâtea bunătăţi. Un pictor schiţă îndată o îngrămădire de-acestea de cuceritori, pe un petic de hârtie... Vorbeam însă toţi cu glasul scăzut şi uitându-ne mereu împrejur. Nu puteam uita că nu mai suntem în Ţara Românească şi că de~acuma toţi pereţii au urechi multe şi primejdioase...

Aici veni pe-nserate Tiberiu Berdeni. De-abia îl recunoscurăm. Avea barbă mare şi era slab ca un ogar. Foarte afectat, ne spuse că printre cele dintâi automobile nemţeşti care au intrat în Bucureşti, unul a fost al poliţiei secrete, aducând liste nesfârşite cu numele tuturor celor ce au vrut războiul sau au ocărât pe centrali.

— Din întâmplare făcui cunoştinţă cu unul din poliţiştii aceştia şi am văzut listele, zise Bordeni cu o gravitate apăsătoare. Aproape toţi băieţii sunt trecuţi în listele astea negre...

Ne-am cutremurat fără voie cu toţii. Ne îngrozea omul acesta, care cunoştea pe poliţiştii duşmani abia sosiţi, şi poate că fiecare ne-am zis în clipa aceea că şi el trebuie să fie din poliţia ameninţătoare. El însă tăcu câteva momente, privindu-ne cu o superioritate zdrobitoare, apoi, adresându-se mie şi poetului Pilade, adăogă rar şi îndesat:

— Şi d-voastră sunteţi pe lista neagră, amândoi...

— De ce? întrebarăm deodată.

— Fiindcă aţi scris la Adevărul...

— Dar dacă nici n-am scris?

— Nu ştiu. Acolo aşa sunteţi trecuţi. Poate că e o greşeală la mijloc... Deocamdată nu trebuie să vă speriaţi. Eu am să intervin în favoarea d-voastră şi sper să izbutesc...

Am îngălbenit amândoi şi în curând am plecat, aproape pe furiş, fără o vorbă. În stradă ne-am strâns mâna mai

puternic ca de obicei.
— În orice caz, să ne întâlnim zilnic până ce o fi să ne înhațe... rosti Pilade, zâmbind amar.
— Da, da, să ne întâlnim, murmurai şi eu.
Până acasă mă uitam mereu înapoi, aşteptându-mă în fiece clipă să fiu oprit. Am răsuflat când am intrat în casă. Aşa, acuma cel puțin se va şti de urma mea. Încercai să fiu vesel. Nevastă-mea însă îmi ghici sufletul şi nu mă slăbi până nu-i spusei tot.
— Stai acasă, Remule dragă. Barem, de-o veni nenorocirea, să te găsească între noi. Tot ar fi mai puțin îngrozitor decât să aud de la străini...
— Mai bine era să fi plecat... zisei pleoştit. Mai bine, ehe! Dar acuma...
— Eu ți-am spus să pleci...
— Da, mi-ai spus... Poate că şi acuma ar mai fi chip de a mă strecura, ce zici? Decât să mă prindă aici, mai bine...
Părăsirăm însă asemenea planuri. Era prea târziu. Două zile trecuseră de când duşmanul era stăpân în inima României.
Ce strâmbă e soarta! N-ar fi fost oare mai bine să fi luat o hotărâre? Azi poate n-aş fi în situația aceasta... Desigur că n-aş fi... Acuma aş... Degeaba, degeaba... Prea târziu... Nu se mai poate desface ce s-a făcut, sau mai curând nu se poate face ceea ce ar fi trebuit să se facă...
Două zile stătui acasă tresărind de câte ori se deschidea poarta, de câte ori se auzea o trăsură în stradă sau vreo gălăgie, aşteptând sfârşitul...
Pe urmă nu mai avui răbdare. Trebuia să aflu ce este, trebuia să găsesc o ieşire, oricare ar fi... A treia zi după amiazi întâlnii pe Bordeni, împreună cu Pilade.
— De ce nu te-ai mai arătat? mă întâmpină Bordeni cu unsurâs straniu. Încă de alaltăieri i-am spus d-lui Pilade că nu mai e nicio primejdie. Am vorbit eu, am stăruit şi v-am scăpat deocamdată. Va să zică, fiți liniştiți... De-o mai fi

ceva, eu sunt aici, o să vă anunț din vreme... Cred însă că ați scăpat...
Pilade moțăi din cap, trist, abătut.
De ce atârnă soarta omului uneori, în vremi însângerate! De cine mai atârnă! Şi totuşi trebuie să zici cu însuflețire:
— Mulțumesc!

3

În fiecare după-prânz ieşeam în oraş o oră. Ne întâlneam cu toții, cei rămaşi din cercul de odinioară. Câțiva profesori şi câțiva funcționari înlocuiau oarecum o parte din goluri. Aduceam fiecare câte o ştire: colo nemții au făcut asta, dincolo bulgarii asta, ici ungurii asta... Pe urmă, mereu despre cei plecați. Ne înduioşam. Şi ziceam că tot astfel se vor fi gândind la noi şi ei. Ne închipuiam ce vor fi făcând prin Moldova şi-i plângeam, precum credeam că ne plâng şi ei pe noi. Nici nu ne putea trece prin minte că ei... A, dar să n-o luăm înainte!
Într-o după-amiază eram de-abia vreo cinci la întâlnirea obişnuită. Un chelner ne şopti în mare taină că au început arestările cu duiumul şi că hotelul e aproape plin de ostateci; ne spuse chiar câteva nume cunoscute... N-apucarăm însă bine să cercetăm ştirea aceasta, care de altfel circula mai vag şi prin oraş, când vedem că la intrarea cea mare s-a oprit un ofițer german întovărăşit de un civil cu o barbă roşcată încâlcită. Privelişte nu ne-ar mai fi mişcat, căci acuma soldații inamici inundaseră toate colțurile Bucureştilor şi ne obişnuiserăm cu dânşii. Dar ofițerul cu civilul parlamentau... şi parcă arătau mereu spre

masa noastră. Peste câteva clipe ieşiră amândoi, iar noi respirarăm uşuraţi.
— Aţi văzut cum ne fixau mereu numai pe noi? zise Nicolae Iota, care era cel mai nepăsător, fiindcă înainte de război fusese germanofil furios şi chiar scrisese nişte broşuri bombastice despre victoriile nemţeşti.
— Numai să n-o păţim... adăogai eu nelinişţit.
— Aşi, ce să păţim?! De noi au să se agaţe? Ar fi ridicol, râse Iota cu superioritate. Poţi dormi fără grije, ţi-am mai spus-o şi când erai să faci prostia să pleci pe drumuri în lumea mare... N-am avut dreptate?
— O, ce n-aş da acuma să fiu plecat, oriunde, numai să nu-i văd lăfăindu-se...
— Ne vine rândul tuturor, murmură Pilade calm. O să ne ridice pe toţi, încetul cu încetul. Sunt sigur...
În clipa aceea ofiţerul de adineaori apăru iar, veni drept spre noi, se opri lângă Iota, îl atinse pe umăr, se plecă şi-i şopti ceva. Nepăsătorul îngălbeni deodată, apoi se făcu roşu-foc, se sculă în picioare. Ofiţerul îl luă deoparte, îi mai zise ceva, foarte încet, şi Iota îşi luă repede paltonul.
— Ce este? Ce este? bâlbâirăm cu toţii, uimiţi de spaimă.
— Nu ştiu... Vrea să-mi spuie ceva... Ştiu eu? şopti dânsul iarăşi, galben ca ceara, zăpăcit şi uluit.
Plecă cu ofiţerul. Şvarţul îi rămase pe masă. Stăturăm câteva minute fără să scoatem o vorbă. Lumea dimprejur de-abia băgase de seamă ce se întâmplase.
— Nu spuneam eu? zise apoi Pilade rupând tăcerea. Au să ne ia pe rând...
Nici nu mai puteam vorbi. Ne uitam unii la alţii, cu ochii mari, întrebători, aşteptând ceva.
Poate c-o să ne ia îndată şi pe noi...
Trecu astfel vreo jumătate de ceas. Pe urmă, apăru un subofiţer austriac şi merse tocmai la chelnerul care ne servea. După ce schimbară câteva vorbe, chelnerul veni

repede şi chemă pe Pilade.
— Nu v-am spus? rosti dânsul cu un zâmbet amar. Pe rând mergem...
îşi căută paltonul; vru să se îmbrace. Austriacul însă făcu semn, râzând, că nu e nevoie. Venise trimis de Iota, care-şi uitase bastonul şi care ne ruga să-i înştiinţăm familia că este arestat la comandatură, deocamdată...
— Când ne mai întâlnim? întrebă unul.
Nu răspunse nimeni. Nu mai îndrăzneam să ne întâlnim. Doar pe-acasă sau poate întâmplător pe stradă... Sau, cine ştie, poate nicăiri... Poți să ştii ce va mai fi mâine?... Ne-am risipit...

4

Ne mai vedeam totuşi uneori, mai ales pe stradă. Dar vorbeam puțin. Schimbam câteva cuvinte şi ne despărțeam repede. Mutrele suspecte mişunau pe Calea Victoriei, se țineau după oameni, trăgeau cu urechea... O vorbă scăpată în vânt zbura îndată la comandatură. Un cofetar făcuse chef acasă la dânsul de bucurie că auzise că ai noştri ar fi reluat Ploeştii. A fost ridicat de la masă şi trimis pe jos, aşa cum se găsea, până la Ploeşti, să se convingă că nu e adevărat ce-a auzit... Va să zică, nici în pereții casei tale nu te poți încrede...
Un fotograf mă opri într-o dimineață în fața Palatului.
— Ei, bine că te întâlnesc!... Te căutam... Am să-ți vorbesc ceva foarte important...
Fotograful era o figură cunoscută prin cercurile noastre. Avea legături intime cu toți gazetarii, cu mulți scriitori şi

artişti. Altminteri, tânăr, cu o mustață neagră, tunsă englezeşte, veşnic cu dungă la pantaloni şi cu mare trecere la femei, îndeosebi la cele mai uşoare.
Mă luă de braț, ca şi când am fi fost prieteni de când lumea, şi-mi vorbi toată vremea cu un ton care nu îngăduia contrazicere:
— D-ta ştii nemțeşte bine...
— Da, dar...
— Avem nevoie de d-ta... Eu sunt prieten intim cu locotenentul Kammert, care conduce Gazeta Bucureştilor. I-am vorbit de d-ta, fiindcă nu e mulțumit cum iese ediția românească. Trebuieşte un traducător bun. D-ta ai fi...
— Da, dar...
— Nu ți se cere decât să traduci în româneşte. Atâta tot. În schimb vei fi plătit bine. O mie de lei lunar cel puțin. Mâine dimineață te aşteaptă locotenentul. Voi fi şi eu acolo...
— Mi se pare c-ai greşit adresa, îi zisei acuma. Mai bine orice decât...
— Nu uita că, dacă nu primeşti de bunăvoie, vei fi rechiziționat, spuse fotograful cu o uşoară amenințare în ochi. Iar atunci vei lucra şi pe degeaba...
— Aş vrea să văd cum se poate rechiziționa un om ca să scrie la o gazetă duşmană...
— O să fie bine, murmură dânsul zâmbitor. D-ta vino acolo, şi vei vedea... O să fie bine!
Mă gândii dintru-ntâi nici să nu mă duc de loc, dar pe urmă îmi amintii că suntem în puterea lor şi ar fi poate mai bine să mă lămuresc cu însuşi ofițerul-ziarist.
Locotenentul mă primi cu o politeță exagerată, îmi oferi țigări şi începu:
— D-ta vrei să scrii la ziarul nostru?
— Nu, domnule, nu vreau şi nici nu pot... Tocmai venisem să...
— Cum, d-ta nu eşti ziarist?

— Nu, sunt oleacă de poet şi... n-am făcut niciodată gazetărie.
— Dar mie mi s-a spus că d-ta cunoşti limba germană.
— Prea puțin ca să pot fi de vreun folos. Astfel că chiar rechiziționându-mă...
— Ce rechiziție?...
— Aşa mi s-a spus...
— Nu, nu... Dacă nu vrei, noi nu te putem sili. Aici e chestie de încredere. Ne trebuiesc oameni de încredere...
Fotograful aştepta afară, la uşă.
— Ei, s-a făcut?
— Nu, domnule, eu nu doresc să fiu om de încredere pe-aici...
— Am vrut să-ți fac un bine, şi d-ta dai cu piciorul... Halal! zise dânsul privindu-mă de sus până jos cu o compătimire dispreţuitoare.
De când ajunsesem sub stăpânirea vrăjmaşă nu mă simțisem niciodată mai bine ca în ziua aceea. În sufletul meu mă credeam chiar erou puțin. Ce, e nimica să refuzi de la obraz pe un locotenent prusac atotputernic? Să sfidezi internarea sau închisoarea? Numai fotograful să nu se încăpățâneze sau să se răzbune...
De altfel, de germani nu mă sinchiseam prea mult de la început. Ce pot să-mi facă?. Doar să mă închidă... Dar austriacii, ungurii!... Din fericire, încă nu se auzea nimic de activitatea lor.
În orice caz, ar fi bine să-mi iau măsuri de siguranță...
O ordonanță cerea ca toată lumea să-şi procure de la poliție un bilet de identitate, faimoasele ausweis-uri. Aici era poate ocazia să mă acoper. Comisarul de la circumscripție îmi era prieten. I-am explicat şi s-a învoit. Şi m-a trecut în bilet „născut la Şaru-Dornei, județul Neamț”.
În sfârşit! Dacă ar fi să se cerceteze transilvănenii, eu sunt mântuit. Afară când aş fi denunțat sau când aş fi trecut pe

vreo listă neagră specială de-a lor... Bine, dar atunci e totuna. Atunci urmează unul din cazurile pe care le-am prevăzut în clipa când m-am hotărât să rămân aici. Atunci nu mai e scăpare...
Până atunci însă viața îşi urmează cursul ei...

5

Da, da, viața nu se opreşte nicio clipă.
Trece nepăsătoare peste ruine, peste cadavre, peste toate nenorocirile. Omul trebuie s-o primească aşa cum este sau cum vine, fără să murmure sau să se împotrivească.
Şi omul e ființa cea mai mlădioasă din lume. Împrejurările îl îndoaie şi-l sucesc cum le place. Uitarea se aşterne repede peste ziua de ieri. Privirile se îndreaptă veşnic înainte. Ce-a fost ieri nu ne mai interesează. Ne chinuieşte numai ce va fi mâine sau poimâine...
Acuma parcă ocupația vrăjmaşă ar fi fost de când lumea. Aceeaşi goană pentru pâinea de toate zilele, acelaşi vălmăşag pentru un locşor mai bun în viață. Doar că astăzi stăpânirea e străină... Dar cine se mai gândeşte la stăpânire când stomacul țipă? A amorțit entuziasmul, a pierit idealul... Pâinea, pâinea!...
Aproape două luni de zile uitasem toate acestea.
Trăiam într-o speranță nelămurită. Vedeam realitatea şi n-o simțeam. Mi se părea că starea aceasta nu poate să dăinuiască. Trebuie să se sfârşească repede. Cum? Nu-mi dădeam seama.
Acasă ne strânsesem într-o singură odăiță, în subsol. Acolo găteam, mâncam, stăm şi dormeam. Țineam gologanii cu

şapte aţe. Ziceam că trebuie să ne ajungă negreşit... Până când? Nu ştiam. Trebuie să ne ajungă...
Zilele însă treceau şi speranţa se destrăma, se destrăma...
Şi iarna parcă înadins se pusese să ne strivească.
— Ştii că nu mai avem lemne decât pentru două-trei zile? zise nevastă-mea într-o seară, cu groaza aceea în ochi care te îngheaţă, pe care o cunosc numai cei nevoiaşi şi înfricoşaţi de tainele zilei de mâine.
Era zadarnic. N-aveai de unde şi mai ales cu ce să iei. Ca să mai întindem mizeria, începurăm să trimitem la vecini oalele cu mâncare, să fiarbă. În odaie nu mai făceam foc decât dimineaţa şi seara, câte puţin, să se dezmorţească aerul. Ziua tot mai trece, şi frigul nu se simte atât de mult. După amiazi nevasta şi copilaşii se cocoţează pe canapea, îmbondoriţi în toate straiele ce se găsesc prin casă...
Degeaba. Iarna se întetea. Şi nicio licărire de nădejde...
Apoi deodată se răspândi prin oraş: în curând vor începe să plătească lefurile funcţionarilor... Guvernul nostru a trimis zece milioane prin Crucea roşie pentru funcţionarii din teritoriul ocupat...
Pe când însă dârdâiam şi ne mângâiam cu aşteptarea aceasta, o adresă de la minister mă anunţă că postul meu s-a suprimat pe ziua de cutare. N-am crezut. Am alergat la minister. Mai erau câteva sute suprimaţi, ca şi mine.
Eram revoltat. M-am dus aţă la girantul ministerului, un omuleţ foarte scund, cu un cap foarte mare, cu nişte ochi foarte şireţi. A ridicat din umeri.
— Trebuie să facem economii, multe economii.
Avem greutăţi enorme...
— Bine, dar asta înseamnă să rămân pe drumuri! Şi tocmai acuma, în vreme de ocupaţie duşmană, când leafa de-aici îmi era singura speranţă...
— Aranjează-te aiurea. Acuma e nevoie de oameni muncitori.

— Unde? La nemți, poate...
— Desigur. Toți suntem în slujba lor.
— Vă rog să vă gândiți că nici nu e patriotic ca în asemenea vremuri...
— N-am să primesc de la d-ta lecții de patriotism.
Mă înfuriai deodată.
— Ba ai putea să primeşti, domnule... Nu se lasă muritori de foame sute de oameni acuma...
Destul de trist...
Am trântit uşa atât de tare, că s-a speriat şeful de cabinet.
În stradă, însă, m-au podidit lacrămile. Nici nu-mi venea să mai vin acasă. Cu mâna goală?... O, ce groaznice sunt asemenea clipe!...

6

— De ce nu iei şi tu o slujbă undeva? Tu, care ştii nemțeşte, ai găsi cât bați în palme... Stăm foarte slab, dragul meu... Mâine-poimâine nu vom mai avea nici măcar o bucățică de pâine...
Nevastă-mea vorbea aşa. Glasul îi era muiat în lacrămi. N-am îndrăznit să mă uit în ochii ei când am răspuns:
— Nu pot... nu pot... nu pot...
A tăcut.
Peste câteva zile a reînceput:
— Văd că toată lumea se aranjează în slujbe. Nemții primesc pe oricine cu brațele deschise... Numai noi stăm cu mâinile în sân. Nu ştiu ce aşteptăm!?...
Nu ştiam nici eu, adevărat. Simțeam doar că tocmai pentru că ştiu nemțeşte nu se poate să am niciun fel de legătură cu

dânşii. Zece ani, de când sunt aici, n-am vorbit niciodată nemţeşte, n-am cunoscut niciun german, deşi nimeni nu s-ar fi mirat s-o fi făcut. Şi să încep acuma, când sunt duşmanii ţării?... Mai bine...
În mintea mea luasem o hotărâre. Cu ultimii douăzeci lei voi îmbrăţişa meseria de văxuitor de ghete. O lădiţă, câteva cutii de cremă... Voi rămâne însă departe, chiar dacă toată lumea ar trece de partea lor...
Totuşi, să nu lăsăm să ajungă lucrurile până aici. Să căutăm...
În fiecare dimineaţă era o vălmăşeală fără seamăn la brutării. Nu se ajungea pâinea, şi oamenii vegheau toată noaptea pe trotuarul înzăpezit, în gerul tăios, ca să poată apuca mai repede rândul. Acolo zgribuleam şi eu zi cu zi, cu cartela-n mână... Acolo mi-a venit o idee năzdrăvană...
N-ar fi, oare, chip de câştigat ceva din vânzarea pâinii? În loc să se omoare atâta lume aici, s-ar putea împărţi. Ar lua oamenii mai degrabă, ar fi mulţumiţi şi ei, şi eu... Chestia este doar să găsesc un brutar mare, să-mi încredinţeze un număr oarecare de pâini. Asta însă ar cere un capital sau o garanţie, şi eu de-abia am după ce să beau apă...
Câteva zile m-am silit să dau peste vreun brutar care să nu-mi ceară nimic afară de garanţia morală... et caetera... Am izbutit să obţin în cele din urmă o scrisoare de recomandaţie de la Filip Weingarten, un om cumsecade şi săritor la nevoie... Dar am rămas cu scrisoarea în buzunar, căci în vremea aceasta se organizase mai bine distribuţia pâinei, şi planul meu căzuse în baltă...
Filip Weingarten totuşi mi-a întins o mână de ajutor, mai pe urmă... Se deschiseră şi teatrele, iar el era ceva pe-acolo. Vremurile sunt atât de tulburi, că nu te poţi mira cum un cinstit negustor ajunge să fie ceva la teatru. A avut nevoie de dânsul teatrul, şi omul s-a dus, mai ales că odinioară laurii scenei erau mai să-l ademenească... Trebuiau subiectele

pieselor ce se jucau, pentru programe, în româneşte şi nemţeşte. De obicei, lucrurile acestea le fac antreprenorii. Weingarten mi-a cerut mie să-i aranjez subiectele, mai drăguţ, mai literar. Vezi, sărmana literatură tot e bună la ceva!... I-am aranjat. Şi am luat nu ştiu cât, avere nu, desigur. Era cel dintâi câştig al meu sub ocupaţie. Mi se părea o minune. Nevastă-mea a dat un acatist de bucurie. În sfârşit, nu ne-a lăsat Dumnezeu să murim...
Să murim, nu, dar dac-ar fi fost să continuăm aşa, anevoie am fi dus-o până la capăt... De altfel, izvorul acesta a secat repede. Programele au trecut în curând în exploatarea onui negustor care nu se mai sinchisea de „drăguţ şi literar”... Şi tot Weingarten a sărit iarăşi. M-a pus controlorul concertelor la Ateneu. Ceva mai sus ca aceia care rupeau biletele, căci eram şeful lor. Şi ceva mai jos, fiindcă mi se plăteau zece lei numai în ziua când era concert, iar concerte erau cel mult unul pe săptămână... Nu curgea, dar picura... Tot mai bine decât nimic... Bine că nu-i mai rău...

7

În zilele acelea m-am pomenit într-o seară iarăşi cu Bordeni. M-a căutat acasă, m-a sculat de la masă, că are să-mi spună ceva extrem de important.
— Uite ce este, îmi şopti dânsul cu o mutră foarte gravă. Mâine sau poimâine vei fi chemat la comandatură. Nu te speria. Poate să te ţină acolo două-trei zile, pe urmă îţi dă drumul. Te-a implicat Iota că ai fost războinic... Dar să n-ai frică. Eu mă fac luntre şi punte să vă scap. Sunteţi vreo şapte pe răboj... Stai acasă şi aşteaptă liniştit. Deocamdată

nu e nimic grav...
Am stat acasă. Nevastă-mea plângea şi-şi frângea mâinile. Eu însă într-adevăr nu mai eram spăimântat. Greutatea vieţii mă apăsa atât de mult, că aş fi fost aproape bucuros s-o pot sfârşi, oricum ar fi. Groaza şi mizeria îţi oţelesc inima şi ţi-o împietresc, încât ajungi să nu te mai doară nimic, să nu te mai frământe nicio speranţă.
Am stat acasă trei zile încheiate. Şi iar nimic. Mă întrebam uluit ce-o fi fost la mijloc. Sau n-o fi fost nimic?
O pisică crâncenă se juca cu soarta oamenilor, îi chinuia înainte de a-i sfâşia...

8

Se desprimăvăra acuma. Se uşura viaţa, se reînfiripau nădejdile.
— Nu mai e mult, ne şopteam cu ochii strălucitori.
Uitam parcă amarul realităţii de dragul închipuirilor dorite.
Sau, dacă nu-l uitam de tot, îl înghiţeam mai bine.
Eram traducător de programe şi compozitor de reclame, plătit cu bucata. Am rămas toată vara. Mă mândream cât puteam că nici măcar n-am stat de vorbă cu niciun duşman, cu toate că trecuse o jumătate de an de ocupaţie. Celor ce n-au cunoscut ocupaţia, care nu i-au simţit penetraţiunile ştiinţifice li s-ar părea stranie asemenea mândrie. Ce-o fi mai firesc decât să fii aievea duşmanul duşmanului tău?
Şi totuşi, ce greu e când ai ajuns în puterea lui! Când de viaţa şi chiar de toanele lui îţi atârnă viaţa! Uşor e să osândeşti, dar câte fereli şi vicleşuguri îţi trebuiesc de vrei

să nu cazi în ispită şi să nu păcătuieşti când păcatul te îmbie la fiecare pas, iar ispita te batjocoreşte pretutindeni!
Nu e mare cinste să-ți tărăşti traiul din traduceri şi reclame neroade. Poate însă că e mai uşor ca văxuitul ghetelor. Dacă nu m-aş fi sfiit să mă aşez cu lădița la un colț de stradă să fac concurență țigănuşilor, de ce m-aş sfii c-am putut rămâne măcar prin împrejurimile meseriei mele? Fireşte, viața nu e dulce, dar, la urma urmelor, când mi-a fost cu adevărat dulce?
Şi-n vremea aceasta alții... Dar ce mă privesc pe mine ceilalți? Ce mă privesc?... E vorba numai de conştiința mea... De ea e vorba... Sărmana!...

Cumpăna soartei

1

E uşor să te bați în piept că-ți iubeşti țara când nimeni nu te opreşte s-o iubeşti. Dar s-o iubeşti când nu e voie, când iubirea e privită drept o crimă, când mii de ispite te pândesc să te abată, atunci are un preț, atunci ți se cuvine recunoştința. Adică nu... Atunci îi simți mulțumirea. Atât. O datorie firească n-are nevoie de recunoştință, ci numai de suflet. Rău este când n-o împlineşti, când însă ți-o faci, nu-ți câştigi merite deosebite.
În realitate, dragostea de țară şi de neam nu ştii s-o

prețuieşti şi nici s-o simți aievea decât sub pumnul străinului. Atunci îți umple tot sufletul, îți înnobilează toată firea, îți sporeşte nădejdile şi-ți întăreşte încrederea. Fructul oprit e cel mai dulce. Numai cel ce suferă pentru țara lui, cel ce trebuie să scrâşnească dinții şi să-şi înghită mânia, cel ce se revoltă „cu pumnii strânşi în buzunare", numai în inima aceluia îşi coboară rădăcinile adânci adevărata iubire. Suferința singură zămisleşte pasiunile mari...

În împrejurări grele, sub amenințări multe simți într-adevăr nevoia să-ți dovedeşti iubirea. Cele mai neînsemnate lucruri iau în ochii tăi dornici proporții uriaşe. Alteori ți s-ar fi părut ridicole; acuma le mângâi cu evlavie.

Poate niciodată n-a clocotit în inimi mai multă ură ca sub ocupația germană. Cazurile singuratece care ar arăta contrariul n-au nicio însemnătate. Sunt urmările politicianismului, care a pus totdeauna ambițiile personale mai presus de orice în lume.

Mulțimea cea mare însă s-a purificat în flăcările încercărilor...

Eram închişi într-o temniță uriaşă, unde nu pătrundea decât ceea ce îngăduiau cotropitorii. Şi ei numai otrava o îngăduiau să picure în sufletele noastre, zi cu zi, ucigătoare de speranțe. Şi tocmai în clipele când eram mai însetați de încredere şi răbdare.

Ne luptam cu disperare împotriva primejdiei. Era vară acuma. Seara ne adunam iarăşi, o mână de scriitori, actori, pictori, avocați, medici, funcționari... „Fanaticii", cum ne ziceau cei ce pierduseră nădejdea sau care nu au avut-o niciodată. Împreună ne rugam, ne întăream şi făuream viitorul cât mai trandafiriu cu putință. Ziarele germane şi ungureşti inundaseră Bucureştii. Într-însele aflam uneori ştiri care ne erau dragi. Le traduceam, le transcriam în mai multe exemplare, le împărțeam printre cei dornici ca şi noi.

— Merge bine! era lozinca noastră.

Într-un ziar nemțesc am descoperit într-o zi un rezumat al articolului reginei noastre despre Bucureşti, reprodus dintr-o gazetă belgiană. L-am învățat pe dinafară. Zile de-a rândul îl recitam tuturor cu o mândrie copilărească:

— Ai văzut articolul reginei?... O, îți stoarce lacrămi... Stai, că parcă-l am la mine... Are să te înduioşeze...

Apoi într-o zi m-am prezentat cu o bombă: un jurnal francez. Un actor tânăr şi plin de talent făcuse cunoştință cu un soldat german, alsacian, de la cenzura ziarelor. Şi alsacianul i-a împrumutat pentru câteva ceasuri un veritabil Le Temps. De un an de zile aproape nu mai văzusem gazetă franceză... Toate mâinile s-au întins spre mine. Riscam însă să dormim seara cu toții la Cercul militar. Am fugit acasă, să-l sorbim în tihnă:

— Spune ceva despre noi?

Asta era întrebarea cea mai urgentă, fiindcă toată ziua auzeam că suntem un popor atât de păcătos, încât ne-au părăsit şi aliații, şi Dumnezeu; deci nu ne mai rămâne decât să cădem la picioarele mărinimoşilor învingători, care or să ne ierte dacă îi vom ruga frumos...

Spunea ceva şi despre noi. Era o telegramă a regelui Angliei către regele nostru, în care se reînnoia asigurarea că aliații ne dau, împreună cu admirația lor, tot concursul pentru realizarea dreptelor noastre revendicări...

Am copiat-o degrabă şi am răspândit-o, în franțuzeşte, ca să fie mai veritabilă:

„Au moment oii voire majeste”...

În vremea aceasta, însă, reprezentanții politicianismului se agitau din răsputeri. În fiecare zi se aruncau zvonuri noi în circulație despre dezastrul nostru definitiv sau despre opera lor salvatoare. Gazeta Bucureştilor se reorganizează şi anunță cu alai că redacția ei a trecut în mâinile unor „fruntaşi politici români". Au început interviuri furioase, urmate de articole fulgerătoare. Cei de dincolo erau trădătorii, criminalii, vânduții... Dincolo, adică dincolo de linia de foc. Vrăjmaşul care ucidea la Şiret pe soldații noştri era prietenul adevărat al românilor...

Deodată apoi se răspândi vestea că germanii pregătesc o ofensivă formidabilă pe frontul nostru. Două săptămâni circulația pe căile ferate e suspendată pentru civili.

— Vor să ia Moldova şi au s-o ia... Ce vrei? Am intrat într-o belea cumplită! îmi spuse un doctor. Acuma vezi ce-au făcut prietenii d-tale?

În acelaşi timp alții şopteau tuturor la ureche că s-au şi numit prefecții pentru județele moldovene.

— Numai Carp poate să ne mai salveze... Ei, dar conu Petrache cere mână liberă, puteri discreționare. Altfel nu se mişcă, adăogau aceştia melancolic.

Rostul melancoliei îl lămureau alte zvonuri:

— Carp face lovitură de stat. Va detrona pe rege, va răsturna toată dinastia, va declara duşmanii patriei pe cei ce au pornit războiul şi le va confisca averile, apoi va aduce pe tron un prinț german, cutare băiat al kaizer-ului, şi în schimb vom avea Basarabia.

Chiar a doua zi e tulburare mare în oraş. S-a aflat că se pregăteşte o mobilizare în teritoriul ocupat. Armata ce se va ridica va ocupa Moldova şi va lupta alături de nemți împotriva aliaților. Oamenii se închină de spaimă. Vai de mine, asta ne mai lipsea!...

Un şef de cabinet al unui girant de minister îmi face o vizită într-o după-amiazi. Are o geantă doldora şi o înfățişare

foarte gravă. Vorbeşte în fraze învățate pe de rost, pompoase: interesele țării, salvarea țării, dezastrul... Şi la sfârşit îmi prezintă o listă:
— S-a pornit o mişcare frumoasă. Câțiva oameni de inimă s-au hotărât să facă pasul hotărâtor. Trebuie s-o rupem cu trecutul ticălos. Un singur om avem care poate să ridice iar țara, care posedă energia şi perspicacitatea adevăratului om de stat. Mai e nevoie să-ți spun numele? Dacă țara va fi la înălțimea lui, va putea ieşi onorabil din cataclismul în care au aruncat-o cei fără minte. Ei bine, mişcarea noastră urmăreşte o consultare discretă a țării. Avem îngăduința şi concursul ocupanților. Cei ce vor să ne sprijinească trebuie să-şi arate adeziunea. În foarte scurt timp se va cunoaşte rezultatul... Sper că d-ta eşti de-al nostru...
Trebuie să fi îngălbenit sau să mă fi schimbat la față, căci fără să-mi aştepte răspunsul, a continuat:
— Fireşte, iscăleşti numai dacă vrei... Noi nu silim pe nimeni... Pot să-ți spun însă atâta, că toți funcționarii şi intelectualii sunt cu noi...
— Cred, dar eu nu pot... îmi face impresia că mi s-ar usca mâna în clipa când aş iscăli aşa ceva. Nu pot...
— Faci rău că nu vrei să înțelegi rostul vremii...
— Te rog... Fii şi d-ta drăguț...
A înțeles. Mă aşteptam să aibă urmări convorbirea aceasta, neplăcute pentru mine. Dar s-a sfârşit aici. Nici el n-a suflat o vorbă, nici eu...
În schimb, aflam mereu că peste o sută de mii de iscălituri s-au adunat şi că se mai adună, că în curând urmează lovitura...
Mă doare mâna când scriu acestea, precum m-a durut atunci sufletul...

3

Cade trăsnetul. Ruşii fug. Coastele Moldovei se descoperă. Pumnalul duşman s-a ridicat... Suntem pierduţi...

Şi deodată o rază de speranţă... Au început ai noştri ofensiva! Va să zică, nu suntem pierduţi?... Comunicatele româneşti dispar din Gazeta reorganizată, înţelegem că-i bine. Peste vreo săptămână le-am descoperit în ziarele din Austria. Ura! Câţi prizonieri? Câte tunuri? Ce sate au luat? Multe... Da... Mărăşti trebuie să fie... Repede hărţile... Sunt aproape de graniţa Transilvaniei... Acuma desigur c-au trecut-o... Oho, de când au trecut-o... Câţiva aduc vestea sigură că ai noştri au luat Kezdi-Vasarhely şi că se apropie de Braşov, de unde o să cază peste nemţii ce ne încătuşează pe noi...

E scurtă bucuria. Porneşte ofensiva germană... Tremură toată lumea. De-acu s-a isprăvit definitiv... Nu ştiu câte zeci de divizii au fost aduse din Franţa. Vor să ne dea lovitura de graţie... Comunicatele jubilează: prizonieri, pradă, înaintare... Pe stradă nu mai întâlneşti decât feţe plouate. Deznădejdea s-a aşternut greu de tot... Se telegrafiază regelui la Iaşi să lase tezaurul în ţară. Depeşile nemţeşti vestesc că regele, guvernul, Camerele au şi fugit din Iaşi, că evacuarea Moldovei se face într-o debandadă îngrozitoare...

Suntem atât de puţini cei ce mai avem încredere, încât parcă mi-e şi ruşine. Numai încăpăţânarea sau prostia mai poate nădăjdui... Chiar şi „fanaticii” s-au pleoştit. Un actor comic şi cu mine rămânem neclintiţi.

— Eu cred că tot o să ne ajute Dumnezeu! îmi şopti dânsul.

— Eu simt că nu putem pieri...

Dar seara, un scriitor, care a răscolit multă gălăgie în vremea ocupaţiei, îmi comunică strălucitor:

— A căzut Tecuciul!

— Nu se poate... Nici nemții nu anunță...
— Acuma a venit telegrama... Mi-a spus ministrul...
— Cu toate astea nu cred. Pun rămăşag că nu-i adevărat!
— Bine, bine, nu crede. Ai să vezi mâine...
Peste câteva clipe însă un băiat foarte tânăr, care auzise, intervine:
— Dă-mi voie, domnule... Eu sunt fiul ministrului... Nu ştiu dacă Tecuciul a căzut. Dar sigur este că va cădea. Până-n două săptămâni Moldova e ocupată. De altfel, s-au şi luat măsurile toate... Dacă te interesează, pot să-ți arăt şi un mic document... Poftim! Te rog însă să mi-l înapoiezi, fiindcă deocamdată trebuie să rămână în taină...
Era un afiş, în formatul unui ziar. L-am desfăcut repede: „Chemarea mitropolitului primat". Am citit: „Români moldoveni, şi voi, români de pretutindeni, adunați între Carpați şi Prut, auziți glasul fraților voştri din România ocupată! Oştile puterilor centrale sunt în trecătorile Carpaților, sunt la porțile de sus şi la porțile de jos ale Moldovei. Ele înaintează şi țara va fi din nou cruntată de sânge"... Şi iar mai citesc: „Dar Domnul-Dumnezeu s-a îndurat de țara aceasta. El a îmblânzit inima biruitorului către noi şi a făcut dintr-însul tovarăşul nostru pentru mântuirea României"... Litere groase, mari, citețe, care-ți plezneau ochii. Şi jos, tipărite şase nume de arhierei...
— Ei, acuma ce mai zici? făcu tânărul când îi înapoiai afişul.
— Cu toate acestea, Moldova nu se va lua... Sunt în stare să fac orice rămăşag...
Aveam mania rămăşagurilor, care îmi ațâțau încrederea.
Băiatul „ministrului" mă privi cu o compătimire zdrobitoare.
— Ce te face pe d-ta să te pui împotriva evidenței?
— Nu ştiu... Simt eu că nu vor trece... Dovezile d-tale pot să fie nimicitoare, dar simțirea mea e mai tare...
Numai câteva zile a mai ținut forfoteala aceasta sugrumătoare. Pe urmă comunicatele germane au început

să se mulcomească. Viitorii prefecți moldoveni spuneau că a intervenit o pauză, dar va porni năvala şi mai furioasă în curând. Încetul cu încetul, pătrundeau şi alte ştiri, din care se închega refrenul:
— Au fost bătuți cumplit nemții la Şiret...
Veneau amănunte care-ți umflau pieptul. S-au speriat nemții de vitejia şi îndârjirea românilor. Cutare regiment s-a luptat numai în cămaşă zile de-a rândul. Numai la Verdun s-a pomenit o apărare atât de măreață. Germanii au avut pierderi uriaşe. Zece divizii sau poate mai multe au fost complet nimicite. Mackensen era cât p-aci să cadă prizonier. Kaizerul, care venise să vază cu ochii inundarea Moldovei, a plecat cu coada-ntre picioare. Presa franceză şi engleză are coloane întregi despre victoria noastră, una din cele mai frumoase din tot războiul. La Paris, o stradă s-a botezat „Avenue Averesco", iar la Londra, una „Mărăşeşti-Street"...
Umblam mai țanțoşi pe stradă, parcă şi noi am fi avut o parte în victoria aceasta.
Cineva aduse mai pe urmă ştirea că Mackensen a făcut o vizită bătrânului Lupu-Costache, felicitându-l pentru vitejia fără pereche a oştirei române. Şi se zicea că bătrânul Lupu-Costache a roşit, nu se ştie dacă de mândrie sau de ruşine...
Liniştea obişnuită se coborâse iar în Bucureşti când, întâlnind pe scriitorul gălăgios, îl întrebai:
— Ei, ce mai face Tecuciul?
— Ironia e gratuită, dragă... Adică îți închipui tu că nemții, dacă ar fi vrut cu orice preț, n-ar fi trecut?... Probabil însă că n-au vrut...
— Desigur. Nici vulpea n-a vrut strugurii...

4

Zvonul alerga de câteva săptămâni că are să pornească un ziar românesc independent, sub conducerea unui fruntaş liberal rămas în teritoriul ocupat, care se împotrivise la intrarea în război contra Germaniei. Se spunea că jurnalul acesta e menit să contrabalanseze propaganda nemţească ce o face cu totul fără perdea Gazeta Bucureştilor. Nu va putea lupta împotriva ocupanţilor, dar nici nu le va linge mâinile. Mulţi şopteau chiar că Corbea a fost lăsat înadins aici ca, la un caz de nevoie, liberalii să poată întoarce frontul... Gazeta era aşteptată cu interes şi chiar cu un fel de nerăbdare...

— D-ta ce faci? mă opri într-o zi un scriitor cu barbă. Din ce trăieşti?

— Vai de capul meu cum trăiesc!...

— Atunci de ce mai stai pe loc? N-ai auzit? Iese un jurnal românesc. Poţi să câştigi şi d-ta ceva. Directorul chiar s-a gândit şi ar vrea să te vază...

— Nu pot să mă amestec în politică. N-am făcut-o înainte; cu atât mai mult n-o pot face acuma... Şi mai ales împotriva sufletului meu...

— Faci exces. Întâi că d-ta n-ai să faci politică. D-ta îţi faci literatura d-tale... şi atâta tot... Pe urmă, nu uita, gazeta e românească. Scrupulurile deci sunt deplasate. Directorul doar e o garanţie... Ori îţi închipui că eşti mai român ca dânsul?

Ispita era zâmbitoare. Şi totuşi... M-a cuprins iar criza şovăirii, întocmai ca atunci când fusese vorba de-a pleca sau de-a rămâne. În împrejurările în care suntem nevoiţi să ne târâm viaţa, ceea ce mi se oferă e tot ce se poate mai onorabil... Fireşte, relativ... Dar relativitatea e temelia întregei clădiri sociale. Nimic nu e absolut pe lume. Şi mai ales nimic nu poate fi absolut când baionete vrăjmaşe

călăuzesc paşii unei ţări...
Îmi dădeam seama că e nevoie aici de o concesie sufletească... şi concesiile sunt începutul prăpastiei. Şi totuşi... Dacă nu voi face concesia aceasta, mâine voi fi silit să fac poate una mai mare sau să mă lungesc pe jos în aşteptarea morţii fără glorie. Intransigenţa desăvârşită se bazează veşnic pe independenţa materială, care te pune la adăpostul cerinţelor burţii... Idealismul, degeaba îşi plimbă capul prin înălţimile albastre, dar umblă cu picioarele prin materialismul de toate zilele.
Am stat de vorbă cu directorul şi mi-am deschis sufletul. Şi m-a priceput. Avea ochii înlăcrimaţi. El era convins până-n măduva oaselor că suntem pierduţi. Dar nu vrea să-mi zdrobească iluziile. Din nenorocire, au să mi se spulbere singure. Realitatea e cel mai puternic leac al închipuirilor... Nu-mi cere să mă solidarizez câtuşi de puţin cu politica ziarului care va salva ce se mai poate din ruine. Sunt poet, să rămân poet. Să văd numai de literatură. Îmi doreşte să găsesc mângâiere într-însa... Asta nimeni în lume nu poate să mi-o impute...
Ziarul a pornit în clipele când nourii cei mai ameninţători se îngrămădeau pe orizontul ţării. Ruşii tratau armistiţiul cu duşmanii, târându-ne şi pe noi cu dânşii... întunerecul se cobora încetişor peste visurile noastre. Toate păreau a fi fost zadarnice. Nenorocirile se prăvăleau aşa de furtunos, încât ultima speranţă se sfia şi se ascundea din ce în ce mai adânc în căldura inimii...

Ura are nevoie de descărcare, ca şi iubirea. Tăinuită, te înăbuşe. O simţeam cum mă gâtuia tot mai strâns. Evanghelia ei îmi fusese străină până atunci. Dar acum se înfiripase singură, aproape chiar împotriva voinţii mele, care era protivnica urei. Se închegase încetul cu încetul, mi se îngrămădise în inimă şi începea să mă doară cu atât mai mult că nu-i puteam da drumul în dragă voie.
Ura e născocitoare şi şireată, întocmai ca iubirea. Găseşte prilejurile şi le exploatează cu îndârjire.
Ura mea a găsit o ieşire îngustă şi s-a bucurat...
La Teatrul Naţional se încuibase o trupă germană de actori, despre care trebuia să vorbim. De obicei, cronicele din ziare sunt nişte reportaje convenţionale. Gentileţea şi indulgenţa trebuie să predomine într-însele, ca să nu supere pe nimeni; cel mult o aluzie e îngăduită uneori, foarte uşoară şi, dacă se poate, spirituală... Cu toate acestea, am început să tratez pe reprezentanţii culturii cotropitoare cu ceea ce se cheamă „severitate obiectivă". Lumea teatrală a observat îndată şi şi-a frecat mâinile: „Bravo, ăsta ne răzbună şi pe noi!"... Cenzura nu se prea sinchisea de afacerile culiselor, cel puţin la început. Corecturile veneau ştampilate probabil fără a fi fost citite... Actorii germani însă s-au revoltat. Aşteptau osanale şi mulţumiri pentru că au binevoit să se coboare cu arta lor în faţa unor barbari striviţi. Şi ce-au făcut, ce n-au făcut, că într-o bună zi m-am pomenit chemat la şeful cenzurei, un baron foarte spilcuit. S-a sculat în picioare când am intrat, ca să-mi poată spune mai apăsat:
— D-ta vei fi internat la Corabia!
— Dar pentru ce, domnule baron?
— Fiindcă ai o atitudine vădit protivnică puterilor centrale. Între altele, felul cum îţi permiţi d-ta să scrii despre artiştii noştri este de-a dreptul jignitor.
— Am crezut că în artă e permisă obiectivitatea. Şi de altfel cenzura a permis publicarea...

— A permis înadins ca să vedem până unde vei merge... înţelegem noi obiectivitatea dvs., care nu-i altceva decât duşmănie mascată. Nouă nu ne trebuie obiectivitatea d-tale. Noi nu suntem aici ca să lăsăm să se insulte instituţiile noastre... Am terminat. Voi lua măsurile trebuincioase...
Nici nu ştiu cum am ieşit din biroul domnului baron. Simţeam numai că mi-e foarte cald şi că toate se clatină în faţa mea.
Două zile au stăruit pentru bietul de mine câţiva fruntaşi cu trecere, până ce au îmblânzit pe şeful spilcuit. De, în împrejurări de-acestea ura trebuie să se îngrămădească, neputincioasă, în inimi. Când eşti sub călcâi, nu ţi-e îngăduit nici să te zvârcoleşti, altminteri îţi stârneşti singur strivirea zadarnică...

6

Pe urmă, poate încăpăţânarea mea, sau poate răutatea altuia, sau poate toanele soartei m-au încurcat într-un bocluc căruia i-am tras ponoasele până-n clipa aceasta, când...
M-am certat cu un scriitor. Fiindcă cearta s-a stârnit pe o chestie literară, a degenerat, fireşte. Scriitorii sunt, într-o privinţă, ca ţiganii: se ceartă şi-n cimitir. Doar că sfada lor e poreclită polemică.
Henric Adler avea la îndemână un jurnal înfiinţat înadins pentru a-i preamări gloria şi a-i doborî adversarii. Era un om ciudat Adler: o inimă acră, setoasă de orice răzbunare, şi o limbă pătimaşă, neagră, veninoasă. Niciun mijloc nu i se părea urât dacă printr-însul putea desfiinţa un protivnic...

Față de mine, după ce ne-am dezbinat, a început o campanie sistematică şi stranie. Toate înțepăturile, când mai pe față, când mai ascunse, culminau într-un fel de refren: boanghina!
Dintru-ntâi, n-am priceput ținta refrenului. Îmi închipuiam că, simțindu-se prea slab, caută să mă lovească aruncându-mi în lume ruşinea că sunt transilvănean. Asemenea încercări am mai avut şi altădată, cu alții. A fi transilvănean fusese totdeauna, în ochii unora, o mare scădere. Ne învățasem s-o înghițim fără multă supărare. Aşa erau vremurile odinioară... Dar acuma? Când ungurii se plimbau pe Calea Victoriei? Când a fi ardelean e o crimă care te duce imediat la puşcărie şi poate chiar mai departe?... Sau ura i-a întunecat vederea, sau... A doua posibilitate nu îndrăzneam să mi-o închipuiesc...
Atacurile însă continuau aceleaşi, cu o stăruință uimitoare, pe toate căile, pe toate potecile. Îmi ajungeau la urechi vorbe de necrezut. Că Adler se laudă pretutindeni că în curând voi fi măturat de pe-aci, că... Unii prieteni mă sfătuiau să mă feresc sau să caut să-l împac, căci Adler e hotărât să mă dea pe mâna nemților, fiindcă într-ascuns fac propagandă împotriva lor, deşi sunt dezertor austriac...
Zâmbeam necrezător. Oricât ar fi cineva de pornit, asta nu se poate... Asta ar fi... Şi nu se poate!...
Şi tăceam...
În vremea aceea începuseră să mai pătrundă aici ştiri de dincolo de zidul de foc ce tăia țara în două. Cenzura germană împărțea redacțiilor bucureştene ziare din Moldova, pentru trebuințele lor politice... Cât le mai doream noi ziarele acelea! Cât mai alergam noi după o veste de dincolo! Tot ne interesa. Orice nume ne bucura. Ca şi când ne-ar fi înviat din morți cei mai scumpi ai noştri...
Într-o zi, ducându-mă în oraş, întâlnesc pe Dulcegaru, un omuleț sfrijit, cu un nas foarte subțire, sufletul Gazetei

Bucureştilor. Explica foarte agitat cine ştie ce unui domn burtos şi roşcovan. Când mă zări, Dulcegaru îşi întrerupse explicaţiile şi-mi zise cu un zâmbet mulţumit de felicitare:
— A, ştii că te înjură Iorga?
— Pe mine? întrebai tresărind. De ce?
— Nu ştiu... Lasă, dragă, nu te emoţiona. Nu eşti singurul. Pe toţi ne terfeleşte. Şi pe mine!... Lasă, îţi face cinste să fii înjurat...
Era cea mai grea ştire ce-o primisem, poate în toată viaţa. La posibilitatea aceasta nu mă gândisem niciodată. Groaza veşnică în care mă zbăteam de un an de zile, ameninţarea chinuitoare sub care îmi târam viaţa nu-mi dăduse răgaz să-mi închipuiesc că cei de la care nădăjduiam mântuirea s-ar putea să răspundă prin ură la iubirea noastră cea mai scumpă şi mai înălţătoare, pentru care cheltuiam toată căldura inimilor noastre robite...
Îmi rămăsese întipărit în ochi zâmbetul lui Dulcegaru. El se simţea măgulit, fireşte, că-l înjură Iorga. Asta-i ridica valoarea în ochii săi proprii şi în ai altora ca dânsul. Zâmbetul lui mă urmărea şi mă îngheţa, iată-mă deci şi pe mine printre cei pe care eu însumi îi priveam ca pe nişte... Iată-mă!...
M-am repezit la un redactor politic al gazetei:
— Domnule, e adevărat că m-a înjurat Iorga?
Cu un zâmbet asemenea celui cu care mă apostrofase Dulcegaru, îmi răspunse nepăsător:
— Nu ştiu... Nu-mi aduc aminte... Dar se prea poate... Ei, şi ce are a face? Şi pe mine m-a înjurat...
— Bine, pe d-ta înţeleg. Şi eu te înjur pe d-ta... Dar pe mine de ce, de ce?
Îmi tremura glasul şi ochii îmi erau umezi. A băgat de seamă şi mi-a zis, clătinând din cap:
— Cât eşti de copilăros... Se vede că n-ai făcut niciodată politică... Ce-ţi pasă? Te înjură? Îţi face reclamă... Te

lansează...
— O, asemenea reclamă... Reclamă funerară...
— Astâmpără-te şi cată-ţi de treburi... Nu te alarma. Nu-i nimic. Mie nu mi-a căzut în mână numărul acela... Dar în nu ştiu care fiţuică, într-o informaţie parc-a fost ceva...
— Ce-a fost? Ce-a fost?
— Nu mai am jurnalul. În orice caz, nu te insulta. Spunea numai că într-un ziar din Bucureşti ce le-a parvenit au văzut articole iscălite de cutare şi cutare, iar la d-ta adăoga: „român transilvănean”... Toate astea n-au nicio importanţă. Nerozii...
Nerozii! Ce uşor e să mângâi când nu te doare!
Câte nopţi şi zile m-au urmărit pe urmă „neroziile” acestea şi m-au chinuit! Mă simţeam ca un naufragiat care, oriîncotro s-ar întoarce, găseşte numai jale şi deznădejde... Aici Adler şi ungurii, iar dincolo... Aici port groaza în spinare pentru că sunt boanghină, dincolo sunt huiduit pentru că-s... „român transilvănean”. Şi toate acestea fiindcă un căpitan nervos sau poate alţii mai mari n-au avut vreme să-mi dea şi mie un locşor printre cei mulţi...

7

Tocmai în zilele acelea m-am mai pomenit cu o veste... „Nenorocirea nu vine niciodată singură.” Se leagă una de alta, se întovărăşesc...
Un gazetar bolnăvicios, prăpădit, Albeanu, care lucra ca translator în birourile cenzurei, îmi spuse că un agent de la poliţia de siguranţă, o cunoştinţă de-a lui (căci se zicea că toţi agenţii români rămaşi în teritoriul ocupat s-au pus

numaidecât în slujba nemților), l-a întrebat de mine: dacă mă cunoaşte, dacă-i adevărat că sunt fugit din armata austriacă, dacă-i adevărat că pretutindeni ocărăsc pe nemți... S-a primit adică un denunț împotriva mea, iar el a fost însărcinat să cerceteze...
— Şi ce i-ai răspuns?
— Că te cunosc, dar că nu-s adevărate învinuirile ce ți se aduc.
— Şi cum au rămas lucrurile?
— Nu ştiu. Când l-oi mai vedea o să-l întreb...

Gura lupului

1

Orice durere are leac. Greutatea este doar să-l dibuieşti. Dacă n-ar fi uitarea şi speranța, viața ar fi atât de chinuitoare, că n-ai putea-o îndura nici măcar o zi.
Şi-apoi omul e animalul cel mai răbdător de sub soare. Oriunde l-ai arunca, trăieşte. Oricum l-ai tortura, se obişnuieşte. Primejdia cea mai crâncenă, dacă-l urmăreşte mai stăruitor şi mai îndelung, nu-l mai spăimântă, ba chiar îl oțeleşte.
Altădată, de mi-ar fi spus cineva că voi trăi luni întregi, un an de zile sub veşnica amenințare a unui necunoscut plin de suferințe, n-aş fi crezut. Şi iată, trăiesc... Şi nădăjduiesc

mereu, şi chiar pot râde uneori... O singură ţintă am: să mă strecor... Trebuie să rabd, să tac, să cred... Pe urmă, când se va prăbuşi zidul, se va face lumină, şi-n lumina aceea se va lămuri înfăţişarea fiecăruia...

Fireşte, astea sunt mângâierile disperării... Dar atunci nici nu-mi dădeam bine seama. Atunci disperarea-mi era atât de mare, încât mi se părea că-i cea mai trandafirie speranţă... De o parte, Adler mă îmbrăca în haine strigătoare, care să mă dea în mâinile pândarilor, iar de altă parte, ceilalţi, care nu ştiau poate nimic, dar totuşi mă arătau cu degetul, împingându-mă cu aceeaşi înverşunare în braţele nenorocirii...

O, de-abia astăzi văd cât am fost de copilăros. De-abia azi s-a făcut lumină deplină în inima mea, ca să pot privi lumea aşa cum este... De aceea am şi luat hotărârea cea tristă... singura care-mi poate aduce mângâierea curată... în curând! În curând!... Mai sunt câteva ceasuri... La o parte şovăirile!...

Cezar Danilovici-Gorj îmi spuse într-o zi, abătut, că Adler, auzind cum că eu scrisesem înainte de război nişte poezii despre Ardeal într-o revistă, a scos îndată un carnet, a însemnat ceva şi pe urmă a cutreierat toate librăriile şi tipografiile, să găsească numerile acelea din revistă, fiindcă „avea nevoie de ele”.

— Mi-e frică să nu-ţi facă vreun rău, adăogă Danilovici. Omul acela e în stare de orice... Iartă-mă te rog. Mă simt vinovat şi eu, căci eu am scăpat vorba cu poeziile. Dar nici nu-mi puteam închipui că un român să fie capabil...

Peste câteva zile, un artist dintre cei mai buni îmi zise:

— Fereşte-te de Adler. Trebuie să ştii că întrebuinţează toate, absolut toate mijloacele împotriva d-tale... Chiar ieri mi-a spus că umblă dosarele d-tale la nemţi şi că vei fi umflat repede-repede...

— Dar cum să mă feresc? Pentru mine nu-i scăpare. De

altfel, pentru nimeni... Şi crezi d-ta că s-ar putea să...
— O, fără doar şi poate! Sunt sigur. Toată greutatea e numai să te lucreze astfel încât să nu rămână urmele meşteşugirilor lui... Nu înțelegi?

2

Începeau zvârcolirile noastre de pace. Într-o zi s-a ivit un automobil românesc pe Calea Victoriei, Ne opream în loc, cu capul gol, cu fața strălucitoare de bucurie.
— Ai noştri... Uite de-ai noştri!...
Şopteam. Nu puteam îndrăzni nici să ne bucurăm...
Oamenii cu greutate plângeau ruinarea țării. S-a isprăvit. Am ajuns robi din stăpâni ce eram. Nu mai e nicio nădejde. Sfârşitul...
Căutau să convingă pe cei ce mai credeau.
În fiecare zi mi se explica amănunțit şi mie, cu argumente definitive, că suntem morți şi orice optimism e o crimă națională.
— Iată, să presupunem cazul cel mai bun, mă cumințea un gazetar grav. Germania va fi bătută în apus. Bine. Urmează masa verde... Crezi d-ta că Germania nu va avea nicio greutate acolo, chiar bătută?... Ei bine, atunci ea va ceda englezilor, francezilor, belgienilor... tuturor. Dar în chestia noastră nu poate ceda. Pe-aici e plămânul ei... Şi când Germania va fi cedat în toate şi nu va mai fi în litigiu decât România, îți poți închipui d-ta că aliații vor reîncepe războiul numai pentru noi? Îți poți închipui?... Şi chiar să vrea guvernele, crezi că popoarele lor ar consimți să-şi mai verse sângele pentru ca noi să luăm Transilvania?

— Toate bune, dar eu totuşi pun capul pe tocător că vom avea Ardealul!
Râdea cu o superioritate zdrobitoare.
— Ăsta-i raționamentul sergentului de stradă, nu te supăra... D-ta vezi realitatea, căci trebuie s-o vezi, şi totuşi te hrăneşti cu închipuiri. Lumea însă nu se conduce după fantezii, tinere, lumea umblă după lucruri palpabile!
Îndată, pe urmă, un prieten protector mă dojeni cu multă bunăvoință:
— E păcat de d-ta că stai cam în umbră. Profită! Scrie! D-ta ai mult talent... De ce nu încerci să intri în politică? Ai putea fi mai folositor țării. În momentele acestea patrioții adevărați nu-i îngăduit să stea la o parte. Începe! Trebuie să-ți circule numele, să te cunoască lumea... Nu vezi că toți sunt într-o activitate binefăcătoare? Numai d-ta tânjeşti. Lasă visurile. Trebuie să ne resemnăm cu toții. Dacă scapi prilejul acesta... s-a isprăvit. Acuma e momentul să te ridici, acuma, acuma!
Nu m-am putut supăra. Omul era atât de bine voitor! Bar am răspuns cu aceeaşi seriozitate:
— Mai curând să mi se usuce amândouă mâinile decât să intru în orgia aceasta funebră... Am scris numai literatură până acuma, şi totuşi mi se pare că am făcut o crimă. Şi poate chiar că este... Dar încă să mai mâzgălesc şi politică!... Ş-apoi, vezi, eu încă n-am desperat. Eu mai cred. Va trece întunerecul şi trebuie să vină lumina... Cred! Cred!...
M-a compătimit cu privirea. I se părea că sunt cu adevărat vrednic de milă...

Marți... Se vestea o minunată zi de aprilie... Prin curte vrăbiile se certau ca nişte cumetre geloase... Un soare vesel şi călduț se juca în perdelele subțiri ale ferestrelor... De-abia mă deşteptasem...
Deodată, un bocănit aspru în uşă. Sării fript din pat. Nu ştiu de ce îmi tremura inima. Luai o haină şi mă repezii să deschid. În vestibul, un ofițer austriac, cu o față aspră, colțuroasă, cu fălcile largi, cu o mustață groasă şi cu o privire supărăcioasă şi pătrunzătoare.
— Domnul Lunceanu? zise militarul cuprinzându-mă dintr-o căutătură.
— Da, eu sunt, murmurai.
— Aha! făcu dânsul cu o vădită mulțumire. Vreau să vă vorbesc ceva foarte urgent.
— Poftim... Intrați!
Îl văzui făcând un semn cuiva, care stătea afară. Apoi intră cu şapca în cap, fără să mă scape de loc din ochi, ca şi când i-ar fi fost frică să nu mă piardă.
— Poftim! îi zisei, arătându-i un scaun, fiindcă el, adâncit cum era întru a mă examina bine, nu mai spunea nimic.
Auzindu-mi glasul, îşi reveni.
— Domnul Lunceanu, da... Eu sunt comisar de poliție militară şi aş dori să aflu care este situația d-voastră față de monarhia şi armata austro-ungară.
În primul moment mă gândisem să tăgăduiesc c-aş fi ardelean. Dar imediat îmi luai seama. M-aş încurca degeaba, mai rău. Înțelegeam că avea informații precise asupra mea.
— Nu mai am nicio relație cu armata şi țara d-voastră. Am renunțat de mult şi am optat pentru cetățenia românească.
— Da?... Aveți acte?
— Desigur.
— De câți ani ați plecat din Ungaria?
— Sunt mai bine de zece ani...

— Da?... Va să zică, nu sunt valabile actele... În orice caz, aş dori să le văd...
Îi arătai câteva hârtii. Îşi aruncă ochii în ele, mormăi, zâmbi batjocoritor.
— Ştiam. Gospodărie românească... Hm...
Le vârî în buzunar, apoi rosti, ridicând tonul:
— Acum vă rog să mă urmați!
— Unde?
— Veți vedea... Aştept până vă îmbrăcați... Sunteți căsătorit?
— Da... Nevastă-mea este în odaia de-alături...
— Atunci vă rog să-i comunicați să treacă undeva în vecini pentru astăzi, deoarece casa aceasta trebuie s-o închidem...
— Cum, să plece din casă?
— Numai pentru puțin timp... Aici în niciun caz nu poate rămâne. Se va face o percheziție amănunțită şi trebuie să fim singuri...
Nu răspunsei nimic. Doar dintru început, de când mă hotărâsem să rămân aici, prevăzusem eventualitatea aceasta. Acum soarta s-a împlinit... Numai inima îmi bătea cumplit, zdrobită şi speriată.
Nevastă-mea ascultase la uşă. Presimțise un rău. Era ca varul. Se agăță de mine tremurând toată.
— Ce este? Te-a arestat?... Unde te duce?
— Nu ştiu... Trebuie să mă îmbrac repede... Îmbrăcați-vă şi voi...
Nu-i putui spune că trebuie să plece şi ea din casă. Dar se vede că auzise şi înțelesese tot, căci îmi zise ea singură, frângându-şi mâinile:
— Ce să mă fac cu copiii? Unde să ne ducem?...
— Linişte şi încredere, îi şoptii. Să nu ne pierdem capul... Aşteaptă să vedem ce-o fi!...
În câteva minute eram îmbrăcați... Ungurul aştepta în birou, calm, rece. Când mă văzu gata, zâmbi. Se apropie de mine

şi, privindu-mă adânc în ochi, îmi zise cu un glas mai moale:
— În interesul d-tale te povățuiesc să-mi încredințezi corespondența ce-ai avut-o cu Iorga... Ştim cu siguranță că ai fost în relații strânse. Îți uşurezi mult situația printr-un gest spontan de franchețe!
— Dar dacă nici nu-l cunosc pe d-l Iorga?
— Eu ți-am spus aceasta ca să te servesc. D-ta faci cum crezi... Te previu însă că avem informații sigure despre propaganda d-tale iredentistă atât dinainte de război, cât şi de acuma, în timpul ocupației...
Mă despărții de nevastă şi de copii, simplu, fără lacrămi. Voiam să fim tari.
— Tăcere şi încredere, zisei. Cine ştie? Poate că mă mai întorc... Ai grije de copii!
— Domnule, te rog, spune-mi cel puțin unde-l duci! zise nevastă-mea către ofițerul-polițist cu un glas moale, dar hotărât.
— Deocamdată nu vă pot spune [nimic. Vă anunțăm noi mai târziu dacă va fi nevoie, răspunse dânsul, întunecat. De altfel, dacă domnul nu e vinovat, poate să se întoarcă... Noi nu suntem barbari, doamnă!
În curte aştepta un militar şi un civil. Comisarul le spuse ceva, apoi ieşirăm. O trăsură stătea în fața porții. Ne-am urcat şi am pornit pe străzi lăturalnice.
— Ce vreți cu mine? întrebai deodată, nemaiputându-mă stăpâni. Ce-am păcătuit? Spune-mi! Acuma cred că poți... Sunt doar în mâinile d-voastră...
— Hm! făcu el răsucindu-şi mustața cu mândrie. Urlă ziarele, domnule, că d-ta eşti liber!
— Care ziare?
— Toate... Lasă, c-ai să vezi d-ta... Nu arestăm noi degeaba pe nimeni!...

4

Trăsura ajunse în Bulevardul Carol şi se opri în faţa unei case cu etaj, fără nicio firmă. Ce-o fi aici de nu-i nicio firmă? Urcăm la etaj. Dăm într-un antreu întunecos, pe urmă într-un coridor, pe urmă într-o odăiţă unde, la vreo trei mese, scriau o droaie de subofiţeri austriaci. Toţi ridică nasurile, ca la comandă, şi-şi aţintesc privirile curioase asupra mea. Însoţitorul meu mă pofteşte graţios să iau loc pe un scaun, şopteşte ceva unuia din militari, probabil să mă aibă în pază, apoi dispare pe altă uşă...

Capul îmi era gol. Nu puteam închega nicio gândire. Fruntea-mi era încărcată de năduşeală; o ştergeam mereu cu o batistă şi nu mă răcoream. Auzeam cum suflă greu oamenii aceia încovoiaţi lângă mese, cum scârţâie peniţele pe hârtie, fiecare cu alt sunet, ca şi când s-ar târî nişte gândaci goniţi pe o duşumea stricată. Stăpânea o tăcere atât de mare, că-mi făcea rău...

Deodată, o uşă se deschise cu zgomot, şi în odaie năvăli ţanţoş, cu pălăria pe cap, un civil bine îmbrăcat, îl recunoscui. Era un gazetar care, în vremea neutralităţii, fusese cel mai înverşunat apostol al războiului. O faţă rasă, oacheşă şi o pereche de ochelari sub care licăreau nişte ochi mici, scufundaţi în orbite... Zărindu-mă aici, se zăpăci o clipă, dar se reculese curând şi-mi zise amabil:

— Ce-i cu d-ta? Ce cauţi pe-aici?

— Am fost adus... îmi închipuiesc că pentru a fi arestat...

— Hm, hm...

Clătină din cap, îngândurat. Vru să mai zică ceva, dar ceilalţi îl chemau din toate părţile:

— Herr Ionescu!... Herr Ionescu!
Acuma-mi adusei aminte numele: Virgil Ionescu.
Mă agățai îndată de numele acesta ca înecatul de firul de pai mântuitor. Iată ultima licărire de speranță. Omul acesta se vede că are trecere. Cum, necum, ce-mi pasă!... Trebuie să încerc... Altfel, sunt pierdut...
— Lasă, nu fi speriat, îmi zise dânsul cu mândrie, când îl rugai să-mi întindă o mână de ajutor. Vorbesc eu cu căpitanul... Şi cred că am să reuşesc... Numai să nu fi făcut vreuna prea boacănă... De ce te-a arestat?
— Parcă eu ştiu?
A intrat îndată pe uşa unde dispăruse însoțitorul meu, care de altfel în curând se arătă iar, şi-mi zise scurt:
— Mergem mai departe...
Cotirăm prin câteva străzi necunoscute. Într-o ulicioară dosnică, într-o casă simplă, cu o curte curată, intrarăm.
— Aşa. D-ta rămâi acuma aici, rosti comisarul dându-mă în primire unui căprar, care lucra într-un birou împreună cu doi civili unguri, spâni, nespălați, greţoşi la vedere.
Stătui acolo vreun ceas. Civilii dresau procese-verbale câtorva demobilizați români, în uniformă, pe care îi trimiteau în Ungaria. Pe urmă fui introdus în altă odaie, unde un locotenent încorsetat începu să mă descoasă: de câți ani sunt în țară, de ce nu m-am prezentat la mobilizare în Austria, de ce am lucrat împotriva patriei mele, de ce urăsc şi azi puterile centrale?... Răspunsurile mele le-a adunat într-un proces-verbal ceremonios, pe care m-a pus să-l iscălesc.
— Am terminat, zise apoi apăsând un buton de sonerie. Se vor lua măsuri aspre împotriva d-tale... Dar astea nu intră în atribuțiile mele...
Un strajameşter fu însărcinat să mă ducă iar nu ştiu unde. Părea om paşnic. Pe drum îl întrebai:
— Mă rog d-tale, unde mă duci? Ce-o să fie cu mine?

— Eu nu pot să ştiu, murmură el cu blândeţe. Eu te voi da în primire, şi mai încolo nu ştiu nimic.
Ajunsei iarăşi în Bulevardul Carol, unde fusesem întâia oară. Dar acuma, după puţină zăbavă, fui înfăţişat unui căpitan înalt, roşcovan, ras.
— D-ta? îmi zise căpitanul repede, uitându-se în hârtiile de la strajameşter. Da, da...
Citi procesul-verbal, apoi îl puse pe birou.
— D-ta eşti foarte vinovat, reluă dânsul legănându-se pe picioare, cu mâinile în buzunarele pantalonilor. Mai întâi eşti dezertor, fiindcă nu te-ai prezintat să-ţi faci datoria către ţară...
— Am renunţat la orice legături cu ţara aceea, întrerupsei eu.
— Vei fi renunţat d-ta, dar n-a renunţat ea! mi-o reteză căpitanul. Al doilea, eşti trădător, pentru că ai agitat împotriva patriei d-tale şi ai păstrat o atitudine duşmănoasă faţă de prezentul şi viitorul ei. Va să zică, vina d-tale e mare, e nespus de mare.
— Sunt cetăţean român, domnule căpitan, şi deci nu pot avea nicio vină faţă de o ţară străină!
— Te înşeli! D-ta nu eşti cetăţean român, pentru că nicio autoritate austro-ungară nu ţi-a eliberat vreun act oficial prin care să-ţi recunoască lepădarea de supuşenia ungară. Şi chiar dacă ai avea asemenea acte, azi, în plin război, nimeni n-ar mai fi obligat să ţină seama de ele. Când patria e în pericol, toţi copiii ei trebuie să-i sară în ajutor... D-ta n-ai făcut aceasta. Dimpotrivă. D-ta ai dat mâna cu duşmanii ei. Ştii ce pedeapsă te aşteaptă?
Tăceam. Îmi clocoteau creierii şi totuşi mi se înţepa în memorie fiecare vorbă, chinuindu-mi inima.
— Acuma când ştii, putem vorbi şi altfel, urmă dânsul cu altă voce şi cu o privire cercetătoare. Înainte de a fi slujbaşi, suntem oameni. Ca om pot să te înţeleg şi chiar să te scuz.

După legile de-aici, d-ta eşti acoperit. Deşi nu sunt obligat, sunt hotărât să ţin seama de aceasta. Războiul răscoleşte multe porniri murdare. Uneori putem trece peste ele!... Va să zică, nu vreau să te fac să faci cunoştinţă cu tribunalele noastre militare, care nu cunosc milă şi iertare... Va să zică, eşti liber! Te povăţuiesc însă să te astâmperi, să nu ajungi a doua oară aici, fiindcă atunci întoarcem cojocul...
Nu putui scoate nicio vorbă. Mi se părea atât de straniu felul cum grăia căpitanul acuma, încât îmi închipuiam că face o glumă sinistră. După o scurtă pauză, însă, el urmă, înmuind şi mai mult glasul:
— Eşti liber deci, şi poţi să pleci... înainte de-a pleca însă, să-mi dai un răspuns... D-ta cunoşti bine pe Iorga...
— Nu, nu-l cunosc de loc! zisei deodată speriat.
— Nu se poate. Ştiu sigur că-l cunoşti şi că ai avut corespondenţă cu dânsul... Am nevoie de corespondenţa omului acesta... Suntem informaţi că, după izbucnirea războiului, Iorga a transportat de la Vălenii-de-Munte la Bucureşti câteva lăzi de corespondenţă. Lăzile au fost descărcate la Hotel Regal. Când s-a evacuat capitala, lăzile au rămas aici, dar nu mai sunt la hotel... D-ta trebuie să ştii unde sunt. Spune!
Mă privea acuma cercetător, sfredelitor.
— Domnule căpitan... eu n-am vorbit niciodată cu domnul Iorga şi nici n-am avut nicio corespondenţă cu dânsul. Prin urmare, n-am ce să spun... Aş dori însă să adaug că, chiar dacă aş şti, aş prefera orice decât să vorbesc. Sunt sigur că şi d-ta m-ai dispreţui dac-aş răspunde.
— Va să zică, nu vrei să spui nimic?
— Nu ştiu nimic şi n-aş spune nimic dacă aş şti ceva.
— Bine. Eram sigur că gestul meu faţă de d-ta nu va găsi niciun ecou. Nu face nimic. Eu nu-mi iau vorba înapoi. Ştii însă că în clipa aceasta oamenii mei îţi percheziţionează casa. N-aş dori să afle ei ceea ce d-ta nu vrei să-mi spui,

căci atunci s-ar schimba lucrurile...
— În privința aceasta sunt fără nicio grijă.
— Bine, Bună ziua, zise căpitanul întorcându-mi spatele.
Strajameşterul, care stătuse toată vremea lângă uşă, făcu o mişcare să mă oprească.
— Este liber, mormăi căpitanul cu o privire cruntă...

5

Într-o clipire fui în stradă şi sării într-o birje, să mă văd mai repede acasă. A, acasă! Ce fericire era aceasta! Parcă mă întorceam de la groapă...
În faţa casei găsii un camion în care erau aruncate de-a valma vrafuri de cărţi de-ale mele. În curte întâlnii un soldat austriac cu un coş încărcat de hârtii de-ale mele.
— Percheziția!...
Trei ofițeri şi comisarul care mă arestase erau în toiul operației. Toate uşile deschise larg. Un militar tacticos citea cu băgare de seamă încordată toate hârţoagele de prin birou. Altul îmi scotocea în bibliotecă, aruncând într-un coş cărțile ce i se păreau suspecte. Al treilea răvăşea prin dulapurile de haine, în vreme ce comisarul răscolea colecțiile de ziare şi reviste. Şi soldatul ieşea mereu cu coşurile pline şi se întorcea cu ele goale...
Când mă văzu nevastă-mea, se pomi pe plâns.
— Uite ce s-alege de casa noastră... Ne iau tot!
— Lasă-i să ia... Bine cel puțin că nu m-au luat şi pe mine!
Ofițerul de la bibliotecă zise zâmbind încurcat:
— Sunt profesor şi eu şi ştiu ce înseamnă cărțile, dar n-avem încotro... De altfel, să n-aveți nicio teamă. O să vi se

înapoieze tot ce se ridică. E vorba numai să le cercetăm de aproape...
Chiar în clipa aceea unul răsfoia un caiet în care-mi însemnasem zi cu zi impresiile din vremea războiului şi a ocupației.
— Ce-i asta? mă întrebă dânsul.
— Nimic de seamă. Nişte însemnări fără importanță... Literatură...

— A, trebuie să fie foarte interesant...
Atâta avusesem de ce să mă tem puțin, caietul acesta. L-au găsit. Acum nu-mi mai pasă de nimic. M-au descoperit. Ce-aş mai putea face? Numai norocul mai are cuvântul. Încolo, orice iluzii sunt deşarte. Vine sfârşitul...
Ei, ce-o mai fi să fie! Bine că deocamdată sunt scăpat. Baremi de ziua de azi să mă bucur. Cea de mâine nu mai e a mea...
Nevastă-mea plângea într-una şi mă întreba:
— Cel puțin poți fi sigur că nu te mai ridică?
— Cel puțin aşa cred... Sigur nu mai este nimic în lume!

A doua oară

1

Respiram parcă mai uşor. Din gura lupului m-a zvârlit iarăşi în vârtjeul vieții o toană a soartei... Ce e soarta omului! Dacă s-ar fi întâmplat să se scoale căpitanul în ziua aceea cu piciorul stâng, azi aş fi fără îndoială în cine ştie ce temniță ungurească sau poate chiar... Dar fiindcă soarta n-a vrut decât să-mi fâlfâie pe dinaintea ochilor groaza cea mare, iată-mă liber!... Până când? O, asta e o întrebare la care nimeni n-ar putea răspunde. Nici nu vreau să mă gândesc, fiindcă atunci n-aş mai putea trăi. Vreau să mai nădăjduiesc, să cred că sfârşitul este încă departe...

— Ia seama, îmi zicea însă nevastă-mea mereu, să nu fie ungurul mai şiret de cum bănuieşti. Mărinimia aceasta e suspectă. Sunt sigură că ți-a dat drumul numai pentru că urmăreşte ceva... Nu ştiu de ce, dar simt că aşa este. Mai bine ar fi dacă te-ai putea face nevăzut...

Aceleaşi bănuieli mă frământau şi pe mine, oricât căutam să le îndepărtez... Dar zâmbeam. Dacă ar fi vrut să mă țină sub lacăt, de ce nu m-au oprit îndată? Sau poate m-a pus în libertate înadins ca să-mi descopere complicii?... Adică n-ar putea avea şi un polițist un acces de generozitate omenească măcar o dată în viață?

Peste o săptămână mă pomenii iar cu un strajameşter. Înghețai. Dar omul, de la cele dintâi vorbe, arătă o blândețe uimitoare. Spunea că m-a văzut când m-au adus acolo, la ei, şi că era nenorocit văzându-mă în preajma temnițelor ungureşti. El se numeşte Rudolf, este german din Transilvania şi a trăit în România până la izbucnirea războiului. Face serviciu la biroul negru, dar inima lui bate cu noi... L-am simțit numaidecât că vrea să mă ispitească.

— Şi ce vrei de la mine? l-am întrebat după ce l-am ascultat o bucată bună de vreme.

S-a zăpăcit. S-a roşit. Se vede că nu era un copou bătrân.

— Stau tocmai pe-aici, pe-aproape... Mergeam la slujbă şi am intrat, zise dânsul şovăitor.

— Îmi ştiai adresa?
— De la biurou...
A schimbat repede vorba, începând iarăşi să vorbească de război, de români, de Ardeal... La plecare îmi zise jovial:
— Sper că vom fi prieteni de-acum înainte.
Nevastă-mea stătuse pe ghimpi în odaia de alături.
— Ei, am avut dreptate? Aşa-i că eşti urmărit?
— Ce-mi pasă?... N-au decât să mă urmărească. Parcă nu-i totuna?... Cum mi-o fi scris...
Într-o după-amiazi, apoi, venind spre casă, nevastă-mea mă apucă brusc de braţ şi-mi şopti:
— Suntem urmăriţi... Un civil se ţine după noi... L-am recunoscut, căci l-am mai zărit de câteva ori trecând pe strada noastră şi uitându-se prin curte... Mi se pâre că-i chiar strajameşterul care te ispiteşte, în haine civile...
Ne oprirăm înadins la o vitrină. Trecu agale pe lângă noi, şi la vreo cincizeci de paşi se opri la altă vitrină, uitându-se din când în când pe furiş spre noi...
Când sosirăm acasă, rămăsei în curte cu un ziar în mână. Omul trecu prin faţa casei cu paşi rari, făcând pe nepăsătorul, aruncând o privire întâmplătoare în curte... Peste câteva minute îl văzui întorcându-se, cu acelaşi mers şi cu aceeaşi privire întâmplătoare...

2

O dată, pe la începutul verii, strajameşterul veni mai radios.
— Am o citaţie pentru d-ta... Ţi-am adus-o înadins eu, ca să nu te sperii... Trebuie să te prezinţi la comenduirea austriacă...

— De ce? Iar mă arestați? întrebai eu cu o liniște care mă mira pe mine însumi.
— Aşi... ce arestare?... Nu te-aş fi prevenit eu dac-ar fi vorba de aşa ceva?... Dar ştii d-ta cum e biurocrația noastră... Zice că trebuie să te înregistreze nu ştiu unde, precum că nu mai ții de noi... în sfârşit, fleacuri...
— Eşti sigur d-ta că nu voi fi oprit acolo? îi zisei iarăşi, privind drept în fața-i roşcovană.
— Absolut sigur, răspunse dânsul repede. De altfel, am să caut să fiu şi eu pe-acolo... Fii liniştit şi sigur. Cum te văd şi cum mă vezi... Eu, când mi-e simpatic cineva, îl servesc ca pe un frate...
Seara am ținut un sfat de familie. Nevastă-mea mă bocea şi-mi prevestea că voi fi arestat, şi de astă dată fără întoarcere.
— Cum poți să fii atât de naiv? Cum crezi tu că ungurii o să te lase să le scapi din mână?... De câte ori nu m-ai ascultat ți-a mers rău... Eu zic să nu mai aştepți nicio clipă şi să fugi în Moldova... Trebuie să fie cu putință, că doar n-o fi stând pe Siret neamț lângă neamț... Au trecut ei oameni când erau tranşeele pline, dar acuma!...
N-am ascultat-o... Vedeam cum se strânge lațul împrejurul meu, şi totuşi mă îmbătăm cu speranțe. Poate că n-o fi nimic... Poate că toate bănuielile noastre sunt închipuiri născocite de groaza care ne turbura... Eram ca osânditul la moarte care nădăjduieşte până în ultimul moment; vede ştreangul, şi tot mai crede că încă n-a venit sfârşitul, că poate...
M-am dus la comenduire. N-am găsit pe nimeni. Chiar atunci se mutau de-acolo biurourile. De-abia a doua zi am putut afla că s-au instalat în strada Doamnei. Am fost îndreptat la un locotenent ungur, care-mi zise, cântărindu-mă bine din ochi:
— Aa... Da, da... Acuma însă ai întârziat. Să te duci în ziua de cincisprezece... în str. Mihai-vodă, numărul...

Aceasta m-a liniştit. Dac-ar fi fost să mă aresteze nu m-ar mai fi amânat. Bine că n-am riscat o fugă care, dacă n-ar fi izbutit, m-ar costa viaţa poate...
Ziua de cincisprezece cădea într-o luni. Eram atât de sigur că nu mi se mai poate întâmpla niciun rău, încât nici nu spusei nevestei unde mă duc. De ce să mai tremure biata femeie degeaba?
— Să dea Dumnezeu să nu fie nimic, îmi zise ea când ieşii din casă. Dar de ţi s-ar întâmpla ceva, mai bine să fugi.
Râsei... Femeia tot femeie. Veşnic cu frica-n spinare...

3

Îmi împărţisem vremea. Întâi mă duc la tipografie, unde trebuie să las nişte corecturi, pe urmă mă abat pe la unguri, unde într-un sfert, cel mult o jumătate de oră o să isprăvesc, pe urmă...
În strada Mihai-vodă, la poartă, o sentinelă cu baioneta la armă. O casă greoaie, posomorită, cu zăbrele la ferestre.
Intrai... în curte, câţiva ţărani, servitori, zarzavagii, aşezaţi pe jos, lângă perete. În fund, un gard înalt de scânduri închidea curtea sau mai curând o despărţea... într-un vestibul larg, fără nicio mobilă, dădui peste un strajameşter bătrân, care vorbea româneşte cu accent ovreiesc.
— Uite, te rog, îi zisei. Am fost chemat aci pentru nu ştiu ce formalitate. Aş vrea să termin mai repede, fiindcă am treabă... N-ai fi d-ta bun să mă îndrepţi?
Îşi puse ochelarii şi citi citaţia.
— Trebuie să mai aştepţi... Comisiunea vine de-abia pe la zece...

— Care comisiune?
— Comisiunea de recrutare...
— Dar eu n-î. M a face cu comisiunea dvs.... Mi s-a spus că...
— Mă rog, eu nu ştiu... O să vorbiţi cu d-l căpitan, şi cum va hotărî dumnealui...
Îmi întoarse spatele. Îl oprii.
— Atunci eu plec şi mă reîntorc pe la zece...
— Nu se poate, domnule... Aici poate să intre oricine, dar nu se poate ieşi decât cu permisiune!...
Vremea trecea îngrozitor de încet. Mă plimbam prin vestibulul pustiu. Din când în când, câte un soldat trecea fluierând. Nimeni nu se sinchisea de mine. Curtea însă era acum aproape plină, iar strajameşterul bătrân ţipa necontenit la oameni, îi aşeza pe două rânduri, îi împrăştia...
Tocmai pe la unsprezece veni comisiunea: câţiva ofiţeri şi doctori... Deodată se învioră toată casa. Subofiţeri şi soldaţi alergau de ici-colo. Strajameşterul strigă câteva zeci de nume pe o listă. Odaia se umplu de oameni.
— Repede... Dezbrăcaţi-vă colo, în odaia aceea!...
N-aveam vreme să mai stăm pe gânduri. Strajameşterul ne zorea. Apoi ne conduse pe toţi în faţa comisiunii... Când veni rândul meu, un căpitan cu mustaţă blondă îmi zise:
— D-ta nu... Treci la o parte... Poţi să te îmbraci...
„Slavă Domnului! mă gândii. Iată că tot nu m-a părăsit norocul!”...
Mă îmbrăcai în două minute. În antreu, strajameşterul bătrân citea altă serie de pe listă.
— Cred că eu am isprăvit şi pot să plec...
— Nu, vai de mine!... Aşteptaţi... Urmează jurământul...
— Bine, dar...
Nu mă mai ascultă. Se repezi în odaie să zorească pe ceilalţi să se îmbrace mai repede... Ce să fac? Să mai aştept...

Firește. Sunt doar obișnuit să aștept mereu... Toată viața mea a fost o așteptare fără sfârșit... Ei, dacă n-ar fi trebuit să aștept odinioară la Ministerul de Război, azi n-aș mai tremura eu aici de groază...
Vreo douăzeci și cinci de inși au fost aleși buni pentru carne de tun. Împreună cu dânșii am intrat iarăși în biroul comisiunii. Căpitanul s-a uitat la mine, a strâns puțin din sprâncene, pe urmă a așezat pe români de o parte, iar pe unguri de alta.
— D-ta nu, îmi zise iarăși. D-ta treci colea.
Eram sigur că am scăpat. Am îndurat puțină spaimă, dar cel puțin...
— Când pleacă convoiul? întrebă căpitanul pe strajameșterul bătrân.
— Mâine dimineață ați hotărât...
— Bine. Atunci, adăogă întorcându-se spre mine, tot mâine dimineață pleci și d-ta...
— Unde?
— În Ungaria.
— Dar, domnule căpitan, eu...
— Aici nu se discută!
Odaia se învârtea cu mine. Simțeam ca și când m-aș prăbuși într-o prăpastie fără fund...

4

În curtea a doua un strajameșter tăcut, posomorit ne puse pe două rânduri. Bătea soarele. Era miezul zilei... Un soldat ne dădu câte-o pâine... Apoi strajameșterul mă scoase din rânduri, mai scoase încă pe doi inși și ne făcu semn să-l

urmăm.
Între două corpuri de case era alt gard de scânduri, înalt până la acoperişuri şi tivit pe sus cu sârmă ghimpată. Poarta, închisă cu două lacăte uriaşe, era păzită pe dinăuntru de o santinelă. O fundătură strâmbă, largă de vreo trei paşi şi lungă de vreo zece. În stânga, zidul casei, cu câteva ferestre înalte; în dreapta, două-trei ferestre cu drugi de fier. Strajameşterul deschise o uşă: o odaie joasă, murdară, în care se înghesuiau vreo treizeci de oameni, soldaţi, copii, civili, bătrâni... Feţe îndobitocite, nepăsătoare, alături de câteva figuri triste, desperate... Apoi mai deschise alte uşi care dedeau în nişte beciuri întunecoase, strimte, în care se zăreau câte cinci-şase nenorociţi...
— Ce-i asta? zisei strajameşterului. De ce mă închideţi?
— Ordin, murmură dânsul scurt.
— Nu se poate! Cum? Din senin să...
— Ordin, repetă strajameşterul. Alegeţi unde vreţi să intraţi!
Îmi făcea un hatâr... Am intrat în odaia unde erau cei mulţi. Acolo cel puţin sunt ferestre, pe când în celelalte m-aş înăbuşi...
Tovarăşii mă priviră cu multă curiozitate. Fiecare avea câte-o întrebare: Cum am ajuns aici? Ce-am făcut? Cine sunt?... Unul burtos, fără guler, cu părul vâlvoi, îmi oferi îndată protecţia lui. Îmi spuse că un soldat ungur, care a fost închis aici două săptămâni, pleacă chiar azi după amiazi. Mă sfătuieşte să-i iau locul pe patul de scânduri, căci altminteri voi fi silit să mă culc pe jos împreună cu cei mai ordinari, şi pe duşumea ploşniţele te mănâncă mult mai rău... Să-mi scot îndată haina şi gulerul, cum a făcut şi dânsul, ca să nu mi le hărtăpănesc. Altfel, să nu disperez, vom duce-o bine, fireşte, binele posibil aici... Trebuie să ştiu însă că aici nu pătrunde niciodată nimeni, afară de strajameşterul care m-a adus şi care e român bucovinean, dar foarte fricos. Aici poţi sa mori, să putrezeşti, fără să-ţi

afle cineva de urmă. Nu poți comunica cu nimeni de-afară. Doar când se nemereşte vreo sentinelă cumsecade poți să strecori două-trei rânduri unde vrei. Riscul însă e mare. Să. Încerc cu soldatul care se liberează, să trimit veste acasă...
Pereții erau negri şi umezi iar duşumelele putrede şi mâncate de carii. Într-o fereastră, un mocan dobrogean, mărunțel, citea dintr-o carte de rugăciuni şi se închina des. Vreo cinci inşi jucau cărți pe patul de scânduri, tăcuți, cu fețele asudate. Unii sforăiau, alții fluierau sau cântau, numai puțini păreau posomoriți şi se plimbau nervoşi de ici-colo, neîncetat, ca fiarele în cuşcă...
În urechi îmi răsunau mereu cuvintele căpitanului: „Mâine dimineață pleci în Ungaria”... Nu-mi mai era frică, mă rodea însă cumplit gândul că nimeni nu ştie unde-am ajuns. Îmi blestemam prostia de-a nu mă fi înțeles cu nevastă-mea ce să facă de-ar fi să nu mă mai întorc... Am râs ca un zevzec când ea m-a prevenit... Acuma, iată-mă!...
Deodată, toată lumea se năpusti spre uşa care se deschidea cu zgomot. Era vremea prânzului. Un soldat împărțea dintr-un hârdău bucăți de carne fiartă. Cel din urmă îmi întinse mie o halcă zdravănă. Nu voiam s-o primesc. Nu simțeam nici urmă de foame, deşi nu luasem nimic în gură toată ziua.
— Ia-o şi dă-mi-o mie! şopti cineva la spatele meu.
Era chiar soldatul care se libera după amiazi.
— Mai bine s-o mănânc eu! zise dânsul cu ochii sticlitori, când i-o trecui.
Profitai atunci să-l rog să-mi ducă o scrisoare acasă. Cum nu! O duce negreşit... Se va duce de-aici direct la mine şi va spune şi din gură c-aşa şi aşa...
Am umplut repede câteva file din carnet şi i le-am dat. Le-a băgat în sân, asigurându-mă mereu că se duce glonț la nevastă-mea...
Acuma parcă mi s-ar fi luat o greutate de pe inimă. Eram

sigur că rândurile acestea vor face minuni, că toată lumea va sări să mă scape... De-abia aşteptam să văd plecând pe soldatul salvator...
A plecat pe la patru... Mă bucuram ca şi când aş fi plecat eu. Socoteam câte minute îi trebuiesc până ajunge acasă, câte apoi până ajunge nevastă-mea la cei ce se vor grăbi să intervină pentru mine, pe urmă cât mai trebuie până sună telefoanele, până sosesc ordinele să-mi dea drumul din iadul acesta... Nimic nu e mai grăbit în lume ca speranța...
Unul dintre jucătorii de cărți, un băiețandru în uniformă de soldat austriac, îşi pierduse la joc toată averea, şi acuma se urni înjurând, scuipând şi blestemând. Când mă văzu, se opri o clipă, apoi veni repede la mine:
— Salut... Eu vă cunosc, domnule Eunceanu!...
— Da?... De unde anume?
Zâmbi şiret, se scărpină în cap şi-şi trase şapca pe ochi:
— Apoi să vedeți, zise cu importanță. Acum vreo trei luni am fost în serviciu la biroul din Bulevard. Atunci unul, Adler, v-a reclamat la domnul Horovitz, şi domnul Horovitz i-a spus lui domnul Fozocaş. Pe urmă domnul Fozocaş mi-a poruncit să vă urmăresc şi să nu vă scap din ochi, că-i primejdie mare. Tocmai atunci însă eu nu prea aveam chef de slujbă, că eram în dragoste cu una de la Hotel Carpați. Dar domnul Fozocaş mă apuca mereu că unde stai şi ce faci şi d-astea. Ca să mă scap de el i-am spus că stai la Hotel Bulevard, camera treizeci şi şapte... De nu crezi, să întrebi când vei fi iar liber, dacă nu te-a căutat acolo poliția ungurească... Pe urmă, nici n-am mai dat pe la birou, până ce m-au prins şi m-au adus aici... Fire-ar cu toții ai dracului să fie!...
— Pe Adler de unde îl cunoşti?
— Nu-l cunosc de loc. Habar n-am cine-o fi. Dar domnul Fozocaş mi-a spus că Adler v-a reclamat la domnul Horovitz...
— Pe mine atunci de unde mă cunoşti?

— Auzii adineaori numele d-voastră de la domnul cel burtos, dar n-am putut lăsa cărțile atunci. M-am ars ca un prost... Acuma n-am nicio lățcaie... Baremi o țigară de-aș avea... N-a veți d-voastră cumva?...

5

Pe la cinci şi jumătate veni strajameşterul: să-mi strâng tot ce am, căci plec. Tovarăşii mă pizmuiau şi se mirau. Nu s-a mai pomenit să scape cineva aşa de repede...
— Nu ne uita! îmi strigau de la toate ferestrele.
Să ne trimiți nițel tutun!...
Plecam împreună cu un evreu tânăr, ras de mustăți, grăsuliu.
În curtea a doua ne luă în primire alt strajameşter foarte blond, cu mustăți foarte lungi, şi cu un dosar foarte mare la subțioară.
După primele tresăriri de bucurie, îndoiala începu iar să mă frământe. Intrai în vorbă cu strajameşterul, care părea foarte prietenos.
— Unde mergem acuma? îl întrebai.
— Ua birou, în strada Doamnei, răspunse dânsul.
— D-ta ce zici, îmi dă drumul?
— Asta nu pot s-o ştiu. Să vezi ce-ți spune domnul căpitan... Ştiu însă că înainte de amiazi venise ordin special ca d-ta să fii oprit şi păzit bine...
Încetinii pasul de spaimă.
— Dar poate să fi venit acuma alt ordin... La cătănie aşa merge, urmă strajameşterul fără să mă privească.
Iar mă mulcomii. Desigur c-a venit acuma vreun ordin.

Nevastă-mea trebuie să fi primit scrisoarea, a alergat, au sunat telefoanele şi...

— Nici n-ar fi drept să mă ţineţi, reluai eu mai târziu. Sunt plecat de atâţia ani din ţara d-voastră...

— Asta nu înseamnă nimic, făcu strajameşterul. În război nu se ţine seama de aşa ceva... Toată lumea trebuie să meargă la cătănie...

Era vorbăreţ. Începu să-mi povestească, cu multe amănunte, cum domnul ladeş de pe Calea Victoriei, cetăţean român de cincisprezece ani, locotenent în armata română, venit acum câteva săptămâni ca demobilizat, a fost înhăţat îndată de unguri, trimis la Curtea marţială şi condamnat la cinci ani temniţă grea... Apoi altul, un doctor, care de la vârsta de şaisprezece ani a trăit în ţară, a fost osândit la Cluj la nouă ani temniţă, fiindcă a servit în armata română ca medic şi a căzut prizonier...

— Mai rău a păţit-o, tot acum în urmă, un profesor, care rămăsese în Bucureşti, şi care fusese odinioară sublocotenent de artilerie la noi... Cineva l-a denunţat, c-aşa se întâmplă mai totdeauna... Numaidecât a fost ridicat. În lanţuri l-au pus, şi aşa l-au dus până la Timişoara, iar acolo l-a osândit la moarte, fiindcă, vezi, avusese grad de ofiţer şi mi se pare că făcuse şi politică împotriva noastră... în război aşa este, domnule!... Moartea vine repede...

„Moartea vine repede... repede... repede”... îmi intrase în inimă vorbele acestea ca nişte cuie năpraznice...

Strada Doamnei, colțul cu strada Şelari... Aici avea strajameşterul ordin să mă aducă... Jos e o drogherie. Poarta e în strada Şelari...
Ne-am urcat la etajul al doilea pe nişte trepte largi. Capul scării era un fel de coridor deschis. Am cotit la stânga, într-un antreu lung, întunecos. Strajameşterul a bătut la o uşă şi am intrat. Un birou cochet, cu fum mult, albastru. Căpitanul, cel din comisiune, şedea la o masă, cu spatele spre intrare. Un locotenent gras, cu o față speriată, fuma aprig, tolănit pe un fotoliu.
— D-ta ai vrut să vorbeşti ceva, îmi zise căpitanul, fără să întoarcă ochii. Acuma te ascult...
I-am spus ceea ce mai spusesem celuilalt căpitan, când mă ridicase întâia oară. Nu m-a întrerupt de loc. Pe urmă am tăcut.
— Nu pot să-ți fac nimic, rosti dânsul rar, întorcându-se spre mine, cu un teanc de hârtii în mână. Absolut nimic... Trebuie să te expediez mâine negreşit în Ungaria...
— Dacă s-a hotărât aşa, evident, nu mai am ce zice. Azi d-voastră dispuneți de soarta noastră. N-am încotro, trebuie să mă împac... Dar cel puțin să-mi dați voie să-mi aranjez afacerile înainte de-a mă porni unde ați hotărât! Sunt stabilit aici de atâția amar de ani, am familie, am obligațiuni. Nu pot dispare aşa, fără să-mi ştie de urmă... Atâta favoare cred că mi se poate îngădui. Chiar celor mai fioroşi criminali li se îngăduie putința aceasta...
— Regret, dar nu pot... Îți spun şi motivul: fiindcă ai fugi dacă ți-aş asculta rugămintea... Am mai dat drumul aşa deunăzi proprietarului Hotelului Bristol, milionar, şi a şters-o, în Moldova sau dracul ştie unde... Nu pot să-mi iau şi răspunderea d-tale... Am destule răspunderi...
— Făgăduiesc solemn că n-am să fug, dacă mi se dă voie să-mi iau cel puțin rămas bun...
Eram sincer. Nici prin gând nu-mi trecuse să fug. Nu sunt o

fire îndrăzneață, şi o fugă ar însemna să te joci cu viața... Nădăjduiam însă negreşit că orice amânare e un câştig pentru mine, dând posibilitate lumii întregi să-mi ia apărarea, să mă salveze. Îmi închipuiam că, într-adevăr, în clipele acelea toată lumea s-a oprit din mersul ei obişnuit şi este în căutarea mijloacelor spre a-mi netezi calea libertății.
— Mi-e peste putință. Am ordine speciale în privința d-tale, aşa că orice stăruință e de prisos, zise căpitanul cu aceeaşi voce nepăsătoare, apoi adăogă către strajameşter: Să-l duci înapoi în Mihai-vodă!...
Mă retrăsei până lângă uşă. Îmi fierbeau creierii. Nu mai era, va să zică, nicio nădejde! Ba dimpotrivă, trebuia să înțeleg că viața mea atârnă de un fir de păr... Cine ştie ce păcate grele vor fi închipuit aceştia în sarcina mea?... Sunt pierdut... Pierdut... Pierdut...
Ovreiul, care fusese adus împreună cu mine, se apropie de căpitan şi-i spuse ceva foarte încet.
— Bine, murmură ofițerul. Dânsul e liber!
Strajameşterul salută țeapăn şi ne zise:
— Haidem!

7

Trecurăm prin coridorul deschis din capul scării în alt antreu, în care dădeau o mulțime de uşi. Ea dreapta, într-o odăiță foarte mică, cu uşa deschisă, scria un militar negricios, ciupit de vărsat. Strajameşterul îi puse pe masă o hârtie şi-i zise, arătându-mă:
— Duci pe domnul în strada Mihai-vodă!
Cellalt nici nu ridică ochii.

— Bine, bine!
Strajameşterul pieri, îndată, pe altă uşă.
În antreu mai era un demobilizat român, cu şapca în mână, şi ovreiul, vesel şi mulţumit.
Îmi era atât de cald, mă temeam mereu să nu leşin. Îmi scosei pălăria şi începui a-mi face vânt cu desperare. Gândurile-mi vuiau în cap într-un vălmăşag înfricoşător. „Sunt pierdut, pierdut, pierdut!" îmi fulgera mereu, ca un refren, şi în acelaşi timp părerea de rău că nici nu mi-am luat rămas bun de-acasă mă chinuia cumplit. Mă plimbam prin faţa odăiţei unde scria militarul cu paşi grăbiţi. Mă uitam mereu spre dânsul şi mă frământam să ghicesc ce poate scrie, de ce nu vine odată, să plecăm, să se sfârşească.
Un minut, mult două, poate, să fi trecut. Şi deodată îmi reamintii zâmbetul straniu al lui Virgil Ionescu când mi-a făgăduit că pune o vorbă bună pentru mine. De ce zâmbetul acesta?... Apoi parcă auzeam vorbele băieţandrului, de adineaori: unul Adler... Horovitz... Fozocaş... De ce vorbele acestea?...
„Sunt pierdut... Vor să mă omoare! îmi zisei cutremurându-mă. De-aceea atâtea viclenii... Au căutat probe şi au găsit... Ce-or fi găsit?... Ce?... Vor să mă omoare!"...
Cu gândul acesta ajunsei până în capul scării. Când văzui treptele, îmi trăsni în minte ultima posibilitate: să fug, orice ar fi... Trebuie să fug... să fug... să fug!...
Mă întorsei înapoi în antreu, să mai văd ce face militarul. Eram atât de hotărât, cum nu fusesem niciodată în viaţa mea. Singura scăpare e fuga. Dacă izbutesc... Dacă nu izbutesc...
Tocmai când sosii în dreptul uşii, militarul se vede că isprăvise de scris şi se scula. Îmi aruncă o privire plictisită şi făcu doi paşi spre ieşire. Asta însemna prăbuşirea planului meu. Nu se poate!... Un fior de disperare îmi clătină

deodată toți nervii.
„Nu se poate... Trebuie să fug!” îmi țiuia necontenit în minte. Mă repezii ca o fiară la militar şi-l izbii cu pumnii în față. Îl văzui cum căzu peste masa de scris, cum i se ridică picioarele în sus... Trăsei repede uşa. Cheia era în broască. O întorsei de două ori...
Când să pornesc spre scară, zării pe demobilizat şi pe ovrei. Se uitau la mine cu ochii mari, speriați, nemişcați. Mă gândii să le zic ceva, dar nu puteam, nu aveam glas. Îi pironii însă cu o privire atât de îngrozită, încât rămaseră țintuiți locului... Mersei încet spre scară, parc-aş fi uitat că trebuie să fug. Apoi mă cuprinse deodată o frică mare.
„Repede! repede, cel puțin să nu mă prindă aici! îmi fulgeră prin minte. Doamne-ajută!”...

Marginea prăpastiei

1

Coborâi scara ca o furtună. O fată mă întâlni la parter şi se lipi spăimântată lângă perete, văzându-mă cum goneam.
„La dreapta, că-i mai cu noroc”, mă gândii trecând pe sub poartă, fără să mă opresc, fără măcar să şovăiesc.
Pe stradă, oamenii umblau alene sau grăbiți, nepăsători ca totdeauna. Din asfințit soarele împroşca o lumină vie, fierbinte... îmi încetinii mersul. Nu ştiu de ce. În față văzui

mai multe firme pe care citii „dentist”. Trecui ulița cu gândul să intru drept în casa aceea. Dar până să ajung pe cellalt trotuar, mă răzgândii şi o luai cu paşi lungi şi grăbiți pe strada Doamnei, spre Colțea. Îmi scosei pălăria şi-mi făceam vânt cu ea, să nu mă cunoască de la spate, dacă cumva ar fi pe urmele mele. Mă rodea să mă uit înapoi, să văd de nu aleargă cineva după mine, dar acuma îmi pierise îndrăzneala. Şi mai ales voiam să rămân cu iluzia de salvare până-n ultima clipă... Cineva venea grăbit înapoia mea, păşind apăsat; parcă erau cizme grele, poate milităreşti, poate...

„Sunt ei, mă gândeam ascultând bocănitul potcoavelor. Acuma mi-e indiferent... Cel puțin am încercat ce s-a putut”...

Aproape de strada Colței nu mă putui stăpâni; întorsei capul. În urma mea venea un ucenic cu bocanci milităreşti în picioare, cu fața murdară şi lucitoare de sudori. Altminteri, nimeni... îmi râdea inima.

„Of! Slavă Domnului!”

Trecui mai repede strada, îndreptându-mă în neştire spre Piața Sf. Gheorghe. După câțiva paşi, însă, cotii pe o uliță lăturalnică.

„Trebuie să-mi pierd urma!” îmi ziceam.

Mersei în zig-zag pe câteva străzi scurte, încrucişate, şi nemerii în dosul bisericii Sf. Gheorghe, în grădină. Aici îmi veni în minte că n-am decât tocmai doi lei în buzunar.

„Unde să mă duc? îmi ziceam cuprins iarăşi de nelinişte. Acasă nu se poate... Oriunde, numai acasă nu!”...

Magazinul Pietraru e prin apropiere, şi Pietraru mi-e prieten. Mă pomenii în prăvălie. Mă trânti pe un scaun. Mi se tăiaseră picioarele din genunchi, iar mâinile îmi tremurau cumplit. O moleşeală grea mă strivea...

— Lasă-mă, lasă-mă să mă odihnesc, să-mi viu în fire! gâfâii sleit.

Pe urmă îi povestii repede ce-am pățit. Negustorul se cruci. Vedeam bine că se speriase. Dacă m-ar prinde aici, ar da şi el de bucluc, ar fi privit drept complice...
— Şi acuma ce vrei să faci? mă întrebă Pietraru încurcat.
— Deocamdată să-mi dai ceva parale, zisei cu un râs silit. Pe urmă...
De-abia acuma începui să mă gândesc mai bine. Ce vreau să fac? Unde să fug? Unde să mă ascund?
— Uite ce este, reluai pe urmă. Astă-seară voi dormi în casa unui cumnat al meu care e în Moldova. Casa e goală. Soacră-mea o îngrijeşte... Dar trebuie să trimit vorbă acasă... Cum facem? Dă-mi d-ta un băiat, să meargă repede...
— Nu un băiat, zise negustorul mai chibzuit. Afacerea e delicată şi primejdioasă. Trebuie un om de încredere. Se va duce mai bine Lazăr, care a mai fost pe la d-ta şi e om în toată firea...
Lazăr se însărcină bucuros să meargă. Îl voi aştepta aici... Să umble deci cât mai repede!...
Trecu un ceas, se înseră şi Lazăr nu mai venea. Ce s-o fi întâmplat?
— Eu mă duc, zisei negustorului. Nu mai am stare. Trebuie să ajung la adăpost, altfel... Când vine
Lazăr, să-l trimiți să-mi spuie ce-a făcut...
Pornii pe ulicioare dosnice. Aşa nu riscam să întâlnesc pe nimeni. De altfel, se întunecase binişor. Trebuia un ocol mare până, să ajungă în Calea Griviței.
În Piața Lahovary mă lovii piept în piept cu P.P. Ciortan.
— Ce-i cu d-ta? mă întâmpină dânsul. Adineaori, trecând prin fața casei d-tale, am văzut lume adunată, militari austriaci... S-a întâmplat ceva?
Îi spusei. Era prieten, n-aveam de ce să mă feresc.
Vestea aceasta însă mă puse pe gânduri. Te pomeneşti că s-au interesat ce neamuri am, au aflat de cumnatul meu, au

pus să-i supravegheze casa şi, în clipa când mă voi arăta, mă înhaţă...
Cu cât mă apropiam de ţintă, cu atât mi se topea curajul şi încrederea. Simţeam că mă duc de bunăvoie în ghearele primejdiei. Şi cu toate acestea mergeam...
Capul îmi era atât de gol, că nici nu puteam încerca să mă gândesc că s-ar putea să mă adăpostesc aiurea.
Felinarele de gaz dormitau rare, îndepărtate. Castanii de pe marginile străzii erau nişte cuiburi mari de umbre... Trotuarele însă gemeau de oameni şi macadamul uruia de trăsuri. Şi mulţi militari germani de care mă feream înfricoşat să nu întâlnesc cumva vreun strajameşter dintre aceia cari mă văzuseră azi. De altfel, îmi închipuiam şi eram convins că toată poliţia e alarmată şi aruncată pe urmele mele...
Ca să ajung în apartamentul dorit, trebuia să trec printr-un gang, printr-o curte şi să urc o scară strâmtă. Cum să mă arunc eu în primejdia aceasta? În gang, în curte, pe scară poate mă aşteaptă... şi pot fi prins ca un şoarece...
Atunci toate ar fi fost în zadar...
Mă apropiai pe cellalt trotuar, să văd dacă nu e ceva suspect pe-afară. În faţa casei stăteau câţiva inşi în uniforme.
„Uite-i!" îmi zisei întorcându-mă repede.
Vreun ceas m-am învârtit prinprejurul casei şi pe urmă m-am hotărât să mai aştept, să mă mai plimb... Am ieşit în strada Popa Tatu. Îmi era uscat gâtul de sete şi de foame. De-abia mă ţineam pe picioare. Am dat buzna într-un birt sărăcuţ şi puţin luminos...
Acuma mă gândii să fac un ocol prin str. Sectorului, să ies pe dincolo în apropierea casei... Pe la mijlocul drumului însă zări un soldat cu armă.
— Au pus sentinele prinprejur!
M-am mai frământat vreun ceas... Nu mai puteam. Trebuie să pun capăt, orice ar fi.

Mă dusei drept spre poartă. Într-o fereastră o doamnă lua aer.
— Aici stă d-na Demetrescu? întrebai cu gândul să aflu dacă n-o fi cineva ascuns prin gang şi să am vreme s-o tulesc într-un caz de nevoie.
— Da, da, aici... în curte... la etaj...
Intrai în gang. Întâlnii o servitoare. Frica îmi puse în gură altă întrebare, şi răspunsul fu liniştitor:
— Aici stă şi e chiar acasă... A venit adineaori împreună cu un domn tinerel...
„E vreun agent secret, fără îndoială", mă gândii. Servitoarea însă strigă:
— Madam Demetrescu!... Te caută un domn!...
— Să poftească, să poftească!...
Nu e nicio primejdie, slavă Domnului! Altfel nu m-ar fi chemat cu atâta seninătate.
Urcai scara, bâjbâind prin întunericul năbuşitor...

2

Domnul cel tinerel era chiar cumnatul meu. Ne-am înduioşat puțin până ce le-am spus cum am luat-o la picior.
— Dar ce este acasă? zisei eu cu nerăbdare. Ce s-a întâmplat? Ce-au făcut?.;.
Soacră-mea a luat cuvântul:
— Am fost acolo şi am văzut tot... Tina, îndată ce a văzut că nu vii la masă, a bănuit că trebuie să fi pățit ceva. Era însă desperată că nu ştia nici măcar de unde să-ți ia urma... A umblat toată după-amiaza pretutindeni să-ți găsească urma, şi degeaba... Tocmai spre seară a venit acasă, plânsă,

nenorocită. Ne sfătuiam ce-ar fi de făcut să aflăm cel puțin unde eşti, când ne pomenim cu un militar. „Aici şade d-nul Eunceanu?” „Aici.” „Unde-i?” „Nu-i acasă. N-a venit toată ziua... Chiar suntem moarte de grije ce-o fi păţit”... „Prost borbat, borbat la d-ta... Mâine trebuia să meargă la Ungaria. Vream să duc pe el la alt birău. Până întors spatele, el fugit... Mare prost!” Vorbea foarte rău româneşte şi înjura într-una pe ungureşte. S-a aşezat în poartă, cu revolverul în mână, să nu iasă nimeni din curte. Peste vreo jumătate de ceas au mai picat doi ca dânsul. Alte întrebări şi înjurături ungureşti... Acuma nouă ni-e era frică să nu faci tu greşeala să vii acasă, să te prindă... Atunci iată că vine Lazăr de la magazinul Pietraru. Numaidecât ungurii l-au declarat arestat şi pe el. Totuşi, a izbutit să şoptească Tinei cum că vii să dormi aici... Tina fusese deşteaptă de spusese că n-are nicio rudă în Bucureşti. De mine le-a spus că sunt o cucoană străină venită în vizită la chiriaşii de sus... Asta a fost norocul. M-am îmbrăcat, mi-am pus voalul pe obraji şi am ieşit în curte. Ungurii m-au lăsat fără să mă oprească... Ne-am sfătuit, însă, cu Tina că nu e bine să rămâi tu aici. De unde ştii că nu află ei de pe la vecini, sau cine ştie cum, că aici stă un cumnat de-al tău? Aici te ia ca din oală... M-am gândit deci să dormi aici noaptea asta, iar mâine să te duci la Irina Pacu. Ştii unde stă? Pe la Obor. Irina ține la voi, şi acolo poți sta cât îți place, că n-au cum să-ți dea de urmă. Trebuie să aştepți să se mai potolească puțin doldora asta şi pe urmă să pleci spre Moldova, cu socoteală, să nu pună iar mâna pe tine...

Cumnatul se hotărî să mai treacă o dată pe la mine pe-acasă, să vază ce mai este acolo.

Era miezul nopții. I-am aşteptat întoarcerea: într-o tremurare.

— Sunt trei unguri în curte... Stau jos pe scaune, cu revolverele gata... Tina şade în fața lor şi plânge...

3

Irina Pacu mă primi cu însufleţire. Eram erou în ochii ei şi se simţea întrucâtva eroină şi ea fiindcă avea prilejul să mă tăinuiască şi să-mi înlesnească scăparea. Bărbatul ei era în Moldova, ofiţer. Aştepta zilnic să sosească cu demobilizaţii. O sfială foarte uşoară şi trecătoare părea că o nelinişteşte puţin: să nu zică lumea ceva că găzduieşte un bărbat străin...

Chiar în după-amiaza aceea a făcut legătură cu nevastă-mea printr-o prietenă de-a ei. Astfel am aflat că austriacii au stat toată noaptea în curte să mă aştepte, că doi agenţi civili urmăresc pe Tina pas cu pas, că să mă feresc grozav, deoarece s-au mobilizat toţi spionii împotriva mea şi că să caut să plec din Bucureşti cât mai grabnic...

Seara au venit mosafiri la Irina Pacu. Am fost prezentat în culorile cele mai strălucitoare: eroul, victima, martirul... Toţi dădură năvală să-mi fie de ajutor, fiecare voia să contribuie cu câte ceva la salvarea unuia d-ai noştri. Erau micile posibilităţi de a-şi exprima oamenii dragostea de ţară... Era o fericire pe vremea aceea să poţi face ceva prin care să zădărniceşti o violenţă a duşmanului...

În noaptea aceasta a trebuit să dorm la surorile Mihăilescu, nişte fiinţe nespus de blânde şi delicate.

De altfel, stabilisem că nicăieri nu voi sta mai mult de-o zi, ca să nu se întâmple să mă vândă cineva...

Totuşi, la Irina Pacu petrecui două zile, căci acuma era vorba să plec repede. Ea alerga în toate părţile să-mi găsească vreun prieten la Focşani, care să-mi înlesnească trecerea prin cordonul de la Mărăşeşti, să-mi adune

mijloacele de călătorie...
Vineri eram hotărât să pornesc a doua zi. Aveam să merg cu trăsura la Chitila, să iau trenul până la Buzău, apoi să-mi urmez calea iarăşi cu căruța...
Tocmisem un birjar să vină la patru dimineața. L-am aşteptat zadarnic. N-a venit. Birjarii s-au boierit rău în război...
Atunci mi-am mutat cartierul la un profesor al Conservatorului, pe urmă la o cucoană pe lângă strada Buzeşti, pe urmă înapoi la profesorul de la Conservator.
Acolo m-a găsit pictorul Manole Stelian, un suflet cald, impresionabil, de artist adevărat, ascunzând sub o înfățişare glumeață o inimă plăpândă. I se umplură ochii de lacrămi când mă văzu prăpădit, istovit de chinuri şi frământări.
— Cred că ar fi mai bine şi mai cuminte să vii la mine să stai până-ți facem rost bun de plecare, îmi zise dânsul. Ştii că eu sunt directorul Muzeului Modern, cu subterane, odăițe, ascunzători, ieşiri nenumărate... Acuma, vara, muzeul e închis. Poți sta deci nesupărat, ziua în muzeu, să citeşti, să te distrezi; noaptea dormi la mine... N-are să te ştie nimeni. Am un servitor credincios, pe care-l putem iniția. Încolo, nici copiii mei n-au să bănuiască nimic...

4

A doua seară dormeam la Stelian. Într-adevăr, acolo mă simțeam în siguranță. Apoi cu Stelian puteam întocmi un plan de călătorie bine chibzuit... în orice caz, aveam un sprijin. Nu mai eram singur...
Socoteam că e bine c-am mai întârziat plecarea. Dacă mă

aventuram sâmbătă, poate că-mi frângeam gâtul, căci în gara Chitila se află veşnic agenţi trimişi de poliţia din Bucureşti...
Ca să zăpăcim de tot pe urmăritori, ne înţeleserăm să trimit o scrisoare unui prieten de la Iaşi în care să-i spun ce-am păţit şi să-l rog să dea de-acolo un anunţ mare pentru Gazeta Bucureştilor: „Am sosit cu bine în Moldova”... Ungurii vor vedea, vor înţelege că le-am scăpat din gheare şi vor slăbi urmărirea, iar eu voi putea pleca mai liniştit... Făcui o ciornă de scrisoare... Dar pe urmă părăsirăm ideea aceasta. Scrisoarea poate ajunge în mâini străine, şi atunci mi se compromit toate năzuinţele...
Cinci zile am stat în muzeu... Citind, plictisindu-mă, făurind planuri peste planuri... încercai chiar să scriu ceva. Începui o poveste pentru copii... Nu mergea. Mi-era peste putinţă să-mi adun gândurile... Păstram încă în buzunar câteva fraze zmângălite şi ciorna scrisorii, printre alte file albe... Cine ştie? Poate că totuşi voi izbuti să înjgheb ceva...

5

Trecuse zece zile de când fugisem şi stăteam ascuns. Începusem să-mi pierd răbdarea şi încrederea. Viaţa aceasta, veşnic cu spaima în spinare că, printr-o vorbă scăpată sau printr-o imprudenţă, s-ar putea să fiu descoperit înainte de-a porni baremi spre pământul libertăţii, mă căruntea. Să plec, să plec! Atâta mai visam.
Joi după amiazi, Stelian veni în muzeu întovărăşit de un avocat tânăr, mărunt, veşnic cu un zâmbet pe buze. Era Camil Popescu.

— Uite salvatorul! strigă Stelian.
— Cu toate că eşti un burghez încăpăţânat, noi, proletarii, te vom strecura dincolo, adăogă avocatul râzând.
Camil Popescu era socialist.
Veneau cu planul întocmit gata. Socialişti avem în toate oraşele. Sub scutul lor trebuie să călătoresc şi să mă strecor în Moldova. Sunt oameni de inimă, discreţi, săritori. Dacă nici ei nu mă vor scăpa, atunci înseamnă că n-am noroc şi nu-mi mai rămâne decât să mă supun orbeşte soartei.
Voi pleca din Bucureşti cu un căruţaş „socialist" până la Ploeşti. Voi fi înarmat cu scrisori de recomandaţie pentru toate oraşele. Tovarăşii vor face tot ce se poate... Mâine dimineaţă va veni căruţaşul să luăm înţelegere în privinţa plecării de-aici...
Căruţaşul se chema Grofu, un om foarte oacheş şi mustăcios. Hotărâsem să pornim noaptea, ca să ajungem la Ploeşti devreme...
Urmărirea nevestei mele, cel puţin pe faţă, încetase. Era însă foarte probabil că tot îi mai supravegheau mişcările... Când a auzit Tina că plec, şi-a pus în gând să vie să mă vază. A născocit o întreagă ţesătură de şiretenii ca să i se piardă urma. A luat o trăsură şi s-a dus tocmai în Dealul Spirei, unde s-a încurcat prin câteva străzi. Pe urmă s-a urcat în tramvai şi a mers până la gară. În casa unor prieteni s-a îmbrăcat în ţigancă şi a pornit pe jos, în papuci, spre reşedinţa mea, cu o geantă la umăr. Îşi înnegrise şi obrajii, aşa încât d-na Stelian, văzând-o, era cât p-aci să cheme servitorul s-o gonească.
După douăsprezece zile îngrozitoare, revedeam întâia oară pe Tina. Grija şi emoţiile o slăbiseră, iar ochii îi erau arşi de lacrămile vărsate. Câte a trebuit să îndure biata femeie din pricina mea! Strajameşterii unguri, furioşi, s-au ţinut o săptămână încheiată pe urmele ei. Veneau în miez de noapte, cu revolverele întinse, o sculau din pat, mă căutau

cu luminarea, prin toate ungherele... Îi puneau arma în piept să le spună unde sunt, căci ea nu se poate să nu ştie. Voiau s-o convingă că sunt bărbat rău, fiindcă am fugit lăsând-o în mizerie cu copiii, şi o sfătuiau că, de s-ar întâmpla să vin, să alerge, îndată, la dânşii să-i înştiinţeze, căci va primi câte două sute de lei pe fiecare lună de la consulatul lor... Şi, între ei, se îndemnau să mă împuşte fără nicio vorbă, de m-ar găsi, şi să raporteze pe urmă că m-am împotrivit... Sărmana Tina trebuia să asculte, să înghită şi să plângă... Apoi noi încercări, cu agenţi civili... Ba din partea cutărui prietin, ba din partea cutăruia cunoscut venea ştafeta grabnică să întrebe în taină unde sunt, căci s-a găsit un mijloc sigur de-a mă trece în Moldova... Toate vicleniile poliţieneşti erau mobilizate împotriva nervilor unei slabe femei...

Acuma, printre lacrămile revederii, tremura o mulţumire adâncă. Va mai suferi până ce va afla că am ajuns cu bine la liman, dar linişstea e pe drum, se apropie...

— Îndată ce vei fi trecut, să telegrafiezi, sub alt nume, să nu se întâmple să te ridice şi de-acolo!... Vezi bine că nimeni nu-ţi poate da nicio mână de ajutor... Fii prudent!... Nu risca!... Nu te gândi la noi!... Dacă se va putea, vom veni şi noi după tine... Numai tu să fii acuma la adăpost, să scapi din primejdia aceasta...

Îşi stăpânea lacrămile, voia să mă încurajeze şi în cele din urmă se porni pe un plâns cu hohote. O chinuiau presimţirile, când bune, când rele... Era îndeosebi nenorocită că nu-mi procurasem, pentru orice eventualitate, un bilet de identitate străin... De-abia am izbutit să o conving că, dac-ar fi să mă oprească undeva, apoi un act mincinos n-ar face decât să-mi îngreuneze soarta...

Noaptea, târziu, m-am dus cu Stelian la Grofu, în fundul unei mahalale. Căruţa era în faţa casei. Toţi dormeau. M-am trântit şi eu în fân. Mai aveam vreo două ceasuri până la

plecare. Ar fi bine să mă odihnesc puțin. Cine ştie ce mă aşteaptă mâine-poimâine?
Stăteam întins cu fața în sus în căruță. Auzeam sforăitul Grofului, care dormea în curte, pe jos. Din grajd pătrundea ronțăitul calului, când grăbit, când leneş. Ici-colea, câte-un hămăit de câine fricos; stăpânirea duşmană îi îngrozise; nici câinii nu mai îndrăzneau să latre în voie... Cerul era vânăt-închis, curat şi ciuruit de sclipirea stelelor...
Mi se volburau în minte crâmpeie de gânduri răzlețe, iar inima-mi era plină de speranțe şi de temeri. Sorbeam stelele din ochi, de care nu voia să se apropie somnul...
Niciodată nu mi s-a lămurit mai adânc sentimentul libertății ca în clipele acelea petrecute în tremurarea necunoscutului ce mă pândea în vârful unei căruțe cu fân... Cerul înstelat mi se părea mai mândru ca totdeauna, înfățişându-mi largul nesfârşit al lumii peste care totuşi omul e stăpân... Şi mie vor să-mi răpească toată lumea aceasta, pe mine vor să mă silească să îndrăgesc ceea ce mi-e urât şi să urăsc ceea ce mi-e drag... Strângeam pumnii, ca şi când aş fi vrut să mă apăr cu orice preț împotriva celor ce vor să mă încătuşeze...
Grofu de-abia se urni din culcuş. El nu părea grăbit de loc, şi nici mişcat. Mocoşi vreun ceas până unse căruța, până înhămă calul, până drese o roată, până-şi găsi biciul... Degeaba îl zoream; nu ieşea dintr-ale lui... Apoi, când să pornim, se luă la harță cu nevastă-sa şi trebui să-i ascult mai bine de-un sfert de oră cum îşi aruncă în şoaptă, ca să nu scoale vecinii, sudălmile cele mai alese. În sfârşit, sesăturară amândoi, şi Grofu îşi scuipă în palmă, învârti biciul şi bufni, îndemnându-şi calul:
— Hai, Lăstune!... Hi!...

Goana

1

Calul mergea la pas, oricât îl îndemna Grofu, mai cu vorba, mai cu biciul.
— E orb de amândoi ochii, îmi spuse căruţaşul, de-aceea nu aleargă. Altminteri însă e un cal prea bun. Mai ales la povară duce cât doi...
Când s-a luminat de ziuă am văzut că mârţoaga avea şoldurile strâmbe şi coastele rupte,
— Numai de nu ne-am împotmoli pe drum cu armăsarul d-tale... zisei cam îngrijat.
— Lasă, domnule, îmi iau toată răspunderea, murmură omul puţin ruşinat.
Dimineaţa ne-a bătut o răpăială de ploaie de vară, care ne-a pătruns până la piele. Pe urmă însă a început să ardă soarele şi să se încingă o bujală ca în cuptor...
Am poposit de vreo şase ori, am mers mai mult pe jos decât în căruţă, dar spre seară am ajuns în Ploeşti.
— Bine că ne văzurăm aci! îmi mărturisi Grofu, clipind şiret. Tare mi-a fost frică să nu crape mârţoaga pe drum... De, spun drept, atâta cale n-am mai făcut niciodată...
Am tras la un han, Grofu mi-a luat geanta şi am pornit îndată să căutăm pe Ghedeneanu-Jalea, care avea să-mi facă vânt mai departe. Îl găsirăm, dar parcă într-un ceas rău. Citi scrisoarea mea, încreţi fruntea, bâlbâi ceva încurcat şi, în sfârşit, îmi spuse că nu poate face nimic, că nu cunoaşte pe nimeni care m-ar putea servi, că-i pare bine de cunoştinţă şi m-ar găzdui la dânsul, dar are mosafiri...

Cu tovarăşul Grofu nici nu dădu mâna, încât acesta se simți adânc jicnit.
— Haidem, tovarăşe, îmi şopti. Lasă, că ne descurcăm noi mai bine singuri...
Afară, apoi îmi spuse dispreţuitor că Ghedeneanu-Jalea e un mormoloc fără voință şi că e însurat cu o nemțoaică. Păcat că ne-am pierdut vremea cu dânsul.
— Dar cum rămân eu acuma?
— Răbdare şi sânge rece, mă mângâie Grofu. Deocamdată mergem la han, mâncăm, şi pe urmă, lasă pe mine! Să-mi zici mie cuţu dacă nu eşti mâine la Buzău!...
Am dormit la han. Nu prea împărtăşeam încrederea tovarăşului şi mai ales mi se părea semn rău că din prima zi se încurcă socotelile.
— Uite cum facem, zise Grofu a doua zi dimineața. D-ta vrei să ajungi la Buzău teafăr, nu-i aşa? Ei, eu zic că drumul drept e cel mai bun. Vii cu mine frumuşel la gară, îți scot eu bilet, să nu se întâmple să fie vreun spion, şi te pun în tren. Pot să-ți dau în scris că nimeni n-are să te supere... La Buzău, apoi, ai de-a face cu un tovarăş care mai bine moare decât să nu te servească...
În gară era o îmbulzeală cumplită. Grofu se zbătea ca un balaur în fața ghişeului.
— Iute, iute, să nu plece trenul! mă zori când se văzu cu biletul în mână.
Pe linia întâi un şir lung de vagoane pline de soldați. Grofu se repezi la o uşă.
— Militar! Militar! răcniră câțiva de la geamuri.
— Arde-v-ar focul! murmură căruțaşul cătrănit.
Trenul de Buzău era gata de plecare. Grofu îmi aruncă geanta într-un compartiment plin-plinuț.
— Aşa-i că nu te-a mâncat nimeni? şopti dânsul zâmbind cu bunătate. De-acu mergi sănătos! Noroc şi izbândă!
Îi strânsei mâna. Rămase pe peron cu ochii la mine, nişte

ochi cuminți şi blânzi. Trenul se urni gâfâind. Grofu mai zise ceva, dar nu-l mai auzii. Îi zâmbeam însă cu o tresărire de inimă. Aici lăsam un suflet cald. Cine ştie ce mă aşteaptă mai încolo?

2

N-aveam adresa omului de încredere de la Buzău. Trebuia să colind o serie de cafenele şi restaurante, să întreb de Boiangiu... într-o cârciumă cu biliard îi aflai urma. Patronul era socialist, muşteriii socialişti şi, fireşte, toți cunoşteau pe socialistul Boiangiu.

— Trebuie să pice îndată, îmi zise cârciumarul frecându-şi mâinile. Până atunci luați loc... Cu ce vă putem servi?

Toată lumea mă cântărea cu coada ochiului. Socialiştii români sunt foarte bănuitori şi au oroare de străini, fiindcă în fiecare se poate ascunde vreun spion de-al poliției, iar poliția li-e urâtă foc, şi poate cu temei...

Boiangiu se nemeri tocmai să întârzie. Era un om voinic, cu urme de vărsat pe față, cu o mustață bălaie bărbătească şi cu nişte ochi albaştri dulci, plini de căldură şi de bunătate. Purta cravata roşie obligatorie. Toți îl iubeau, căci îl primiră cu însuflețirea ce întâmpină de obicei pe omul simpatic.

— Să trăieşti, nene Boiangiule... Ai întârziat, Boiangiule... Uite, te aşteaptă un domn!...

— Pe mine? făcu dânsul rotindu-şi ochii prin odaie.

Când mă zări, se apropie simplu, întrebător:

— Mă aşteptați pe mine?

— Da, am o scrisoare pentru d-ta...

— De la cine?

— Poftim şi vezi... Explicațiile ți le voi da pe urmă...
Se aşează la masa mea, îşi scoase pălăria şi citi scrisoarea cu mare luare-aminte de vreo două ori.
— De la tovarăşul Camil Popescu din Bucureşti, murmură dânsul. Sunteți socialist?
— Nu. Sunt numai fugar.
— Tocmai, căci nu-mi aduc aminte să vă fi văzut pe la club... Dar, mă rog, spuneți-mi ce doriți!...
Ascultă fără să mă întrerupă. Pe urmă tăcu, mă privi drept în ochi.
— Vom trece împreună, zise deodată hotărât. Acuma mă duc să-mi aşez una-alta. Până atunci d-ta poți să te odihneşti nițel. Hangiul o să-ți dea o cameră. Mâine seară suntem la Iaşi...
Vorbi ceva cu cârciumarul, dădu câteva ordine unor tovarăşi mai tineri, cari pierdeau vremea în jurul biliardului, şi apoi plecă grăbit.
Îmi sălta inima. Omul acesta mă umplea de încredere. Simțeam că-şi pune tot sufletul în joc, că astfel trebuie să izbutim...
Eram totuşi nerăbdător. Stăteam pe spini. Cum să mă odihnesc? Întâi să mă văd dincolo, pe urmă odihna...
Pe la vreo cinci după amiazi, Boiangiu veni cu un geamantănaş în mână.
— Gata! zise dânsul. Plecăm...
— Dar cum?
— Cu trenul...
— Dar...
— Lasă... Lasă cum zic eu!
Îmi luai geanta şi ne îndreptarăm spre gară. Călătoria cu trenul mă înspăimânta. Doar tocmai de tren mă feream, unde lesne se putea să întâlnesc vreo mutră nepoftită care să mă nenorocească. Crezusem că vom merge cu căruța până la Focşani. Aşa-mi închipuisem eu... Dar acuma eram

în stăpânirea lui Boiangiu... Trebuia să-l urmez...
— D-ta stai aici, să nu ne fure geamantanele, până scot biletele, îmi şopti tovarăşul.
Începuse să mă zgâlţâie frica. Aşteptarea în furnicarul de oameni era pentru mine primejdioasă. De-abia în vagon m-am mai mulcomit.
— Până unde mergem?
— Lasă... pe urmă! făcu Boiangiu.

3

Nu pricepeam ce vrea tovarăşul. Aveam bilete numai până la Râmnicul-Sărat. De altfel, numai până acolo puteai merge fără o autorizaţie specială. În Râmnic însă stăpâneau austriacii. Cum mă duc eu chiar în mijlocul lor? E o nebunie. Şi Boiangiu tace mereu, fumează şi se gândeşte. Ce-o fi vrând?... încercam să-l descos. Degeaba.
— Pe urmă, pe urmă! îmi zicea muşcându-şi buzele.
Controlorul era un soldat german, bătrânatec, spân, cu ochi de veveriţă. Ne-a perforat biletele măsurându-ne bine, dar n-a zis nimic.
Pe urmă, văzui pe Boiangiu stând la sfat cu un frânar român, care întovărăşea pe controlorul neamţ.
După câteva staţii râmaserăm singuri în compartiment. Frânarul veni şi şopti:
— I-am spus, nene Boiangiule... Se face!
Atunci Boiangiu mă lămuri. Dăm câte-un pol controlorului german şi mergem tihniţi până la Focşani. Frânarul a fost mijlocitorul. Mai sunt vreo doisprezece clienţi într-alt vagon ca şi. Noi. Neamţul face o daraveră bună şi noi asemenea.

Peste vreun sfert de oră controlorul veni, se aşează pe bancă, mormăi ceva. Îi întinserăm banii. Îi vârî în buzunar, mai mormăi ceva şi trecu spre alt vagon.

— Ei, vezi? zise Boiangiu. S-a învățat şi neamțul... Ce nu face bacşişul!

Dincolo de Râmnic veni iar frânarul. Trebuia să ne înțelegem cum vom ieşi din gara Focşani, care era păzită de soldați, ca să nu poată trece nimeni fără biletele speciale cuvenite. Frânarul se însărcină să ne scoată el prin dos, fireşte, în schimbul unui bacşiş, cu toate că era prieten cu Boiangiu.

— Păcat că nu mergem noi până la Mărăşeşti, că v-am trece dincolo ca părerea... suspină dânsul la sfârşit.

Vorba aceasta întărită pe Boiangiu.

— Adică de ce nu ne-ar trece cel care vine cu trenul din urma noastră?

— Vă trece sigur, zise frânarul. Numai să vă puteți urca la Focşani, c-acolo-i mai greu din pricina nemților. Altfel, treceți sigur... Toți controlorii nemți fac afaceri d-astea. Au trecut aşa sute de oameni şi încolo şi încoace.

Se sfătuiră dânşii multă vreme: cum să facem, cum să dregem, să ne vedem chiar noaptea aceasta în Moldova.

— Eu zic să vă dați jos dincoace de Focşani, la o gară mai mică. Neamțul meu e prieten cu şefii de gară. Dânsul o să pună vorbă pentru d-voastră, iar şeful gării o să vă dea în primirea controlorului de la acceleratul care vine în urmă... Ia staţi niţel, să vorbesc eu cu neamțul!...

În curând se întoarseră amândoi.

— Bun, bun, bâlbâi controlorul. Io spun... şef de gară...

S-a şi hotărât. Ne dăm jos la Copăceni şi aşteptăm acceleratul.

— Aşa, domnule, respiră Boiangiu. Ce-i în mână nu-i minciună! Ce să ne mai trambalăm prin Focşani, când mâine putem fi la Iaşi? Ne mai costă câte-un pol, şi am

scăpat uşor şi fără bătaie de cap...
Se înnoptase. Tovarăşul fuma ca un turc, ţigară după ţigară. În întunerec lumina roşcată a ţigării îi dezvălea uneori faţa, care parcă mă îndemna mereu să am toată încrederea. Şi aveam chiar multă nevoie de un îndemn. Prea se precipitau lucrurile, prea ne legam soarta de toanele cutărui controlor necunoscut... în sufletul meu credeam că ar fi fost mai bine să ne strecurăm cu mai multă băgare de seamă, cu mai puţină îndrăzneală... Dar Boiangiu, prin siguranţa şi tăcerea lui, mă stăpânea. Energia e cuceritoare...

4

Controlorul sări jos cel dintâi la Copăceni şi vorbi ceva cu şeful gării, arătându-ne pe noi. Şeful zâmbi, dădu din cap de mai multe ori... Apoi trenul dispăru... Nu ştiu de ce mă întristai când râmaserăm pe peron singuri.
Dar şeful era foarte amabil. Ne aduse o lampă în sălița de aşteptare şi ne spuse să fim liniştiţi, că acceleratul vine peste vreo două ceasuri...
Acum ne întrebam dacă controlorul va fi explicat bine şefului ce vrem. Căci altminteri ne-am încurca urât... Ne învoirăm să oferim şi şefului un pol ca să-l câştigăm definitiv.
Primi, zâmbind, banii.
— N-aveţi nicio grije... Se aranjează, zise dânsul cu mândrie.
Trecuse miezul nopţii când sosi trenul. Şeful spuse câteva cuvinte controlorului şi apoi ne arătă să ne urcăm în vagon.
— Ei, acu ce zici? triumfă Boiangiu. Aşa-i că suntem în Moldova?

N-apucă să isprăvească vorba, când controlorul veni însoţit tot de un frânar român care cunoştea pe Boiangiu. Neamţul acesta era îndesat, roşcovan, cu o faţă sperioasă. Ne ceru permisul de trecere.
— N-avem, îi răspunsei eu trăgând cu ochiul.
Se făcu că nu bagă de seamă şi ne ceru biletele.
— N-avem, repetai eu încercând să-i pun în mână doi poli. Tocmai de-aceea vorbisem cu şeful de gară să-ţi spună că...
— Da, dar nu mi-a spus aşa, făcu dânsul încurcat. Nu se poate fără bilet...
— Desigur. Dar dacă vrei d-ta, se poate, îi zisei cu o nouă sforţare de a-i da banii.
Îi era frică şi nu îndrăznea să primească.
— Eu nu pot, murmură foarte zăpăcit. Dacă vă prinde, cad eu în belea... Fără permis nu merge...
Boiangiu explica ceva frânarului, care-mi făcea semne desperate să n-am grije, că se învoieşte el cu neamţul. Până nu primea însă controlorul paralele, cum să n-am grije? De aceeaşi părere trebuie să fi fost şi Boiangiu, căci deodată se întoarse către german şi-i zise:
— Atunci n-ar fi mai bine să ne dăm jos la Focşani?
Controlorul asudase de zăpăceală. Banii îl ademeneau, dar şi frica îl ameninţa şi nu-l lăsa să se hotărască.
— Nu-i nevoie să vă daţi jos, zise el clătinând din cap. Acuma, că sunteţi aici, puteţi merge până la Mărăşeşti, şi acolo vom mai vedea...
Vrui să stăruiesc să ne coborâm, dar Boiangiu mă trase de mânecă şi-mi şopti repede:
— Taci, că se face!
Neamţul tot se mai perpelea. Se uita la noi, se scărpina la ceafă.
— Dar să nu staţi aici. Ăsta-i vagon special, cu prea multă lumină... Poate să vie cineva... Mai bine în clasa a treia... Sunt goale şi întunecoase...

— Foarte bine zice dumnealui, sări Boiangiu. Lasă, domnule, că la Focşani trecem în clasa a treia...

5

Trenul alerga în bezna nopții ca un balaur furios. Eram singuri într-un vagon uriaş, fără o licărire de lumină. Tăceam amândoi. Aşteptam. Şi cu cât ne depărtam, cu atât ne zvârcoleam mai mult pe bărcile, goale.
— Trebuie să ne dăm jos la Putna-Seacă, zisei eu deodată, cu toate că ştiam că între Focşani şi Mărăşeşti trenul nu se opreşte.
— Taci, că acuşi pică neamțul, mormăi Boiangiu, dar fără obişnuita-i încredere în glas.
Aprindeam mereu chibrituri să mă uit la ceas: mai sunt patruzeci de minute, treizeci şi cinci, douăzeci, un sfert...
— Ai să vezi c-o pățim, făcui eu iarăşi, încercând să zâmbesc amar.
— Aşi!... Curaj!... Nu lasă neamțul doi poli, se încuraja Boiangiu.
Dar nu se arăta nici barem frânarul român.
Cinci minute...
Şi nu venea nimeni...
— Vezi? zisei îngrozit de-a binelea. Acuma ce ne facem?
— Trebuie să vie, că doar am vorbit cu dânşii... N-avea frică!
Scosei capul pe geam. Se vedeau lumini electrice. Soseam...
— Mărăşeşti! auzirăm un glas străin, prelung şi parcă duşmănos.
Vagonul nostru era la coadă şi rămăsese mai în întunerec.
— Haidem să ne coborâm, murmurai spăimântat, pipăindu-

mi geanta. Poate că izbutim să ne strecurăm şi noi prin mulțime...
— Stai jos! porunci Boiangiu. Trebuie să vie acuma... Să nu ne pripim!
Mă aşezai iar pe bancă. În vagon parcă se împânzise o groază ucigătoare. Se scurseră câteva minute. De pe peron venea zgomotul somnoros de voci amestecate, de paşi grăbiți, de strigăte scurte. Apoi deodată nişte paşi grei care se apropiau.
— Vine controlorul, şopti Boiangiu triumfător.
Uşile vagonului se deschideau pe rând, iar un glas aspru, străin duhnea când mai scurt, când mai prelung, dar mereu amenințător:
— Mărăşeşti!
Ne urnirăm brusc amândoi... Era un soldat german înalt, care controla vagoanele.
— Ah, am sosit! strigai eu, ca şi când ne-ar fi deşteptat din somn. Haidem, Boiangiule, c-am sosit!
Coborârăm şi pornirăm grăbiți spre peron. N-apucarăm însă să facem nici zece paşi, când din urmă neamțul strigă parcă şi-ar fi adus aminte brusc de ceva:
— Biletele!... He, he! Biletele!...
Ne făcurăm a nu auzi şi mai merserăm puțin. Dar soldatul alergă după noi strigând într-una:
— Biletele!... Unde sunt biletele dvs.?
— Ce bilete, domnule? zisei eu supărat. Ia mai lasă-ne-n pace!...
— Imediat să-mi arătați biletele, ați înțeles?
— Sunt la controlor, domnule...
Iar pornirăm... Neamțul însă se ținea acuma scai de noi.
— Cum la controlor?... Vreau să văd biletele!... Poftim încoace, poftim!
Nu se mai lăsă de noi până nu ne duse la subofițerul care controla permisele de trecere.

— Domnii aceştia n-au bilete! raportă soldatul, foarte mulțumit că ne-a prins.
— Acuma n-am vreme... Treceți colo, zise scurt subofițerul, arătându-ne un colț, în odăița unde se înregistrau permisele. Vom vedea mai târziu ce-i cu d-voastră!...
Era un bărbat voinic, cu o înfățişare închisă, bănuitoare. Îşi văzu de slujbă tacticos, aruncându-ne doar în răstimpuri priviri piezişe. Noi stăteam încremeniți, uitându-ne la fericiții care se vălmăşeau să scape mai repede de formalitățile plictisitoare. Nu mai îndrăzneam nici să vorbim. De-abia din când în când îmi zvârleam ochii la Boiangiu, care îşi rodea furios şi abătut mustățile.
Un maior român intră repede, dând deoparte pe subofițerul german ce stătea în uşă. Era curier.
— Domnule maior, îi zisei, oprindu-l desperat. Uite, ne-au oprit aici ăştia, fiindcă n-avem permise... Te rog, intervino d-ta să ne lase să trecem!... Poate, că d-ta...
— Îmi pare rău, răspunse încurcat maiorul. N-am nicio putere... Aş face-o altfel cu dragă inimă...
Îmbulzeala se potoli încetul cu încetul. O femeie bătrână, cu vreo şapte legături cât ea de mari, fu cea din urmă...
— Ei, ce-i cu d-voastră?... Unde vă sunt biletele? ne întrebă atunci subofițerul frecându-şi mâinele.
— Uite ce este, domnule, răspunse Boiangiu. N-avem bilete. Am venit crezând că se poate plăti şi aici costul... Suntem nişte bieți demobilizați, nevestele ne-au rămas în Moldova şi vrem să ne ducem să le luăm... Vai de capul nostru...
Subofițerul ne cântări lung din ochi, chemă pe conducătorul trenului, pe care-l dojeni că nu ne-a arestat imediat, şi ne trimise cu un soldat să plătim la casă prețul biletelor, întreit... Ghişeul era tocmai lângă cordonul de soldați români. De-atâta vreme nu mai văzusem dorobanți, şi azi?... Ce-ar fi oare să mă arunc deodată dincolo de cordon, pe teritoriul românesc?... Când sunt la un pas de mântuire, mă

prăvălesc iar în prăpastie?... E îngrozitor!...
Odaia în care se făcea controlul bagajelor era acuma pustie. O masă murdară şi un telefon. Uşa ce dădea spre pământul românesc se zăvorise. Un bec electric atârna din tavan, plin de praf.
— Scoateți tot ce aveți prin buzunare! ne porunci subofițerul.
Vreo trei soldați ne-au cotrobăit prin gente, în vreme ce subofițerul ne cerceta cu de-amănuntul toate hârțuliile de prin buzunare.
— Mâine dimineață veți fi trimişi înapoi la Focşani, să vază acolo mai bine ce-i cu d-voastră! murmură neamțul, înapoindu-ne lucrurile. Până atunci, veți sta într-o baracă...
Dădu ordin unui soldat să ne călăuzească. Toată gara se stinsese. Întunericul apăsa greu. Bâjbâiam şi de-abia ne țineam pe urma soldatului.
Merserăm peste câmp, prin gropi şi şanțuri, vreo zece minute, până ce dădurăm de o baracă unde furăm primiți de o sentinelă. Înlăuntru mai erau o grămadă de oameni care dormeau pe duşumele: prizonieri ruşi, țărani, precupeți... Vântul se văita prin scândurile barăcii.
Era ora patru, şi sentinela ne spune că trenul spre Focşani pleacă la ora şapte. Încă trei ceasuri! Mă simțeam atât de istovit, parcă aş fi tras la jug. Groaza mă pătrunsese atât de mult, că nici n-o mai simțeam. Numai o nerăbdare mare mă chinuia. De ce trece vremea aşa de anevoie?
Uneori mi se părea un vis urât toată întâmplarea... Va să zică, toate au fost în zadar, toate, toate... îmi venea să-mi smulg părul de necaz că m-am luat după toanele lui Boiangiu. Lui, fireşte, ce-i pasă? Cel mult o să-l amendeze şi să-l trimită acasă... Dar eu, eu? De ce n-am fost eu mai prudent?... Acuma pe mine mă aşteaptă moartea... îmi adusei aminte că citeam în ziarele austriace cum că, începând de la cutare dată, toți cei ce vor fugi din armată

vor fi judecaţi sumar şi împuşcaţi imediat, spre a se pune capăt dezertărilor... Da, da, îmi aminteam limpede chiar nişte reportaje senzaţionale despre executarea câtorva nenorociţi... Pot eu oare să scap mai ieftin, eu, care trebuie să fiu încondeiat cumplit, de vreme ce fusesem ridicat cu ordine speciale... Şi toate acestea fiindcă m-am luat după capul altuia, în loc să-mi fi urmat planurile mele fără riscuri nefolositoare...
Acuma e de prisos orice părere de rău... Acuma s-a sfârşit... Cel puţin de s-ar isprăvi mai repede... Cât mai repede!
Dar ce greu trece vremea! Un minut... un secol...
Mă plimbam desperat prin baraca întunecoasă, împrejurul meu oamenii dormeau, suspinau prin somn, îşi întindeau oasele... Chiar şi Boiangiu descoperise un scaun fără spetează şi aţipi îndată... Fireşte. El ce pierde?
Dar oare de ce nu s-a mirat de loc subofiţerul când mi-a citit numele? S-ar putea să nu se ştie aici nimic de fuga mea? Sau poate sunt atât de mulţi fugari, încât nici nu-i pot ţine minte pe toţi?... Sau poate poliţia austriacilor n-are legături cu cea germană?... O, atunci înseamnă că norocul...
Copilării!... Iar mă agăţ de speranţe neroade... Iar?

6

La şapte veni un soldat să ne ducă înapoi la gară. Când ieşeam noi din baracă, trenul trecea.
— Acum iar mai aşteptăm... O, Doamne!
Pe peron, un ofiţer german ne privi bănuitor şi schimbă câteva vorbe cu soldatul.
— Să-i păziţi bine, că sunt primejdioşi! strigă ofiţerul,

încruntat.
Furăm lăsaţi în odaia de control, singuri. Doar alături se plictisea un militar printre nişte registre unsuroase.
Aşteptarăm vreo două ore, apoi veni un subofiţer care vorbea bine româneşte.
— Cu mine mergeţi la Focşani... Plecăm la nouă, cu trenul de apă...
Boiangiu îmi spuse că trenul de apă e o locomotivă şi un vagon cu butoaie în care se aduce apă de la Focşani.
Trenul de apă însă trecu în goană prin gară tocmai când subofiţerul lipsea. A venit mai târziu şi a făcut gălăgie mare, că asta-i obrăznicie, că trebuia să-l aştepte maşinistul, că el nu permite d-astea... Pe urmă ne-a zis împăciuitor:
— Nu-i nimic... Plecăm la unu cu cellalt tren de apă...
Se împlineau douăzeci şi patru de ore de când nu mâncasem nimic. În minte frământam mereu crâmpeiul de nădejde: ce-ar fi dacă nemţii n-ar şti nimic?... Şi fiindcă nimeni dintre cei de-aci nu-mi făcuse nici măcar o aluzie cât de slabă, speranţa mea se întărea, se umfla... Cine ştie? Poate că Dumnezeu n-are să mă lase!...
Era vorba însă, chiar în cazul acesta, să găsesc o explicaţie plauzibilă: de ce am încercat să trec fără permis? Cine n-are nimic pe conştiinţă poate să ceară voie şi... poate că i se dă... Cel puţin aşa este regula generală... Atunci de ce încercarea clandestină? Ce motiv m-a îndemnat să încerc o trecere neîngăduită?...
îmi chinuiam creierii şi nu găseam nimic. O minciună isteaţă, potrivită m-ar putea scăpa, dacă... Fireşte, dacă nici la Focşani nu vor şti nimic despre pricina cea adevărată care m-a pus pe fugă... Fireşte...
Spre amiazi ne pomenirăm iarăşi cu subofiţerul de azi-noapte, şi mai ursuz.
— Scoateţi încă o dată tot din buzunare! bufni dânsul.
Ne puse apoi să scoatem şi ghetele, să ne dezbrăcăm până la

piele. Căută prin toate tiviturile hainelor, prin căptuşeala încălţămintelor... Şi pe urmă adună tot ce aveam în buzunare şi le puse într-un plic galben. Vrui să protestez, dar mă opri cu un gest:
— Dacă te întovărăşeşti cu asemenea indivizi, suferă şi d-ta urmările! îmi zise aruncând o privire ucigătoare lui Boiangiu.
Va să zică, Boiangiu e vinovatul? Atunci aici într-adevăr nu se ştie nimic despre mine. Trebuia să mă încredinţez mai bine. Întrebai pe militarul din odăiţa de-alături:
— Mă rog, adică de ce ne învinovăţiţi de suntem trataţi cu atâta asprime?
— Apoi dacă nu vă astâmpăraţi şi vă apucaţi de spionaj? mormăi dânsul cu dispreţ. Credeţi că noi suntem proşti?
Îmi păli iar nădejdea. Dacă-i vorba de spionaj, atunci vor face cercetări mai întinse, şi atunci nu se mai poate să nu afle tot... Degeaba mă încânt cu deşertăciuni. Soarta mea e pecetluită. Nu mai e nicio scăpare...
Uşa care dădea în partea românească era zăvorită pe dinăuntru. Mă rezemai cu spatele în dreptul clanţei şi trăsei încet zăvorul. Trebuie să mai încerc o dată să fug, orice s-ar întâmpla. Când va ieşi militarul afară, mă voi strecura binişor pe uşă şi... îi spusei şi lui Boiangiu ce vreau să fac.
— Încearcă, răspunse dânsul, dar bagă de seamă că ai noştri sunt în stare să te dea iar pe mâna nemţilor!... D-ta nu ai avut a face cu laşitatea autorităţilor noastre... E de ajuns să se strâmbe un căprar neamţ la ei, ca să se arunce toţi cu burta la pământ...
Avea dreptate. Când toată ţara e la cheremul lor, cum ar îndrăzni cineva să mă apere făţiş?... Mai bine să mă potolesc. De ce să-mi tai singur toate punţile, când norocul încă nu m-a părăsit?
Trenul de apă plecă iarăşi, şi însoţitorul nostru iar sosi târziu.

— Să-i ia mama dracului! făcu neamțul. Plecăm cu trenul de persoane peste câteva ceasuri... Nu-i nimic...
Peste un ceas, trase în gară un tren nesfârşit, plin de demobilizați. Subofițerul veni gâfâind.
— Mergem chiar acum... Ne cățărăm cum vom putea... Vreau să pot petrece şi eu nițel în oraş, să profit de ocazie...
Mă bucurai ca şi când m-ar fi dus la mântuire. Nimic nu e mai chinuitor ca nesiguranța.
Ostaşi gorjeni ne-au făcut loc şi nouă. Ne compătimeau. Între dânşii parcă mă simțeam mai bine. Speranțe vagi mi se încuibară iarăşi în suflet.
Trenul se urni scârțâind.
— D-voastră lucrați împreună cu austriacii? întrebai deodată pe germanul care ne însoțea.
Nu mă mai putusem stăpâni. Voiam să aflu dacă nu nădăjduim zadarnic.
— Noi nu lucrăm cu austriacii, noi poruncim austriacilor, răspunse subofițerul cu trufie, întinzând gâtul.
Soldații demobilizați cântau, chiuiau...
Trebui să fac sforțări să nu mă amestec şi eu în bucuria lor...

7

— Stați puțin, că mai am doi clienți, ne zise însoțitorul, când coborârăm în gara Focşani, şi se întoarse într-o clipă cu doi turci jigăriți şi speriați, pe care-i dăduse jos dintr-alt vagon. Sunt nişte foşti internați şi trebuie să-i predau comenduirei austriace de aici, adăugă subofițerul. Dar nu vom zăbovi mult. Doar îi dau în primire şi ne urmăm calea...

Asta înseamnă nouă clipe de primejdie.
Cum se nemereşte de trebuie să ne abatem tocmai pe la austriaci? De-abia îmi înfiripasem nădejdea, şi iată-mă iarăşi în vârtejul ameninţării. Mă uitam cu ură la bieţii turci care veneau în urma^noastră tândălind ca nişte mânji flămânzi...
Intrarăm într-o curte largă. Dintr-o fereastră un strajameşter mustăcios întâmpină prieteneşte pe subofiţerul nostru, care-i întinse nişte hârtii...
— Pe ceilalţi nu-i laşi aici? strigă strajameşterul râzând.
— Nu se poate... Ce-i mai de preţ păstrăm noi, răspunse neamţul nu mai puţin spiritual.
Mi se ridică o piatră de moară de pe inimă când ne văzurăm iar în uliţă.
— Noi mergem la comandatură? întrebai pe subofiţer.
— Nu, nu... Eu vă dau în primire la poliţia politică... Acolo se va hotărî unde vă trimite pe urmă...
Poliţia politică era, fireşte, o numire mai subţire a poliţiei secrete, instalată la întâiul etaj al unei case bătrâneşti. Găsirăm numai doi copişti militari, care de-abia catadicsiră să ne primească. Însoţitorul nostru o şterse îndată, grăbit să tragă o beţie înainte de a se întoarce la slujbă.
Era devreme încă. Trebuia să aşteptăm pe şeful poliţiei, care nu obişnuia să vie decât pe la cinci. Copiştii ne dădură voie să stăm în biroul lor şi chiar să stăm jos pe scaune... Peste câteva minute însă veni un plutonier, se uită urât la noi, întrebă ceva pe un copist şi apoi deodată se răsti:
— Afară, afară! Aici nu ne trebuie asemenea indivizi! Aşteptaţi în coridor!... Asta-i acuma, să vă dăm şi fotoliuri!...
Ieşirăm plouaţi. În coridor găsirăm un civil care fuma pe ascuns, împrăştiind fumul cu mâinile ca să nu se vază. Era tălmaciul, un ovrei slăbuţ, umil, necăjit. Ne descusu: de unde ne-au adus, pentru ce, cum, cine? Părea o fire curioasă. Ne-am plâns de pacostea ce-a dat peste noi şi el

ne-a compătimit:
— Ce-are a face... Necazurile-s pentru oameni... Că doar n-ați omorât pe nimeni, ce Dumnezeu!... O să vă dea o amendă bună, şi gata... De altfel, avem un şef foarte cumsecade... Norocul d-voastră...
Pe urmă ni se plânse şi dânsul cât rabdă şi înghite, dar n-are ce face, că dacă n-ar fi aici, l-ar lua la corvoadă. Şi are mulți copii şi sărăcie mai multă...
Nenorociții şi năpăstuiții se compătimesc totdeauna, fiindcă simt suferința aproapelui.
Veni şeful... Trecu pe lângă noi, ca şi când nici n-am fi existat. Era gras şi îmbrobonat de sudoare, într-o uniformă strimtă, cu capul rotund şi pleşuv ca un glob de lemn.
— Acuşi vă vine rândul... Aveți numai răbdare! ne şopti tălmaciul. Întâi să iscălească hârtiile.
Într-adevăr, peste un sfert de ceas, tălmaciul mă chemă.
— E om bun şi azi e în toane bune, îmi şopti introducându-mă.
Şeful desfăcuse plicul în care fuseseră strânse lucrurile mele din buzunare şi răsfoia prin hârțulii. Mă chemă mai aproape. Avea în mână tocmai filele ce-mi rămăseseră de când încercasem să-mi omor vremea scriind în muzeul lui Stelian.
— Ce-i asta? întrebă arătându-mi o foaie.
— Un început dintr-o povestire ce am vrut s-o scriu... Am obiceiul să umblu veşnic cu hârtii de scris în buzunar...
Dădu peste altă filă scrisă.
— Dar asta?
Înghețai. Era ciorna scrisorii pe care vrusem s-o trimit prietenului la Iaşi. Dacă ştie româneşte şi o citeşte, sunt pierdut... Dar nu ezitai nicio clipă.
— E urmarea povestirei, zisei fără zăbavă.
Nu pricepea româneşte şi nici nu încercă să citească. Trecu înainte. File albe, numai albe... Le puse la o parte. Apoi

caută în portofoliu.
— De ce ai încercat d-ta să treci în Moldova fără permis? îmi zise apoi brusc, privindu-mă drept în față.
Avea ochii cercetători şi pătrunzători, deşi păreau puțin somnoroşi. Simțeam că o clipă de şovăire îmi poate fi fatală. Asta-i clipa hotărâtoare... Şi deodată mă pomenii vorbind liniştit, cu o siguranță care mă uimea pe mine însumi:
— Eu, domnule, sunt un fel de gazetar-poet... De altfel, din hârtiile mele se vede... (Şeful puse mâna pe cartea mea de legitimație). Meseria mea e literatura. Dar acuma am vrut să încerc o lovitură jurnalistică. Ştiți, desigur, că Parlamentul de la Iaşi are să se ocupe zilele acestea cu darea în judecată a fostului guvern... Iată momentul, mi-am zis. Ceva impresii vii, culese la fața locului, ar putea face senzație. Şi atunci m-am hotărât să plec...
— Pentru ce n-ai cerut permis? Ți s-ar fi dat! întrerupse polițistul.
— N-am cerut, fiindcă s-au cerut mereu din partea ziarului şi mi s-a părut că ar fi însemnat un abuz să mai viu şi eu... De altfel, la Bucureşti se spunea că autoritățile germane de la Mărăşeşti au dreptul să libereze permise de trecere pentru câteva zile, în cazuri excepționale...
— Te înşeli... Nu au asemenea autorizație...
— Iată ce nu ştiam... Pe urmă, mărturisesc, nu voiam să ştie nici directorul ziarului. Voiam să-i fac o surpriză... Am plecat deci cu bilet până la Râmnicul-Sărat, fiind hotărât să urmez călătoria fără bilet, să plătesc costul ulterior la Mărăşeşti, să obțin îngăduința să trec şi să dau lovitura... în loc de lovitura aceasta inofensivă, însă, m-am pomenit arestat şi adus aici cine ştie sub ce învinuire...
Minciuna, minciuna salvatoare, pentru care-mi rosesem creierii atâtea ceasuri în zadar, iată-o, trântită brusc, inspirată parcă de un înger păzitor!... Vedeam pe fața şefului că minciuna a prins. Când a auzit de darea în judecată a

fostului guvern, a zâmbit chiar mulțumit... Politica orbește chiar pe un polițist! Credea ce-i spuneam. Simțeam aceasta din felul cum asculta, din întreruperile lui...
— Foarte rău ai făcut că te-ai expus la neplăceri inevitabile, zise dânsul apăsând butonul soneriei. Acuma nu sunt vremuri de lovituri gazetărești!...
Plutonierul, care ne gonise din biroul copiștilor, intră.
— Întreabă la București dacă acest domn mai este gazetar, zise șeful dându-i cartea mea de legitimație. Te expui astfel la tot soiul de bănuieli, urmă apoi, după ce dispăru plutonierul. Să zici bogdaproste dacă vei scăpa cu o amendă grea...
Începu să scrie procesul-verbal...
Era lămurit că nici aici nu se știa despre fuga mea. Se vede că fiecare dintre cutropitori lucrează cu poliția-i proprie, fără concursul celorlalți. Altfel ar fi peste putință să nu aibă de loc cunoștință... Dar primejdia cea mare totuși acuma e în toi. Dacă șeful cheamă pe tălmaci să citească filele, dă peste ciorna nenorocită și află tot... Cum am uitat-o, de ce n-am aruncat-o? Se vede că un blestem mă urmărește de aproape... Plutonierul vorbește la telefon cu București. Acolo desigur se vor interesa, vor afla că am fugit din mâinele ungurilor... Numai printr-o minune s-ar putea întoarce lucrurile în bine...
Tocmai când mă gândeam astfel, veni plutonierul.
— București ocupat!
— Încearcă mai târziu!
Minunea ar f i dacă s-ar f i stricat de tot comunicația.
Dar prea multe minuni râvnesc... Ca și când Dumnezeu numai grija mea ar avea-o în lumea aceasta.
Iscălii procesul-verbal și ieșii. Tălmaciul chema tocmai pe Boiangiu. Dintr-o fulgerare, șoptii ovreiului:
— la seama, te rog din suflet, dacă te-o pune să citești hârtiile mele... E o scrisoare, o ciornă, între ele... Să-i spui

că-i urmarea la o poveste începută pe fila întâi... Te rog! Nu mă lăsa!
— Am înțeles, murmură tălmaciul. Fii liniştit!
Din partea aceasta m-aş fi liniştit, dar telefonul cu Bucureştii!... Aşteptam în coridor, plimbându-mă fără încetare şi fără rost, simțind cum un spin de spaimă mi se înfige în inimă din ce în ce mai dureros. Deodată, auzii soneria telefonului. Mă rezemai de uşă, să ascult, să-mi aflu osânda cu o clipă mai devreme. Glasul plutonierului, aspru, zbârnâia desluşit:
— Bucureşti... Da... Aici poliția politică Focşani... (Nu înțelesei câteva vorbe, pe urmă, iarăşi, foarte limpede:) însemnați, vă rog: Remus... Lunceanu... Lunceanu... Da... Dacă mai este gazetar... E deținut aici... Bine... Mulțumesc...
Peste două clipe plutonierul iese grăbit. Îl întrebai:
— A venit vreun răspuns de la Bucureşti?
— Încă nu... Trebuie să se intereseze... De-abia în două ceasuri o să ne comunice rezultatul...
Două ceasuri!... Două veacuri...
Şi Boiangiu nu mai isprăvea... Stăteam cu ceasul în mână şi mi se părea că minutarele aleargă nebuneşte. De ce trece vremea acuma aşa de repede?... Dacă aş izbuti să scap de aici înainte de-a veni răspunsul... Dacă... Dacă...
Tălmaciul veni, într-un târziu, strălucitor:
— O să fie bine... Poftim înlăuntru!
Mai era încă un ceas până să vie răspunsul de la Bucureşti...
În biroul şefului, Boiangiu îşi strângea lucrurile.
— Uite şi pe ale d-tale! îmi zise polițistul. Numărați-vă banii... Să nu vă lipsească nimic, căci pe urmă nu mai primesc reclamații... Aşa... Acum veți fi conduşi la închisoare, iar mâine dimineață veți merge la comandatură, unde vi se va aplica o amendă severă ca să vă învățați minte

altădată să mai încercați a trece peste regulamentele noastre...
Mâine dimineață! Va să zică, după ce va fi venit răspunsul... Va să zică, nu mai e scăpare...
Şi deodată începui stăruitor:
— Ar fi păcat să fim ținuți în închisoare o noapte întreagă pentru o vină atât de mică... Gândiți-vă că nu suntem derbedei. Am greşit, ne pedepsiți. Plătim amenda ce credeți că trebuie să ne-o aplicați. Dar de ce să ne mai aruncați şi în temniță, să ne chinuiți?...
Şeful parcă se zăpăci o clipă.
— Regret şi eu, dar n-am încotro... Eu nu pot să vă pedepsesc. Asta-i treaba comandaturii.
— Cu toate acestea, dacă ați vrea, ați găsi un mijloc. Sunt sigur... Gândiți-vă că suntem oameni şi...
— Bine, dar acuma e prea târziu, chiar dacă aş vrea să vă ajut... Comandatura e închisă...
— Cu puțină bunăvoință s-ar putea totuşi găsi o modalitate să ne scăpați de ruşinea unei nopți de închisoare. Destul că am petrecut o noapte într-o baracă...
— În sfârşit, să încerc... Deşi nu cred...
Se înmuiase. Trecu în odaia plutonierului şi învârti telefonul. Îl auzirăm cum ceru comandatura. Nu răspunse.
— Am ştiut, strigă dânsul spre odaia unde eram noi cu tălmaciul care ne făcea mereu semne că am avut noroc şi care-mi şopti că nici nu l-a pus să citească hârtiile de care-i vorbisem.
Şeful ceru popota ofițerilor şi chemă pe un căpitan.
— Alo!... Domnule căpitane, uite ce te rog... Am aici doi oameni cărora aş vrea să le dau drumul... Le-am făcut formele... Eu aş propune o amendă de câte cincizeci lei... Da, atunci încasez eu, iar mâine trimit banii împreună cu hârtiile... Da, foarte bine!... Petrecere bună!... Mulțumesc... Noi mai avem de lucru aici...

Veni zâmbind.
— Vreți să plătiți câte cincizeci de lei?
— Oricât, domnule, numai să scăpăm de închisoare...
— Vi se va da chitanță, şi apoi chiar mâine vă cărăbăniți de-aici, înapoi la Bucureşti... Ați înțeles?... Dar nu cu trenul, fiindcă n-aveți permise... Pe jos, cu căruța, cum puteți... Poimâine să nu vă mai prind pe-aici, că-i rău!...
Acuma putea să sporovăiască. Bine că am hălăduit... Numai răspunsul de la Bucureşti să nu se întâmple să sosească până ne face chitanțele... Mai este un sfert de oră... Şi cât mocoşeşte copistul... Domnule... domnule... te rugăm... Slavă Domnului!...
— Mare noroc ați avut, spun drept! zise tălmaciul. Da-i şeful om bun... Norocul dvs....
— Ai fost om de inimă, domnule, îi răspunsei fericit. Îți rămânem recunoscători... Vrei să bem o bere împreună, după masă? Vrei, domnule?
— Schaefer, completă dânsul. Cu plăcere... Nu vă închipuiți cât mă bucur şi eu c-ați scăpat bine şi repede... Zău aşa!...
Alergarăm pe scară ca nişte năuci. Când ajunserăm în stradă ne făcurăm cruce amândoi deodată.
— Uf, Boiangiule, prin ce-am trecut! oftai uşurat şi cu puțină imputare.

8

Ne-am repezit de-a dreptul la un birt. Eram morți de foame. Mâncam cu lăcomie, ne uitam unul la altul, zâmbeam într-una şi ne citeam în ochi bucuria.
— Am scăpat! O, Doamne, am scăpat! ne spuneau privirile.

Şi Boiangiu îmi mărturisi că m-a crezut pierdut. Chinuri ca cele de aseară până acuma n-a mai îndurat niciodată. Desperarea mea tăcută îi zdrobea conştiinţa. Se simţea mai vinovat ca cel din urmă criminal, fiindcă el mă vârâse în riscul acesta. Şi mai ales tăcerea mea îl chinuia. Dacă l-aş fi ocărât, dacă l-aş fi înjurat sau măcar dacă i-aş fi făcut vreo imputare, parcă tot s-ar mai fi răcorit. Dar eu tăcusem într-una... Şi tăcerea, în clipele tragice când se hotărăşte viaţa omului, e cea mai cumplită acuzare.
Tălmaciul veni mai târziu, dar nu se aşează la masa noastră. Când isprăvirăm masa, se luă după noi. Ne duse într-o stradă mai dosnică şi acolo mă trase deoparte.
— Ştiţi că a venit răspunsul de la Bucureşti? îmi zise posomorit.
— Da?
— Poate nici cinci minute după ce aţi plecat d-voastră
— Ei, şi?!
— Spune că, adevărat, sunteţi jurnalist, dar că aveţi o încurcătură mare cu ungurii...
— Şi ce-a spus şeful d-tale?
— Şeful meu e foarte cumsecade. A zis că asta nu-l priveşte pe dumnealui, că asta-i treaba austriacilor...
— Va să zică, nu-i nicio primejdie?
— Asta nu pot să ştiu. Şeful era azi în toane bune. Poate că până mâine se răzgândeşte. De, îţi închipui şi d-ta, oricât... De aceea voiam să-ţi spun să rămâneţi aici noaptea asta, până mâine n-o să vă supere nimeni. Dar mâine să plecaţi cât mai devreme, să nu se întâmple ceva... Paza bună fereşte primejdia rea, vorba ceea... Pe urmă iarăşi zic să nu te întorci cumva la* Bucureşti, că imediat te înhaţă ungurii. Ascunde-te şi d-ta prin Buzău sau la Ploeşti, până vom scăpa de dânşii, că doar nu vor sta nici ei cât bolovanii pe-aici...
— Domnule Schaefer, eşti un om de treabă. Nu ştiu cum să-

ți mulțumesc... Sunt sărac şi eu... Dar crede-mă că nu te voi uita niciodată...
Îi strecurai câțiva lei. Îi primi ruşinat.
— Vai de noi, domnule Lunceanu, atâta pot să zic şi eu! murmură dânsul umil şi plângător. Vai de noi, zău aşa!...

Catastrofa

1

— Ei, Boiangiule, acuma e rândul d-tale! îi zisei după ce dispăru tălmaciul.
Tovarăşul clipi aprig, hotărât.
— M-am învățat minte. De-acu lasă pe mine!
Dormirăm noaptea aceea la un cismar, tovarăş bun de-al lui Boiangiu. Vreo zece proletari veniră să ne ție de urât, să discute teorii socialiste şi să ne dea povețe bune cum să trecem cât mai uşor. Nenumărate planuri au fost dezbătute, dar niciunul nu ni se mai părea destul de sigur. Trebuia ceva mai bun, ceva fără primejdie...
în mijlocul discuțiilor mi-am adus aminte că în Focşani am un prieten, om cu mare trecere. Cismarul mă duse a doua zi de dimineață la dânsul.
— Bine-ai făcut c-ai venit! îmi zise prietenul. Cred că am şi găsit mijlocul... Haidem îndată!
Mă însoți la biroul ofițerilor români, care funcționa aici ca să

uşureze trecerea demobilizaţilor în teritoriul ocupat. Mă prezintă colonelului şi-i povesti repede toată păţania mea. Colonelul, scurt şi vânjos, foarte roşu la faţă şi cu multă bunătate în privire, murmură mişcat:
— Te trecem, te trecem, fii liniştit! Nu te lăsăm noi în mâinile ungurilor! Vă pun în legătură cu căpitanul Georgescu, băiat plin de inimă. Am mai trecut noi şi câţiva ofiţeri italieni, fugiţi din captivitatea austriacă... Dar, ştiţi, eu, ca preşedintele comisiunii, nu pot să mă amestec direct. Astea le fac băieţii. Chiar dacă s-ar întâmpla un caz, care nu se poate întâmpla, să-i prinză nemţii, răspunderea nu cade asupra întregei comisiuni... Ce vreţi, aşa am ajuns azi... Poate că Dumnezeu nu ne va lăsa multă vreme sub călcâiul duşman.
Căpitanul Georgescu era foarte tânăr, cu o mustăcioară neagră. Nu stătu pe gânduri nicio clipă. Sări cu entuziasm:
— Mergem, domnule... Chiar mâine plec la Tecuci cu automobilul să iau de la gară pe maiorul Cazacu... Să fii la ora şase acasă la mine, în strada...

2

La cinci băteam la uşa căpitanului.
— Eşti grăbit, ai? mă întâmpină ofiţerul cu un surâs prietenesc.
— Îmi arde pământul sub picioare, căpitane... De două săptămâni trăiesc într-o groază continuă.
Chemă ordonanţa. Îmi aduse o tunică soldăţească, o şapcă, o manta.
— Te îmbrac ordonanţă şi te pun lângă şofer... Bine că eşti

neras... Asta se potriveşte tocmai bine... Nu-i nimic că hainele nu-ți vin. Eşti mai în notă... Pantalonii nici nu-i nevoie să-i schimbi. Îți acoperi picioarele cu mantaua până ce trecem de barieră. De altfel, automobilul nici nu opreşte, aşa că să-ți iasă din cap orice frică...
Mă privii într-o oglindă. Îmi veni să râd.
— Parcă suntem în romane de senzație, zisei domol.
— În orice caz, mai bine să fii ordonanța mea câteva minute decât să zaci în vreo temniță ungurească câțiva ani. Ce să facem dacă ne-a bătut Dumnezeu?... Dar toate astea-s trecătoare... Nu mai e mult... Sunt pe ducă! O să fie o prăbuşire cum nu s-a mai pomenit de când e lumea...
îi sticleau ochii. Atâta încredere nu mai văzusem, şi atâta siguranță. Mă simțeam mic şi păcătos în fața acestui credincios hotărât. Noi, cei de sub jug, n-am avut niciodată nădejdi atât de convinse. Noi credeam cu teamă şi îngrijorare, credeam spre a ne înfrumuseța căderea şi mai cu seamă pentru a ne uşura sufletul...
O cafea, o țigară, câteva vorbe simple şi amicale, pe urmă:
— Ei, acuma putem pleca! zise căpitanul, scurt.
Automobilul porni... Iată-ne pe şoseaua dreaptă, netedă, mâncând pământul!...
Încrederea mare este ca şi credința oarbă: oțeleşte sufletul şi mută din loc munții. Nici urmă de temere în inima mea, parcă mi-ar fi luat cu mâna orice grije. Glasul căpitanului e ca o sabie tăioasă şi ocrotitoare. Acuma înțeleg cum pot alerga soldații în gura morții, fără şovăire, sub chemarea unei voințe vii.
— Ia seama, suntem pe pământ istoric şi glorios, îngrăşat de sânge de eroi! îmi strigă ofițerul. Uite tranşeele!...
În față câmpia se înfunda într-o perdea de dealuri îndepărtate. Munții albăstreau în stânga, în zare, iar pe mâna dreaptă şesul se pierdea presărat cu pomi, brăzdat cu linii de copaci cari însemnau drumuri şi ape. Ne apropiam

de Putna, care şerpuia nevăzută încă, în albia-i tăiată adânc... Automobilul îşi încetini mersul. Şoseaua era plină de răni de-abia vindecate. De jur împrejur, frământat de gropi nenumărate, ca nişte sfâşieturi însângerate, câmpul dormea sălbăticit, copleşit de buruieni şi mărăcini, zdrobit de suferinţe.

— Aici erau tranşeele nemţeşti... Poziţiile bateriilor le-am lăsat în urmă... A, uite colo una, aproape astupată...

Trecem podul de-abia reparat de peste Putna. Tremura sub greutatea maşinii. Pe malul drept şanţurile adânci erau părăginite.

— D-aci au pornit nemţii la atac... Astea au fost poziţiile iniţiale... Au trecut râul noaptea, sub ocrotirea întunericului şi a artileriei, să ne surprindă... Uite şi tranşeele noastre, pe cellalt ţărm... Foarte bine mascate...

Nu vedeam nimic. De-abia când am ajuns în dreptul lor, am descoperit şanţurile pitite printre ondulările malului... în dreapta însă, ceva mai departe, o ruină uriaşă, zdrenţuită, îşi plângea jalea spre cerul limpede al dimineţii. Căpitanul îmi ghici gândul.

— Fabrica de zahăr... Au bombardat-o şi au distrus-o când şi-au dat seama că au pierdut bătălia... Răzbunarea lor!

De la şanţurile de pe mal alergau înapoi brazde în zigzag, uşoare. Arborii ce însoţeau şoseaua erau sfârtecaţi. Numai ici-colea câte o cruce timidă.

— Nemţii şi-au adunat morţii şi i-au îngropat pe urmă în cimitire speciale. Altminteri, crucile ar fi mai dese... Ai noştri n-au putut ţine piept aici fiindcă, dincolo de podul căii ferate, ruşii au fugit din luptă şi ne-au descoperit spatele...

Încrucişăm drumul-de-fier. Cantonul e prăbuşit, numai hornul stă drept, sfidător. Copacii sunt mai deşi. Şoseaua şerpuieşte printre grădini, apoi deodată iar se întinde ca o panglică cenuşie.

— Acuma trecem pe unde au fost opriţi... Mărăşeştii! zise

căpitanul cu un glas moale, mişcat.
Mi se strânse puţin inima. Sirena automobilului începu să tutuie. Uite baraca în care am petrecut ceasurile cele grozave! O barieră închide calea... Un soldat neamţ alergă să facă drum. Îmi trag şapca mai pe ochi puţin. E sentinela cu care stătusem de vorbă ieri noapte. Nu-i văzusem faţa bine... O, e bătrân, miliţian. Salută foarte respectuos. Dar sirena sună într-una... Ea vreo sută de paşi, altă barieră; alt german o dă la o parte şi stă ţeapăn, cu mâna la cozoroc... încă una... Maşina trece în goană nebună... Un dorobanţ se arată cu arma la umăr. Suntem la bariera românească...
— Opreşte! strigă şoferului căpitanul şi comunică un ordin sentinelei.
Ochii mi se umplură de lacrămi. Îmi venea să ţip de bucurie. Aş fi vrut să spun o vorbă de mulţumire ofiţerului. Dar simţeam că glasul mi-e înecat de emoţie. Mă uitai înapoi. Câtă suferinţă am lăsat în urmă!
— Ei, eşti mulţumit? zise căpitanul cu un râs cald. Acuma să mai poftească cineva să te prindă!

3

Aproape o zi întreagă fusesem în gara Mărăşeşti, şi totuşi nu putusem vedea nimic în afară de odaia în care îmi cântăream desperarea.
Automobilul făcu un ocol şi ajunse tocmai în dosul clădirii gării. Pe peron nemţii leneveau, căscau, întocmai ca acum două zile. Uite subofiţerul care-mi făcuse percheziţiile, uite-l şi pe cel ce m-a însoţit înapoi la Focşani... Se uită lung la maşina care aleargă veselă şi nepăsătoare. O îngrămădire de

cruci albe, îngrădite cu sârmă ghimpată, se află chiar lângă gară. Şoseaua se strecoară printre mormane de ruine. Nicio casă nu e întreagă... Pe aici a trecut furia războiului... Viaţa însă începe să-şi croiască drum. Printre dărâmături se deschid dughene cu de-ale mâncării, oameni mulţi se frământă să înnoade iar firul acolo unde l-a rupt războiul...
În mijlocul câmpului oprim şi leapăd hainele salvatoare...
Douăzeci de minute... Tecuci!...
Sunt uluit. Parc-aş fi coborât într-o lume nouă... Sărăcia şi suferinţa îşi arată rănile la fiece pas, dar oamenii, oamenii, ca şi când ar fi mai mândri... Dincolo umblam mereu cu capul plecat, vorbeam numai în şoapte, ne strecuram ca să nu facem nici umbră, nici zgomot. Cleştele vrăjmaş a îngălbenit feţele, a umilit sufletele, a zdrobit mândriile... Aici toţi au privirea dreaptă şi sfidătoare, toţi au glasul cald şi înălţat, şi toţi sunt români...
Cum schimbă împrejurările pe oameni! Şi ce repede!...
Întâlnim pe maiorul Cazacu, care-mi strânge mâna cu putere, zicându-mi:
— Aici eşti acasă! Bine-ai venit!
Pe urmă iată-mă în trenul lung, cu geamurile sparte, cu vagoanele hodorogite, înfăţişând suferinţele uriaşe ale unui popor viteaz, răstignit în aşteptarea învierii mântuitoare... Stăteam în fereastra compartimentului îmbrăţişând cu ochii pământul ce se mlădia în goana trenului...
Se face seară când ajungem la Iaşi... Oraşul, însemnat prin mii de lumini electrice, îmbie o panoramă duioasă de basmuri...
Pretutindeni, oamenii în uniforme milităreşti, tocite sau mai bune; chiar şi femei multe umblă în haine făcute din stofe de uniformă... Parcă toată lumea aceasta a luptat, a suferit şi nădăjduieşte împreună, într-un singur gând.
„Aici sunt acasă!" îmi zic cutropit de emoţie, rotindu-mi privirea în toate părţile.

4

A doua zi întâlnii câțiva din prietenii pribegi... M-au înconjurat şi m-au copleşit cu întrebări... Amănuntele cele mai neînsemnate, din viața de dincolo, îi interesau. O parte din sufletul tuturor rămăsese doar acolo...

Zeci de inşi m-au descusut şi tuturor a trebuit să le povestesc din fir în păr toată viața mea petrecută sub apăsarea duşmană, căci dintr-însa înțelegeau lesne viața tuturor. Şi toți ziceau la sfârşit:

— Mult ați suferit... Poate chiar mai mult ca noi... Şi când te gândeşti că aici ați fost ocăriți şi priviți ca spioni şi trădători!...

Zâmbeam. Îmi aduceam aminte clipa când mi s-a spus că m-a înjurat Iorga, durerea aceea cumplită, cea mai cumplită... Acuma, aici, după toate zilele înfricoşătoare, prin care m-am târât, simțeam limpede că, dintre toate suferințele, aceea a fost cea mai ucigătoare. Şi-mi ziceam că mai bucuros aş muri decât s-o mai îndur vreodată...

Mi se părea totuşi că în sufletul celor mulți roade o amărăciune grea, abia stăpânită. Prin zâmbetele ce voiau să fie vesele parcă străbătea o jale mare, jalea speranțelor sfărâmate, peste care s-a aşternut o resemnare usturătoare.

Au trecut multe zile până ce m-am aşezat în lumea aceasta, atât de nouă pentru noi, cei oropsiți. Şi cu cât mă potriveam mai mult, cu atât descopeream mai lămurit resemnarea aceea înfricoşătoare. Mulțimea părea ca omul care a scăpat dintr-o primejdie mare, gol, prăpădit, zdrelit, şi care nu se mai gândeşte decât să-şi ducă viața înainte, oricum, numai să trăiască. Pumnul duşman părea că şi aici apasă în

văzduh şi împovărează inimile. Pretutindeni o alergare disperată după permisele care să îngăduie oamenilor să meargă acasă. Dincolo ne revoltam când auzeam câte umilințe se impun celor ce vin, şi strângeam pumnii, şi scrâşneam dinții. Aici parcă nu se mai sinchiseau de d-astea. S-ajungă acasă cât mai curând, asta era tot ce mai doreau. Pe urmă, fie ce-o fi... Gurile mai zbierau încredere, dar sufletele parcă n-o mai simțeau... Mândria rămăsese pe fețele tuturor, în inimi însă se încuibase amărăciunea, nedumerirea...

Suntem la fel cu toții, îmi ziceam aproape ruşinat. Se întâmplă aici aproape întocmai ceea ce s-a petrecut când au venit nemții: s-au schimbat oamenii de azi pe mâine. Istoria noastră de umilinți şi imputări veşnice ne-a înmuiat firea, ne-a îndoit spinarea. La noi invaziile au fost evenimente obişnuite. Oamenii au fost nevoiți să se dea când cu turcii, când cu grecii, când cu ruşii... Azi era unul mai tare, mâine cellalt. Şi veşnic am fost împărțiți în tabere: o parte cu unii, alta cu alții. Când rămâneam singuri, ne uneam parcă numai pentru a ne despărți iarăşi când veneau noi cutropitori... Istoria formează popoarele după chipul şi asemănarea ei. Ce să facem dacă istoria ne-a fost mamă vitregă?...

Puțini erau cei cu credința dârză, neînduplecată, dreaptă ca luminarea, cei cu încrederea şi-n gură, şi-n inimă deopotrivă de fierbinte. Pasiunea acestora însă era atât de puternică, încât umplea tot cuprinsul țării, trecea peste hotare. O respirai pretutindeni şi simțeai că-i aşa de vie, că o singură scânteie poate s-o aprindă, s-o facă să fâlfâie iar, uriaşă, chiar în inimile care azi sunt obosite de suferință. Numai ceasul izbăvirii să vie mai curând...

5

Ceasul se apropia de altfel repede. Colosul de fier gâfâia sub loviturile grele. Acum câteva luni bombardau Parisul cu tunul – minune; alergau îmbătați de speranțe spre inima lumii; azi se zvârcoleau din ce în ce mai convulsiv; sângerează din mii de răni, se prăbuşesc văzând cu ochii...

Ce bine mă simțeam aici! Uitasem toate suferințele celor doi ani, toate primejdiile. Aici mi se părea că libertatea se răsfață în aer. Mă miram de cei ce se plângeau, cu toate că baionetele duşmane nu se vedeau. Aici puteai să-ți arăți cel puțin nădejdea, să te mândreşti cu ea, s-o alinți... Aici îți dădeai seama că eşti acasă, în țara ta... Şi ce mare mângâiere e simțământul acesta! Ceia ce n-au îndurat ocrotirea vrăjmaşului nici nu pot pricepe...

Gazetele nu puteau spune mai nimic. Amenințarea de peste Şiret le înăbuşea glasul. Dar veştile bune veneau pe aripile vântului, pătrundeau în toate casele pe ferestrele deschise, se strecurau prin pereții cei mai puternici.

„Bulgaria s-a prăbuşit... Turcia capitulează... Revoluție în Austria... A abdicat Kaizerul... Republica germană... Nemții imploră pacea”...

Oamenii se dezmorțeau. Parcă s-ar fi trezit dintr-un somn otrăvit... Fețele se luminau din zi în zi, începeau să strălucească de o bucurie care aştepta doar clipa să izbucnească. Amărăciunea din inimi se prefăcea...

Amărăciunea... Da, da! Aici e pricina. De aici porneşte...

Se prefăcea într-o poftă stranie de nerăbdare. Umilirile trebuiau răsplătite, întoarse. Dinte pentru dinte.

Şi atunci a început.

Încet-încet! Să păstrez şirul! Trebuie să-l păstrez!... De-acuma nu mai e mult... Se sfârşeşte tot... Şi ce sfârşit!

6

Amărăciunea s-a întors spre Şiret, spre cei ce au suferit toate chinurile. Se pare ciudat? Cu toate acestea...

Cu cât se apropia mai mult ceasul, cu atât simțeam parcă o răceală împrejurul meu. Dintru-ntâi n-am vrut s-o iau în seamă. Mă sileam să mă conving că-i o închipuire bolnăvicioasă a mea. Dar frigul se întețea mereu. Din amănunte se închegau sloi de gheață.

„Ce-i asta?" îmi ziceam din ce în ce mai des şi mai îngrijorat. Oamenii cari până ieri îmi zâmbeau prieteneşte de departe, azi o luau pe cellalt trotuar când mă zăreau, sau se făceau că nu m-au văzut de loc. Prieteni buni, cari se înduioşaseră de suferințele mele, clătinau din cap acuma, păreau îngrijorați şi de-abia găseau două-trei vorbe să-mi spună, şi chiar acelea în fugă, ca şi când s-ar teme să nu-mi destăinuiască ceva.

„Ce-i asta? Ce-i asta?" îmi sfărâmam creierii îngrozit.

Încercam să găsesc explicații şi... găseam. Am suferit totdeauna de un exces de scrupulozitate. Poate că am fost uneori ispitit de o uşoară manie a persecuției. Privirile oamenilor mi s-au părut duşmănoase, sau indiferente, sau pornite chiar când au fost binevoitoare. N-am ştiut să mă lipesc trecând peste amănunte... Acelaşi lucru trebuie să mi se întâmple şi acuma...

Acelaşi lucru?... De ce acuma?... De ce nu ieri?...

Amărăciunea.

Şi răceala îmi dârdâia sufletul, mi-l sfâşia. Simțeam lămurit cum mi-l taie în bucăți dureroase, cum se întinde mereu, cum mă cuprinde cu gheare veninoase... Zadarnic căutam

s-o biruiesc cu fierbințeala inimii, s-o smulg cu nepăsare sau cel puțin s-o învăluiesc cu veştmintele bucuriei mari ce râvnea să mă stăpânească... Zadarnic!
O frică rea mă luase în brațe, mă strângea, mă strângea, mă strângea...
O să mă înăbuşe...
Umblam pe stradă speriat, cu ochii veşnic în dibuirea unui sprijin care să mă înalțe deasupra valurilor amenințătoare. Mă sfiam să mă mai întâlnesc cu oamenii, căci în toate privirile mi se părea că mă îngheață aceeaşi răceală cumplită. Şi totuşi, singurătatea mă tortura mai crâncen. Când toată lumea tresaltă de fericirea pe care ai aşteptat-o tu, ca o mântuire, cum să stai deoparte?
Am să înnebunesc...
Apoi într-o zi, sunt tocmai două săptămâni de-atunci, o zi de marți ca şi astăzi, am intrat în vorbă mai de aproape cu un prieten. E avocat şi boem. Are mai multă clientelă ca boem decât ca avocat. Dar e o fire dreaptă, cinstită, francă, serioasă. Şi, dintr-una într-alta, i-am mărturisit starea mea ciudată, poate ipocondria mea chinuitoare.
— Vrei să-ți spun adevărul? mi-a zis prietenul, cu o privire adâncă.
— Ti-l implor, oricât ar fi de aspru...
— Atunci ascultă... Presimțirile tale, ca să zic aşa, nu sunt de loc ipocondrice. Ai o situație nespus de rea aici. Acesta-i adevărul. Se vorbesc despre tine lucruri îngrozitoare. Numai a suta parte dacă ar fi adevărate, şi încă ar fi de ajuns să te pună pe gânduri.
— Spune-mi, tot, tot!
— Tot nu-ți pot spune, fiindcă nici eu nu ştiu tot. Ceea ce ştiu am auzit întâmplător. Mie nu-mi plac vorbele şi fleacurile. În lume însă astea au căutare. Va să zică, umblă vorba, o spune toată lumea, care te cunoaşte, sau nu te cunoaşte, că tu eşti trimis aici de nemți...

— Eu? De nemți? Dar bine, tu nu ştii cum am fugit, cum mi-am scăpat de-abia viața?
— Știu, precum ştiu şi alții. Dar lumea nu vrea să creadă. Eumea zice că toată fuga a fost o înscenare dibace, ca astfel să poți pătrunde mai lesne în toate cercurile de-aici, şi să-i ții în curent pe duşmani cu cele ce se proiectează, să le arăți pe aceia ce le sunt prieteni adevărați sau vrăjmaşi ireductibili...
— Va să zică, spion? îl întrerupsei cu glasul tremurând.
— Cam aşa ceva, făcu prietenul.
— Şi lumea crede?
— De ce n-ar crede, când tu însuți îi dai motive...
— Ce motive?
— Ce motive! Asta-i o întrebare cinică. Iartă-mă, dar altfel nu ştiu cum s-o calific. Când cineva umblă zilnic pe la biroul german de-aici...
— Asta-i o minciună îngrozitoare!
— Cum minciună, când sunt oameni care te-au văzut intrând. Sunt chiar prieteni de-ai tăi. Unul şi-a însemnat numărul birjei care te-a dus la Legația nemțească.
Mă apucase o emoție spăimântătoare. Îmi tremura sufletul din mine. Învinuirea asta de-o nedreptate revoltătoare mă îngrozea.
— Îți jur că nici nu am văzut măcar casa unde stau nemții! Jur, jur pe tot ce crezi că mi-e sfânt! Sunteți înfricoşători!... Vreți să mă ucideți! Nu-i adevărat! Nu-i adevărat!
Prietenul se uita mirat la mine. I se părea poate curioasă înfățişarea mea, atât fusese de convins că învinuirile ce le auzise erau drepte.
— Da, dragul meu, la urma urmelor, se poate să nu fie adevărat... Dar atunci de unde au pornit zvonurile acestea?
— Sunt absurde, omule! Absurde! Pe mine, dacă m-ar prinde, m-ar spânzura, nu pricepi? De ce nu vreți să pricepeți?... Atunci cum să am eu legături cu ei?...

Avocatul mă privi iarăşi lung, clătină din cap, apoi deodată reluă:
— Uite, eu te cred... Cred că eşti sincer... Eu, de altfel, totdeauna te-am apărat cât s-a putut, puțin, nici vorbă. Mi s-a părut că nu eşti capabil să fii ceea ce se spune că trebuie să fii. Dar, în aceeaşi vreme, recunoaşte însuți că toate aparențele sunt împotriva ta. Şi lumea judecă după aparență totdeauna... Tu, transilvănean, ai rămas totuşi în teritoriul ocupat, ai aşteptat venirea duşmanului. Asta înseamnă că nu ți-a fost frică de el, ceea ce iarăşi înseamnă că aveai motive să nu-ți fie frică. Ce motive? Aici e întrebarea. Unii vorbeau aşa, alții altfel, dar toți se uneau într-un gând: trebuie să fi avut legături cu dânşii... Se poate, fireşte, să fi rămas de nevoie sub nemți. Eu, unul, nu tăgăduiesc. Dar atunci urmează întrebarea: cum de nu te-au descoperit, cum de nu ți-au făcut nimic, cum de te-au^lăsat chiar să mai şi scrii?... Nu vezi cum vin toate aparențele să te osândească? Cum adică, de-abia după un an şi jumătate să se trezească ungurii, să afle că eşti acolo şi să te urmărească? E, în orice caz, ceva bizar la mijloc. Sau organizația duşmană a fost tembelistă, sau eşti vinovat... Iar dacă eşti nevinovat, atunci eşti o victimă, dar o victimă care şi-a meritat soarta...
— Tu ce crezi? i-am zis mai liniştit.
— De, eu...
Şovăi. Îi pusei repede altă întrebare:
— De ce însă schimbarea aceasta de-abia acuma? De ce nu atunci când am venit aci?
— Asta-i foarte simplu. Atunci încă nu se ştia ce va fi azi. Atunci majoritatea era pe punctul de-a pierde încrederea. Şi, în asemenea împrejurări, oamenii sunt laşi. Îşi ziceau că tu eşti cu cei mai puternici şi, deci, îți arătau zâmbete. Azi lucrurile s-au întors. Şi furia s-a dublat... Şi începe să izbucnească...

Toată ziua aceea am rumegat vorbele avocatului. Au avut un efect straniu asupra mea. M-au potolit. Şi, încetul cu încetul, răceala s-a topit. Siguranța te întremează. Acuma cel puțin ştiam. Nu mai aveam a face cu un duşman necunoscut. Şi nu-mi mai era frică.
După câteva ceasuri râdeam de toate zvonurile care, când le auzisem, mă înspăimântaseră. Sunt nerozii, îmi ziceam. Niciodată minciunile n-au trai lung. Azi le spune unul-altul. Mâine însă se vor risipi, ca nişte băşici de săpun. Lumina nu poate rămâne sub obroc, îmi trebuie doar răbdare...
Apoi să mai vedem dacă minciunile sunt într-adevăr aşa de răspândite şi de crezute cum spune prietenul avocat, care se cam înrudeşte cu gasconii...
Şi seara m-am repezită şi am scris nevestei mele, m-am plâns, m-am indignat... Ea îmi va trimite mângâierea, ea, care mă iubeşte cu adevărat... Poate singura ființă care mă iubeşte.

7

Uşurarea a fost numai aparentă. Voiam să zâmbesc nepăsător, să mă conving că avocatul mi-a spus fleacuri, să fiu mândru şi să mă ridic deasupra clevetirilor, să nu bag în seamă noroiul ce mă stropeşte de pretutindeni... Pe când însă mă sileam astfel, inima mi se zvârcolea ca o turturică rănită de moarte. Şi toate sforțările voinței mele nu erau în stare să-i aline suferințele...
De altfel, de fapt toate mângâierile mele se sfârşeau printr-un fel de refren, care era şi temelia lor: nu se poate ca lumea să nu simtă bătăile sufletului meu, nu se poate, nu se

poate... S-o fi găsind câțiva uşurateci care mă bârfesc, dar de astea n-am să mă sinchisesc. Lumea cumsecade, lumea care mi-e dragă, lumea pentru care am pătimit, spre care mă mână inima, nu mă poate respinge. Lumea aceasta trebuie să mă iubească întocmai cum o iubesc eu, trebuie, trebuie...

Sfioasă, nelămurită şi amenințătoare, îşi căuta drum în creieri o întrebare veninoasă: dar dacă-i adevărat, dacă lumea nu te vrea? Nu voiam să răspund. Şi întrebarea revenea mereu, din ce în ce mai nemiloasă, mai ascuțită: dar dacă...? Când mă chinuia prea mult, îmi ziceam vag: „Atunci voi muri şi voi scăpa de toate întrebările"...

O, Doamne, pe-atunci încă nu credeam că mă voi putea hotărî, că va trebui să mă hotărăsc... Pe-atunci mai aveam speranțe şi, când mai ai speranțe, nu poți lua nicio hotărâre mare...

Era nevoie să mai vie alte lovituri, mai mici şi mai mari, să-mi deschidă ochii, să-mi mulcomească şovăirile, să-mi ucidă nădejdile.

Şi au venit...

Un gazetăraş, lung, deşirat, anemic, mă luă de braț şi-mi zise:

— Tu ştii cât țin la tine... D-aia vreau să-ți spun o murdărie ce-o colportează Popovici pe socoteala ta...

Popovici este părintele tuturor compromisurilor. Foarte vioi şi inteligent, suferă însă de atrofia simțului moralității. Ziarist, inginer, artist deopotrivă de gălăgios. A înjurat pe nemți până ce i-au astupat gura cu câteva zeci de mii; pe urmă a ocărât pe ruşi şi a izbutit să câştige alte multe mii; astăzi e mare naționalist, şi socialist, şi regenerator, şi, fiindcă are bani, se bucură de vază, ca toți oamenii cu bani în țara noastră.

— Ce colportează? întrebai cu un zâmbet ironic, amintindu-mi fără să vreau multiplele schimbări la față ale lui Popovici.

— Asmuță pretutindeni lumea împotriva ta, şi te face spion austriac, zise gazetarul indignat. Adineaori nu m-am putut răbda şi l-am repezit de s-au mirat toți...
Eram sigur că prietenul i-a bătut în strună lui Popovici, dar îi mulțumii pentru apărarea-i generoasă. Ea urma urmelor, părerile astea, ale acestora, nu mă dureau. Dacă lumea s-ar lăsa dusă de nas de alde Popovici, atunci n-are ce să-mi pară rău că mă înlătură pe mine, care, oricum, sunt mai bun.
Întâmplarea mă puse față-n față, chiar în aceeaşi zi, cu Popovici. Veni la mine râzând foarte amical, ca totdeauna.
— E adevărat că tu te-ai însărcinat să-mi scoți numele de spion pe-aici? îi zisei în loc de bună ziua.
Avu o uşoară tresărire, ca şi când s-ar fi mirat că am aflat. Dar imediat se reculese, îşi reluă zâmbetul prietenesc şi răspunse, bătându-mă pe umăr:
— Ei, şi ce-are a face? Am auzit şi eu de la alții. Aşa vorbesc oamenii... Chiar boanghinele tale mi-au spus...
— Care boanghine? întrebai cu aceeaşi voce simplă.
—Ei, care!... Boanghine, dragă... Tu nu ştii ce-s boanghinele?... Mi se pare că şi Repezeanu mi-a spus...
— Şi nu te gândeşti că-mi zdrobeşti viața cu asemenea...
— Ia fugi de-aici cu prostiile!... Dar de mine câte nu se vorbesc?... Ei, şi?!... Eşti de-atâta vreme în țară, şi încă n-ai învățat că la noi nimeni nu se poate compromite!... Va să zică, încetează cu sentimentalismele!...
Iar mă bătu pe umăr, şi râdea atât de liniştit, parcă ar fi fost vorbă cel mult de un băț de chibrit care nu vrea să ia foc...
De-abia peste un ceas m-am gândit că trebuia să mă revolt, să-l iau de guler... Era prea târziu... Ş-apoi cum să mă revolt când omul e atât de blajin, când îți spune verde că e vorba doar de o bârfeală nevinovată, cel mult răutăcioasă. În loc să fiu ocărit c-am scos un volum de poezii proaste, sunt hulit că... Aşa este moda astăzi. Şi nimănui nici prin gând

nu-i trece că sunt ocări care ucid... Nimănui...
Pe Repezeanu îl cunoşteam numai din vedere. Cum l-am întâlnit, l-am şi oprit:
— Domnule, d-ta spui că eu sunt spion?
Făcu un pas înapoi. Se aştepta probabil să-l lovesc.
— Am auzit şi eu vorbindu-se, murmură dânsul, privindu-mă mereu gata de apărare. Dar lumea câte nu vorbeşte?...
Lumea. Lumea. Lumea.
Nu mai simţeam nici durere, nici indignare, nici tristeţe. Încetul cu încetul, însă, o scârbă mare de viaţă mi se furişă în suflet. Umblai toată seara pe străzi, printre mulţimea zgomotoasă, lacomă de petreceri şi de trai. Vedeam cum se zbate viaţa pretutindeni, grăbită, egoistă, nepăsătoare. Auzeam glasurile aspre care parcă toate se sileau să acopere conştiinţele, să arunce uitarea peste suferinţe, să cheme viitorul cu tainele lui nepăsătoare... Alteori sărbătoarea vieţii mă fermeca şi mă ademenea; acuma mă umplea de îngrijorare, de resemnare...
Când speranţele ţi se năruie, rând pe rând, ce preţ mai poate avea viaţa?
Când viaţa te doare, moartea e o tămăduire.

8

Acuma cinci zile poetul Munteanu s-a abătut pe la mine. M-am bucurat când l-am văzut că intră în odăiţa-mi sărăcăcioasă. Mi se părea că aduce dragostea vieţii.
Am schimbat vorbe goale care ascund gândurile inimii. Eu aşteptam căldura sufletului său să mă dezmorţească, şi el îmi dădea numai banalităţile indiferente, îmbrăcate în haina

prieteniei.
Niciun duşman nu e în stare să te lovească atât de crunt ca un prieten bănuitor. Şi Munteanu venise să mă ispitească.
Am băgat de seamă îndată cum îi alunecă ochii prin toate colţurile, lacomi să prindă ceva ce să-i întărească bănuielile.
— De ce-ai venit, prietene? i-am zis în cele din urmă. Din prietenie sau...?
— Am trecut pe-aici şi am vrut să văd cum stai, zise Munteanu rece, fără să mă privească.
— Atâta tot?
— Atâta tot, făcu iar, dând din cap. Şi pe urmă adăugă, ca un poliţist: Tu ce faci toată ziua? Cum trăieşti?
— Într-o veşnică aşteptare, dragul meu... Aştept clipa în care...
— Toţi o aşteptăm...
— Nimeni mai mult ca mine... Nimeni! Înţelegi? Nimeni!...
— Da... cred... Şi cu toate astea, lumea nu te crede...
— O, lumea... Dar tu, cel puţin, mă crezi? Tu, căruia mi-am deschis tot sufletul, care-mi cunoşti durerile?
— Cred... Şi cu toate astea lumea... Ei, Doamne... Lumea...
Iar lumea. Veşnic lumea.
Pe urmă am ieşit împreună... Am vorbit de altele. El era nemulţumit în suflet că n-a aflat nimic; pe mine mă înăbuşeau sfărâmăturile vieţii...
Întâlnirăm pe profesorul Eftimescu, şi Munteanu se despărţi repede.
Eftimescu mi-a fost totdeauna un sprijin mare. În ceasuri grele mi-a sărit într-ajutor, în năzuinţele mele mi-a călăuzit paşii. E o inimă într-adevăr cuprinzătoare, un temperament energic, o fire deschisă, dreaptă.
După câteva cuvinte, Eftimescu se făcu brusc foarte serios şi-mi zise:
— Ce-i cu d-ta? Ce sunt toate zvonurile cari te înconjoară?
— Le-am auzit şi mă chinuiesc. Ce vrei să fac?

— Cu toate astea, trebuie să faci ceva... Trebuie să înțelegi că lucrurile nu pot rămâne aşa. Eu, care țin la d-ta, ştii prea bine, mă înspăimânt. Aş vrea să te ajut şi nu ştiu cum. Singur d-ta trebuie să găseşti mijlocul să te descurci...
— L-am găsit, răspunsei domol. Mă voi descurca. Fii sigur. În curând mă voi descurca pe deplin...
— Mi-ai luat o piatră de pe suflet. Îți închipui că eu nu dau niciun crezământ neroziilor. Dar este lumea care acuză şi judecă. Şi lumea e suverană. Îmi pare bine că nu urmezi pilda altora, a celor nepăsători... Pentru un suflet delicat, înțelegi, calomniile sunt mai usturătoare...
— Da, da... Usturătoare...
— De altfel, eşti voinic şi niciodată nu te-ai speriat de greutăți. Cu atât mai mult acuma, când e vorba de...
— De viața mea toată!...
— Da, cam aşa... De aceea sus capul şi înainte!
— Înainte!... numai înainte... Ce-a fost în urmă e praf şi cenuşă. Şi înainte ce este? Cine poate să ştie?
— Omul trebuie să lupte. Mai cu seamă omul ales. Dacă ai fi un nimic, nimeni nu te-ar lua în seamă, niciun vrăjmaş nu te-ar ponegri. Tocmai de aceea trebuie să dobori piedicile, să-ți deştelineşti drumul, să poți sta drept în fața tuturor... Cei chemați sunt totdeauna bine înarmați...
— Da, cei chemați, da...
Atunci am înțeles lămurit ce am să fac, cum am să mă descurc.
Chiar în seara aceea am găsit revolverul...

De ce?

1

Şi totuşi, mai aveam o nădejde. Şi până ce nu s-a stins nădejdea aceasta, cum aş fi putut porni pe drumul cel mare?

Pe urmă ce grea e despărțirea!

Cinci zile şi cinci nopți am cântărit, am chibzuit, am căutat. Şi nimic nu s-a ivit. Nicio altă ieşire. Niciuna.

Am mai fost în situații împovărate, când m-am crezut în marginea prăpastiei. Dar totdeauna a intervenit iubirea salvatoare. Numai iubirea întreține viața, o întăreşte, o încurajează să poarte jugul. Un bob de iubire e ca uleiul peste flacăra muribundă: înviorează...

Te poți apăra de un duşman văzut, dar împotriva duşmăniei nelămurite nu există apărare. Când te izbeşte cineva în față, ai putința să ripostezi; când loviturile sunt în aer, invizibile şi totuşi otrăvitoare, lunecându-ți printre degete mereu, şi totuşi lăsându-ți răni cumplite în suflet, atunci eşti nevoit să-ți scalzi inima în lacrămile durerii, să primeşti săgețile şi să nu le poți smulge din carne.

În clipa când lumea s-ar personifica, aş putea-o zgâlțâi până ce şi-ar muşca limba. Asta ar fi descurcarea cea mai bună.

Dar lumea e o vorbă. E Popovici, şi Repezeanu, şi Munteanu, şi Eftimescu, şi gazetarul, şi sutele şi miile de guri împreună. Fiecare în parte nu înseamnă lumea, pe când toți împreună sunt lumea, ceva deosebit, îngrozitor, fără de care nimeni nu poate trăi, pe care trebuie s-o iubeşti, şi chiar o iubeşti fără să vrei.

De câte ori nu am vrut să trec peste ea? Nu pot.

E mai tare ca mine. O iubesc cu toate că ea mă urăşte, poate tocmai fiindcă mă urăşte. Dac-aş vrea să mi-o rup din suflet, cu ea împreună mi-aş sfâşia şi sufletul.

Lumea nu cercetează, nu vrea procese lungi. O bănuială,

oricât de neroadă, îi ajunge. Şi când i-a intrat ceva în cap, nu mai e în stare să-şi schimbe părerea, chiar dacă-şi dă seama că e piezişe. Osânda ei e definitivă. Îi plac victimele, mai ales când sunt ale ei. Suferința o înveseleşte, o îngraşă.
Acuma s-a năpustit asupra mea. Miile de brațe nevăzute m-au cuprins, miile de gheare îmi zgârie inima, îmi varsă sângele... Şi ea se îmbată de mulțumire. Zvârcolirile mele o distrează...
Când mi-am găsit revolverul, am ştiut ce vreau. De altfel, în sufletul meu începuse să se lumineze din clipa schimbării la față a lumii. Şi iată, acuma flacăra arde vie, copleşitoare...
Mi-am cercetat cu de-amănuntul toată viața în ceasurile acestea tulburi. Şi m-am convins că soarta mea a fost pecetluită de mult. Am rătăcit în lume fără nicio țintă hotărâtă. Ambițiile mele se fereau de ambițiile altora, în loc să le încrucişeze şi să le zădărnicească. Am avut veşnic numai începuturi de luptă şi totdeauna m-am dat bătut când am văzut că e vorba de o împotrivire mai stăruitoare. Eram un învins printre cei ce se războiau chiar cu morile de vânt, numai să aibă iluzia că sunt învingători.
În viață înaintează cei energici şi hotărâți, iar eu am fost chinuit de necontenite şovăiri. Ea fiecare pas ezitarea îmi stânjenea mersul. Şi, gândindu-mă mereu să aleg calea cea mai bună, am ajuns să pornesc mereu pe poteci nenorocoase.
Şovăirea e cel mai mare păcat în viața omului. Hotărârea cea mai neroadă e de mii de ori mai bună. Şovăirea îți roade judecata până ce ți-o întunecă şi ți-o strâmbă. O clipă de ezitare dărâmă o țară, o lume întreagă. Cum să nu doboare deci un biet suflet slab şi obosit?
Dacă în noaptea aceea, când mi s-a lămurit primejdia, n-aş fi şovăit şi n-aş fi început să cântăresc probabilitățile, azi n-aş căuta cu înfrigurare să sfârşesc rândurile astea înainte de răsăritul soarelui... N-aş fi îndurat frământările groazei în

Bucureşti, n-aş fi suferit ameninţarea fără răgaz, n-aş fi purtat în spinare umilinţa robiei, şi nici acuma n-aş fi ţinta săgeţilor otrăvite... N-aş fi... N-aş fi... Tot ce n-aş fi sau aş fi porneşte dintr-un simplu „dacă”... De un „dacă” atârnă soarta omului... Dacă! Dacă!...

Şovăirea m-a stăpânit până-n ultimul ceas. Ieri înainte de amiazi ea a fost mai tare ca mine. Mă făcea să mă gândesc la compromisuri. De vreme ce sufletul meu e ca floarea spinului, alb şi neîntinat, ce-mi pasă de palavrele altora? Cu aceeaşi nedreptate m-ar putea scoate ucigaş... şi tot aşa n-aş avea nicio apărare. Învinuirile absurde te dor atât de spăimântător, că-ţi înăbuşe glasul.

La prânz însă am primit scrisoarea... O am şi acuma în faţa mea, cu slovele zvârlite în pripă, mustrătoare şi ademenitoare. O aşteptasem. A fost stropul care face să se reverse puhoiul. Un pasagiu mă priveşte într-una, de când am început scrisul, mă pândeşte parcă şi mă îndeamnă. E de la Tina mea. E răspunsul la plânsorile mele... Şi ea pune înainte pe „dacă”. Şi ea...

„Dacă ai fi plecat atunci, cum te-am rugat şi te-am implorat, ce bine ar fi astăzi... Nu trebuia să te gândeşti la noi. Numai la tine să te fi gândit. Dacă m-ai fi ascultat”...

Până aci am citit. Restul nu mă mai interesează. Nici nu vreau să-l ştiu. Voi sfârşi, dar nu-l voi citi... Numai la mine să mă fi gândit... Dacă m-aş fi gândit numai la mine... Dacă m-ar fi uitat şovăirea... Dacă... dacă... Ce afurisit este cuvinţelul acesta!

Atunci îndată am încărcat revolverul...

Uite sfârşitul! Uite-l colea, lângă mine!... Pun mâna pe el şi e rece, ca pielea năpârcei. Aşteaptă. Mă aşteaptă... De multe ori am privit în faţă moartea şi niciodată nu mi-a fost frică. Mai frică mi-a fost totdeauna de viaţă. Moartea e punctul care sfârşeşte fraza vieţii. Numai viaţa chinuieşte pe oameni. Moartea îi tămăduieşte.

Cel ce moare de bunăvoie e un călător istovit de drum, dornic de odihnă. Nu vrea să ştie ce a lăsat în urmă, nici ce-i ascunde ziua de mâine. Numai odihnă, odihnă... Balsamul sufletului este odihna...

Acuma îmi dau seama ce mărunţişuri sunt toate durerile vieţei. De-abia acuma... Nu mai sunt ele care mă ispitesc să caut odihna cea mare. Nu, nu! Ce însemnătate poate să aibă în faţa veşnicului mister că Popovici, şi Repezeanu, şi Eftimescu, şi toată lumea crede sau nu crede o nerozie, născocită în mijlocul suferinţelor, când învinuirile sunt cu atât mai mângâietoare cu cât se înmoaie în mai multăotravă? Ce însemnătate?... O, cât de ridicoli sunt oamenii! Numai acuma văd limpede cât sunt de ridicoli!...

Omul are nevoie de milă şi numai de milă. Singură mila poate să-l îndemne şi să-l ademenească să tragă jugul vieţei până la capăt, fără a-i simţi prea cumplit povara...

Niciodată nu mi-am avut inima mai uşoară, mai împăcată, mai senină ca în clipa aceasta. Mai am câteva minute până ce mă va învălui întunerecul, şi totuşi, nicio părere de rău şi nicio dorinţă nu mă tulbură. Este pentru întâia şi ultima oară când sufletul nu mi-e ispitit de nicio speranţă. Şi ce sigur e omul fără nicio speranţă! Îmi vine a crede că speranţele sunt pricina tuturor nefericirilor omeneşti.

Scrisoarea, ucigătoarea ultimei speranţe, şi-a îmblânzit privirea. Nu mă mai pândeşte, nu-mi mai spune nimic. Chiar pasagiul care m-a înfuriat dormitează inconştient, ca şi când ar fi înţeles că şi-a pierdut puterea asupra mea.

Omul hotărât e cel mai puternic.

A sosit ceasul...
Uite zorile!... îmi bat în geam.
Nu mai bateți! Nu mai bateți!
Sunt gata...
Pe stradă trec chemări de goarnă. Ştiu. A sosit victoria...
Altădată cum mi-ar fi tremurat inima de fericire!... Acuma nici victoria nu-mi tulbură seninătatea... Chiar victoria unui neam ce prețuieşte în fața morții? Cât prețuieşte?... Există oare mai mare victorie ca moartea?
Altădată aş fi dorit cu dorință mare să-mi scald ochii în lumina trandafirie a zorilor mari!... Acuma nicio lumină nu mă cheamă. Acuma întunerecul mă strigă...
Mă strigă...
Vin, vin!...
De ce n-o mai fi rece revolverul?... Pun gura țevii la tâmplă şi nu e rece. Mângâi trăgaciul şi nu e rece...
Acuma o apăsare uşoară mă mai desparte...
Acuma sunt pe pragul dintre două lumi...
Acuma...

CUPRINS

Calvarul. Avertisment
De ce?
1
2
3
Primejdia
1
2
3
4
5
Sabia lui Damocle
1
2
3
4
5
6
7
8
Cumpăna soartei
1
2
3
4
5
6
7
Gura lupului

1
2
3
4
5

A doua oară

1
2
3
4
5
6
7

Marginea prăpastiei

1
2
3
4
5

Goana

1
2
3
4
5
6
7
8

Catastrofa

1
2
3
4
5

6
7
8
De ce?
1
2